

Eirik Bäcklund

"Da sto jeg der og pølsesvettet."

En analyse av 367 nomeninkorporeringer som grammatikkutfordrer norsk

Hovedoppgave i lingvistikk

Våren 2007

Universitetet i Oslo

Det humanistiske fakultet

Institutt for lingvistiske og nordiske studier

Forord

Første gang jeg fordypet meg i problemstillinger knyttet til nomeninkorporering var vårsemesteret 1994 hvor professor Even Hovdhaugen holdt en forelesningsrekke for hovefagsstudentene over nyere morfologisk forskning. Vi studentene fikk i oppgave å legge fram hver vår artikkel til diskusjon. Jeg var da så heldig å få tildelt artikkelen til Marianne Mithun om "The Evolution of Noun Incorporation". Vi hadde interessante diskusjoner om nomeninkorporering og i hvilken grad dette var en produktiv prosess i vestlige språk. Allerede den gangen kunne jeg legge fram en liten liste med sammensetninger på norsk som kunne betegnes som nomeninkorporering, Jeg vil gjerne takke Professor Even Hovdhaugen for innsiktsrike og inspirerende forelesninger. Samtidig ønsker jeg å takke Oseaniagrappa ved det tidligere Institutt for lingvistiske fag for økonomisk støtte i en tidlig fase av hovedfaget.

Siden den gangen har det gått mange år, og fordi jeg av ulike grunner avbrøt arbeidet med hovedfaget, så har tankene kretset omkring problemstillingen nomeninkorporering i norsk. Det var derfor veldig viktig for meg at jeg ble møtt med den entusiasmen og innsikten Professor Rolf Theil viste for problemstillinger knyttet til sammensetninger av substantiv og verb. En stor takk til deg for både entusiasme og innsiktsfulle innspill.

Så er det slik at denne oppgaven ikke kunne vært fullført uten støtte fra familie og venner. Jeg vil rette en stor takk til Tone Rise for at du hele tiden holdt meg i kontakt med lingvister og bidro med noen spark bak for å sette prosjektet i gang. Så fortjener du, Lene, en stor takk for at du tok ansvar for barna og lot meg arbeide konsentrert med oppgaven. De som har merket dette mest er nok mine barn, Sofus og Gina som i den siste tiden har sett alt for lite til faren sin, men nå, nå skal vi leke sammen igjen.

Oslo 30.04.07

Index

Kapittel1	Innledning	1
Kapittel 2	Teoretisk ramme	3
2.1	Innledning	3
2.2	Bybees leksikalske morfologi	4
2.3	Haspelmaths ordbaserte modell	6
2.4	Frawleys semantiske roller	7
2.5	Datainnsamling	8
Kapittel 3	Sammensetning, nomeninkorporering og tilbakedanning	11
3.1	Innledning	11
3.2	Sammensetning	11
3.2.1	Endosentriske og eksosentriske sammensetninger	13
3.2.2	Koordinerende sammensetninger	13
3.2.3	Språkspesifikke sammensetninger	14
3.2.4	Syntetiske (verbal-) sammensetninger	14
3.2.5	Reduplikasjon	15
3.2.6	Inkorporering	15
3.2.7	Sammensetninger i norsk	16
3.2.8	Regler for sammensetninger i norsk	17
3.2.9	Oppsummering sammensetning	18
3.3	Nomeninkorporering	18
3.3.1	Hva er nomeninkorporering	19
3.3.2	Nomeninkorporering, syntaks eller morfologi	20
3.3.3	To typer nomeninkorporering	23
3.3.3.1	Klassifiserende nomeninkorporering	23
3.3.3.2	Sammensetningsinkorporering	24
3.3.3.2.1	Type I nomeninkorporering	25
3.3.3.2.2	Type II nomeninkorporering	26
3.3.3.2.3	Type III nomeninkorporering	26
3.3.3.2.4	Type IV nomeninkorporering	27
3.3.3.3	Utvikling av nomeninkorporering	27
3.3.3.4	Oppsummering nomeninkorporering	28
3.4	Tilbakedanning	28
3.4.1	Oppsummering tilbakedanning	31
3.5	Oppsummering sammensetning, nomeninkorporering og tilbakedanning	32
Kapittel 4	Substantiv – verb – sammensetninger i norsk	33
4.1	Agens og autor	34
4.1.1	Agens og autor i datamaterialet	35
4.2	Instrument	36
4.2.1	Sammensetninger hvor forleddet er instrument	37
4.3	Patiens	38
4.3.1	Sammensetninger hvor forleddet er patiens	39
4.3.2	Aktiv sone	39
4.4	Erfarer	41
4.4.1	Sammensetninger hvor forleddet er erfarer	42
4.5	Benefaktiv	42
4.5.1	Sammensetninger hvor forleddet er benefaktiv	43
4.6	Tema	43

4.6.1	Sammensetninger hvor forleddet er tema	44
4.7	Kilde	44
4.7.1	Sammensetninger hvor forleddet er kilde	45
4.8	Mål	46
4.8.1	Sammensetninger hvor forleddet er mål	47
4.9	Lokativ	47
4.9.1	Sammensetninger hvor forleddet er lokativ	48
4.10	Årsak	49
4.10.1	Sammensetninger hvor forleddet er årsak	50
4.11	Hensikt	51
4.11.1	Sammensetninger hvor forleddet er hensikt	52
4.12	Måte	53
4.12.1	Sammensetninger hvor forleddet er måte	54
4.13	Tid	56
4.13.1	Sammensetninger hvor forleddet er tid	56
4.14	Bane	58
4.14.1	Sammensetninger hvor forleddet er bane	58
4.15	Frekvente verbstammer i datamaterialet	59
4.15.1	Sammensetninger med –legge som etterledd	61
4.15.2	Sammensetninger med –feste som etterledd	63
4.15.3	Sammensetninger med –kjøre som etterledd	64
4.15.4	Sammensetninger med –behandle som etterledd	64
4.15.5	Sammensetninger med –sette som etterledd	65
4.15.6	Sammensetninger med –binde som etterledd	65
4.15.7	Sammensetninger med –teste som etterledd	66
4.15.8	Sammensetninger med –fare som etterledd	67
4.15.9	Sammensetninger med –klippe som etterledd	67
4.15.10	Sammensetninger med –slå som etterledd	68
4.16	Substantiv – verb – sammensetninger, en nyskaping i norsk eller en gammel ordanningstype?	68
4.17	Nomeninkorporering eller verb – verb sammensetning?	69
4.18	Frekvente substantiv i datamaterialet	70
4.18.1	Sammensetninger med skam- som forledd	71
4.18.2	Sammensetninger med hånd- som forledd	71
4.18.3	Sammensetninger med tvangs- som forledd	71
4.18.4	Sammensetninger med tjuv- som forledd	72
4.18.5	Sammensetninger med kapp- som forledd	72
4.18.6	Sammensetninger med kniv- som forledd	73
4.18.7	Sammensetninger med sex- som forledd	73
4.18.8	Sammensetninger med smug- som forledd	74
4.19	Oppsummering frekvente substantiv som forledd	74
4.20	Spesielle nomeninkorporeringer	75
4.21	Oppsummering datamaterialet	77
Kapittel 5	Tilbakedanning eller nomeninkorporering?	79
5.1	Innledning	79
5.2	Tilbakedanning	79
5.3	Tilbakedanning eller nomeninkorporering?	87
5.4	Nomeninkorporering i norsk	91
5.5	Restriksjoner for nomeninkorporering i norsk	96
5.5.1	Verbets eksterne argument	96
5.5.2	Intensjonalitet	97
5.6	Inkorporering av flere argumenter	98
5.7	Oppsummering tilbakedanning og nomeninkorporering	98

Kapittel 6	Konklusjon	101
Referanser		103
Tillegg I		105
Tillegg II		115

Kapittel 1 Innledning

Denne oppgaven skal handle om en type morfologisk sammensetningstype som er kjent som nomeninkorporering, (noun incorporation). Et eksempel på en nomeninkorporering i en setning på norsk er:

(1) *En journalist knivstakk sjalu kjendis.*

Det som er slående med denne setningen er at den kombinerer et substantiv og et verb i en sammensetning, dvs. at de kombineres til et ord. Nomeninkorporering er således et spennende område for lingvister fordi det er et fenomen som ligger i grenselandet mellom morfologi og syntaks. Relativt lite er skrevet om nomeninkorporering, men de som har behandlet fenomenet har delt seg i leire hvor de enten forfekter, bl. a Baker (1989) og Sadock (1991), at nomeninkorporering er en prosess som genereres gjennom syntaksen. Den andre leiren bestående av Mithun (1984), Gerdts (1998) og Rosen (1989) har inntatt et morfologisk perspektiv og hevder at nomeninkorporering er en operasjon som foregår på det leksikalske planet.

Nomeninkorporering er gjerne forbundet med språk som ligger fjernt fra norsk, og det har vært hevdet at nomeninkorporering ikke eksisterer i særlig grad i vestlige språk. Ikke desto mindre viser eksemplet i (1) at kombinasjoner av substantiv og verb faktisk finnes i norsk. Tradisjonelt har slike sammensetninger i norsk blitt sett på som tilbakedanninger og de er i alle fall ikke produktive. Norsk Referansegrammatikk (1997) diskuterer substantiv – verb – sammensetninger, men konkluderer med at de ca 35 eksemplene de nevner er forekomster av tilbakedanning. Denne oppgaven dokumenterer 367 eksempler på sammensetninger hvor et substantiv er forleddet i en sammensetning og verbet er hodet i sammensetningen. Antallet eksempler i datamaterialet indikerer at det er en produktiv prosess slik at tilbakedanning som forklaring trenger en revisjon.

Hypotesen for denne oppgaven er således at

1. substantiv – verb – sammensetninger er produktive i norsk.
2. tilfellene av substantiv – verb – sammensetninger er eksempler på nomeninkorporering.

Jeg vil i det følgende presentere synspunkter på om nomeninkorporering tilhører en morfologisk komponent i språket eller om nomeninkorporering genereres syntaktisk. For vurderingen om sammensetninger som i (1) er tilbakedanning eller inkorporering, vil jeg i kapittel 3 gi et kort overblikk over emnene sammensetning, nomeninkorporering og tilbakedanning. I kapittel 4 presenteres datamaterialet hvor hovedperspektivet er hva slags semantisk relasjon det er i mellom leddene i sammensetningene. Til slutt vil jeg i kapittel 5 identifisere de ulike orddanningstypene som er grunnlag for sammensetningene i datamaterialet. Kapittel 5 inneholder også en diskusjon om datamaterialet er eksempler på tilbakedanning eller nomeninkorporering. Videre presenteres noen restriksjoner på hvilke substantiv og hvilke verb som kan kombineres til sammensetninger.

I teksten har jeg markert ord fra datamaterialet med kursiv. Det samme gjelder betydninger av ord som er listet opp, samt sitater fra litteratur og dokumenterte eksempler på setninger hvor substantiv - verb sammensetninger opptrer. For ordens skyld gjør jeg oppmerksom på at der jeg anvender pronomenet vi, uttrykker det at leseren følger resonnementet i teksten. Når jeg skriver jeg, er jeg alene ansvarlig for antagelsene som gjøres.

Teoretisk ramme

2.1 Innledning

Min hypotese i denne oppgaven er at nomeninkorporering er produktivt i norsk. Om nomeninkorporering er en riktig betegnelse for substantiv – verb – sammensetninger er en diskusjon jeg vil komme tilbake til i kapittel 5. Substantiv – verb – sammensetninger viser et karakteristisk trekk gjennom at et verb kombineres med et av sine argumenter og danner en sammensetning som kan betegnes som et nytt ord. At et verb kombineres med et av sine argumenter på en slik måte, reiser et spørsmål om denne typen sammensetninger er et resultat av en syntaktisk operasjon eller en morfologisk operasjon på det leksikalske planet. En gjennomgang av fenomenet nomeninkorporering har brakt Mithun (1984: 899) til følgende konklusjon: “In some ways noun incorporation is the most nearly syntactic of all morphological processes.” Mithun konkluderer altså med at nomeninkorporering er en morfologisk operasjon. Hun begrunner sitt standpunkt med at resultatet av å inkorporere et substantiv med et verb er et ord. Ser vi på en typisk norsk substantiv – verb – sammensetning som *planlegge*, så er sammensetningen udiskutabelt et ord. Slike sammensetninger i norsk som vi diskuterer her, deler de fleste egenskapene andre typer sammensetninger i norsk har. F. eks består sammensetninger av to eller flere ord, de er gjenstand for sandhi på grensa mellom to ord, og betydningen av det sammensatte ordet er ikke alltid gitt ut fra leddenes betydning.

Et annet argument Mithun nevner er at nomeninkorporeringer også er gjenstand for interne fonologiske prosesser. For polysyntetiske språk som har nomeninkorporering er dette mer synlig og er en tydelig indikator på at resultatet av en nomeninkorporering er et ord. Når det gjelder norske substantiv – verb – sammensetninger er dette ikke så klart. Det kan foregå morfofonemiske endringer på grensa mellom to ledd i en sammensetning, men det er ikke nok til å argumentere for at resultatet av en sammensetning på norsk faktisk er ett ord og ikke to. De morfofonemiske endringene som oppstår mellom leddene i norske sammensetninger er av typen ekstern sandhi, et fenomen som også gjelder for grensa mellom to ord i setninger. Vi må derfor søke etter

andre egenskaper ved sammensetninger for å godtgjøre at de er sammensetninger. For slike sammensetninger vi diskuterer her får vi støtte fra suprasegmentale trekk som tonem og trykk, som indikerer at resultatet av en nomeninkorporering er et ord. Hvis vi holder oss til planlegge ser vi at en fonologisk representasjon av forleddet og etterleddet ser slik ut:

$/^1\text{pla:n}/$ + $/^2\text{lege}/$

$/^2\text{pla:n,lege}/$

Som vi ser av eksemplene ser vi at det skjer et tonemskifte på forleddet når det kombineres med et annet ledd. Slik sett gir dette oss en god indikasjon på at nomeninkorporeringer i norsk er ord på bakgrunn av at de kan gjennomgå interne fonologiske endringer. Mer om nomeninkorporering i kapittel 3.

Jeg vil i det følgende basere meg på at nomeninkorporering er en morfologisk operasjon. Som grunnlag for å diskutere sammensetningene som blir presentert i denne oppgaven vil jeg legge til grunn noen teoretiske betingelser for diskusjonen. For det første vil jeg adoptere Bybees (1985) dynamiske leksikalske modell som et grunnlag for å forstå den økende bruken av nomeninkorporering i norsk. For det andre, uansett hvordan man klassifiserer nomeninkorporering, befinner denne operasjonen seg på grensen mellom morfologi og syntaks. Her vil jeg bruke Frawleys beskrivelser av semantiske relasjoner i setninger. For det tredje og siste vil jeg anvende den ordbaserte modellen (word – based model) til Haspelmath for blant annet å kunne gi adekvate forklaringer på hvordan tilbakedanninger kan dannes.

2.2 Bybees leksikalske morfologi

Som utgangspunkt for presentasjonen Bybees leksikalske modell kan vi ta hennes syn om at sammensetning, inkorporering¹, avledning og bøyning befinner seg på et kontinuum, se Bybee (1985: 108). Hun sier at sammensetning er den morfologiske

¹ Inkorporering er en term som i litteraturen henviser til nomeninkorporering, som er en mer spesifikk angivelse av en type morfologisk operasjon. For denne oppgavens del, er det ikke lagt vekt på at det er noen forskjell mellom inkorporering og nomeninkorporering. Begge termene skal leses som nomeninkorporering.

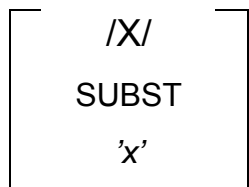
prosessen som er friest, dvs. underlagt færrest restriksjoner, og utgjør desidert største klassen av enheter (items). Deretter kommer inkorporering og avledning med flere restriksjoner for orddanningen. Bøying er i følge Bybee den typen av orddanningsprosesser som er underlagt flest restriksjoner og involverer færrest antall enheter (items), som vi kan kalle formativer. Det som er interessant for denne oppgaven er forholdet mellom sammensetning og inkorporering, fordi nomeninkorporering er underlagt flere restriksjoner enn sammensetninger. Nomeninkorporering kan regnes som en type sammensetning. Men inkorporering er i litteraturen behandlet som en egen morfologisk operasjon med spesifikke egenskaper som ikke andre sammensetninger har, se f. eks. Sapir (1911), Mithun (1984) og Bybee (1985). Inntil videre vil jeg derfor se på nomeninkorporering og sammensetninger som beslektede morfologiske operasjoner. Jeg vil også i det følgende bygge på Bybees syn om at sammensetning, inkorporering, avledning og bøying befinner seg på et kontinuum.

Bybees leksikalske modell (1985: 134) bygger på fire hovedpunkter. Det første punktet går ut på at ord er representert i leksikonet, men de har ulik leksikalsk styrke avhengig av frekvensen til ordene. Imidlertid øker den leksikalske styrken for hver gang en fonologisk og semantisk representasjon matcher med et ord lagret i leksikon og et ord som blir prosessert. Det andre punktet i Bybees modell sørger for at morfologisk komplekse, men regelmessige, ord med lav frekvens knyttes til ord med felles fonologiske trekk og samme semantiske egenskaper. Et ord med et suffiks f. eks *kastet* knyttes således til både til verbet *kaste* og *-et* preteritumsendelse. Det tredje punktet i Bybees modell tar høyde for høyfrekvente morfologisk komplekse ord og uregelmessige former har sine egne representasjoner, men er knyttet sammen igjennom en leksikalsk forbindelse både fonologisk og semantisk. Det fjerde og siste punktet til Bybee er at den leksikalske forbindelsen (og dermed morfologiske relasjoner) varierer i styrke i forhold til hvor mange og hva slags forbindelser det er mellom de egenskapene som danner grunnlaget for forbindelsen.

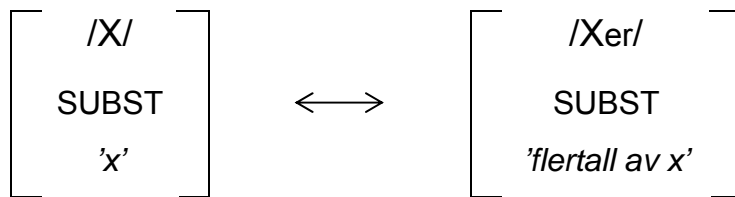
Disse sentrale punktene ved Bybees modell vil jeg legge til grunn for utviklingsperspektivet for nomeninkorporeringer i norsk. Modellen kan være egnet til å skape innsikt i hvordan nomeninkorporering har utviklet seg til eller er i ferd med å bli en produktiv orddanningsprosess i norsk.

2.3 Haspelmaths ordbaserte modell

Den ordbaserte modellen (word-based model) som er fundamentet for de morfologiske analysene i Haspelmaths bok *Understanding Morphology* (2002) har noen likhetstrekk med Bybees leksikalske modell. I begge modellene er det ord som er representerte i leksikonet, og begge modellene gir plausible forklaringer på hvordan uregelmessige former kan dannes og være lagret i leksikonet til språkbrukerne. Hovedtrekkene i den ordbaserte modellen er som sagt at det er hele ord som er representert i leksikonet. I stedet for å splitte ord opp i stammer og affikser setter den ordbaserte modellen opp såkalte ordskjemaer (word-schemas). Disse ordskjemaene inneholder informasjon om uttale, syntaktiske egenskaper og felles trekk med de morfologisk relaterte ordene. Ulikhetene mellom ord som passer til et ordskjema blir utelatt og ordskjemaet uttrykker derfor bare felles egenskaper. Et viktig prinsipp i den ordbaserte modellen er at et ordskjema står for hele ord og ikke for morfemer, på samme måte som leksikonet er bygd opp av ord og ikke av morfemer. Den ordbaserte modellen har også mulighet for å sette opp korrespondanser mellom morfologisk relaterte ord. For å illustrere kan vi sette opp et ordskjema for et substantiv:

Dette ordskjemaet er å forstå som at $/X/$ er en representasjon av et substantiv 'x'. F. eks er *bil*, *båt* og *kopp* substantiver som kan representeres slik i leksikonet. Vi sa at den ordbaserte modellen kan sette opp korrespondanser mellom morfologisk relaterte ord, og en slik korrespondanse vil se slik ut:

Denne illustrasjonen viser at det er en morfologisk relasjon mellom disse ordskjemaene, nemlig den at f. eks eksemplene angitt ovenfor, bil, båt og kopp vil ha en korrespondanse til flertall av substantivene, nemlig biler, båter og kopper. Ordskjemaene slik de er presentert her gir ikke et fullstendig bilde av hvordan substantiver i entall ubestemt form forholder seg til substantiver i flertall ubestemt form, men foreløpig holder eksemplene for å understreke hvordan den ordbasert modellen fungerer. Den doble pilen indikerer ikke for noen som helst regel som genererer en form ut fra en annen, men viser kun til at det noen ord som matcher ordskjemaet til venstre korresponderer med ord som matcher skjemaet til høyre. Dette er ulikt fra morfembaserte modeller som opererer med morfologiske regler som virker på stammer.

En fordel med den ordbaserte modellen er at den gir mulighet for å forklare tilbakedanninger, og ettersom tilbakedanning er en mulig forklaring på eksistensen av substantiv – verb – sammensetninger, er en modell som forklarer hvordan tilbakedanning genereres en viktig forutsetning for diskusjonen om datamaterialet i kapittel 5.

2.4 Frawleys semantiske roller

Som vi har sett er nomeninkorporering en morfologisk prosess som ligger i grenselandet mellom morfologi og syntaks. Jeg har valgt å se på nomeninkorporering som morfologisk, men fordi denne operasjonen også berører syntaktiske forhold som har med verbets argumentstruktur å gjøre, trenger vi noen begreper å diskutere nomeninkorporeringer ut i fra.

Hvis vi tar utgangspunkt i valensen til verb, så forteller den oss hvor mange setningsledd som må være realisert for at en setning skal være grammatisk. De grammatiske funksjonene i en setning er typisk subjekt, direkte objekt, adverbial osv. Utover dette uttrykker også verbet semantiske roller. Når jeg i fortsettelsen benytter meg

av begrepet semantisk rolle, tilsvarer det termen hos Frawley, nemlig *thematic role*. Disse semantiske rollene vil jeg forklare nærmere under gjennomgangen av datamaterialet i kapittel 4.

2.5 Datainnsamling

Forekomster av substantiv – verb – sammensetninger er ikke uvanlig i norsk. Denne oppgaven kan dokumentere 367 ord hvor et substantiv utgjør forleddet i en sammensetning med verb som etterledd. Innsamling og registrering av data startet i februar 2006 og har pågått inntil denne oppgaven ble ferdigstilt i april 2007. Jeg har brukt en rekke kilder for å finne eksempler på sammensetninger, og dette inkluderer Bokmålsordboka, Oslokorpuset ved Institutt for lingvistiske og nordiske studier ved Universitetet i Oslo. Videre har jeg brukt nettutgaven til en rekke dagsaviser. Dette inkluderer VG, Aftenposten, Dagsavisen, Fredrikstad Blad og Dagbladet. Substantiv – verb substantiver er kjent for å opptre i avisoverskrifter fordi aviser ofte har behov for korte og konsise titler på sakene for å fange oppmerksomhet. Det har derfor vært viktig å dokumentere bruk av substantiv - verb sammensetninger i avisene i selve artiklene.

Det har også å vært av stor betydning for meg å hente inn eksempler som folk flest bruker i sitt daglige språk. Derfor er mange av forekomstene av substantiv – verb – sammensetninger dokumentert i muntlige sammenhenger hvor norsktalende brukte sammensetningene i sitt dagligspråk. Jeg har også av den grunnen fulgt med på diskusjonsfora på internettet hvor vanlige mennesker deltar i diskusjoner alt i fra fotball til bil og vin. At vanlige folk anvender substantiv – verb – sammensetninger er en sterk indikasjon på at sammensetningene er allmenne i språket og ikke bare knyttet til avisoverskrifter. Til slutt har TV og radio vært gode kilder for en rekke eksempler, enten gjennom nyhetsinnslag eller som undertekster på utenlandske filmer.

En problemstilling som raskt oppsto i datainnsamlingen var forekomster med såkalte syntetiske sammensetninger². Syntetiske sammensetninger kjennetegnes gjerne ved at dets hode er f. eks. et partisipp eller et verbalsubstantiv på *-ing*. Slike sammensetninger er svært frekvente i norsk, og som eksempel her kan nevnes drosjekjørt og drosjekjøring. Her ser vi at substantivet drosje er satt sammen med

² For en gjennomgang av syntetiske sammensetninger, se kapittel 3 om sammensetning.

verbstammen *kjør* + *partisipp*suffiks eller *kjør* + *suffiks* –*ing*. At dette er eksempler på syntetiske sammensetninger ser vi av at det ikke finnes noe verb drosjekjøre. For å bli regnet som en forekomst av substantiv – verb sammensetning i datainnsamlingen, har det derfor vært av avgjørende betydning at hele sammensetningen lar seg bøye som verbet ville bli bøyd hvis det opptrådte alene. Med andre ord var betingelsen for å regne en forekomst som en ekte substantiv – verb sammensetning at alle formene av verbet eksisterer i paradigmet. Paradigme er å forstå som Bybee (1985: 49) definerer det: “A paradigm is a group of inflectionally related words with a common lexical stem.” I vårt tilfelle, hvor vi snakker om en felles leksikalsk stamme hvor vi har mer enn en stamme, blir denne definisjonen å forstå som at den felles leksikalske stammen består av en substantivstamme og en verbstamme. En visualisering av den leksikalske stammen i en sammensetning vil da se slik ut:

$$[[X]_S [stamme+BF]_V]_V$$

Denne visualiseringen antyder at det er etterleddet som bøyes. En kan også tenke seg en annen representasjon av slike sammensetninger hvor det er sammensetningen som helhet som bøyes:

$$[[[X]_S [stamme]]_V + BF]_V$$

J. B. Johannessen (2001) diskuterer om hvorvidt det er hele sammensetningen som bøyes eller om det er etterleddet som bøyes. Hun heller til at det er hele sammensetningen som bøyes, mens datamaterialet til denne oppgaven tyder på at det er etterleddet som bøyes. Bl. a holder de sterke verbene på den sterke bøyingen, hvor en kanskje kunne vente at de i sammensetninger ble bøyd svakt.

Det er denne typen sammensetninger som er interessante for denne oppgaven, og for at et sammensatt leksem skulle bli regnet som en forekomst i datamaterialet, må en finitt form av sammensetningen dokumenteres. Som finitte former av et verbparadigme regnes imperativ – presens – preteritum. Leksemene som er hentet fra Bokmålsordboka fyller dette kravet gjennom at et bøyingsmønster er ført opp for hver

forekomst av en substantiv – verb – sammensetning. For alle andre kilder er eksempler på substantiv – verb – sammensetninger vurdert gjennom en test. Testen går ut på å bøye forekomsten i presens eller preteritum, og hvis utfallet er en grammatisk korrekt konstruksjon blir forekomsten akseptert som en ekte substantiv – verb sammensetning og blir dermed listet opp i datamaterialet.

Kapittel 3

Sammensetning, nomeninkorporering og tilbakedanning

3.1 Innledning

I dette kapitlet vil jeg ta en kort gjennomgang av tre beslektede morfologiske prosesser som er av interesse for datamaterialet som er presentert i denne oppgaven. Først vil jeg se på fenomenet sammensetning, deretter vil jeg gjennomgå typiske trekk for nomeninkorporering, og til slutt vil jeg gi en beskrivelse av den morfologiske prosessen tilbakedanning, også kjent som retrogradering. Om de morfologiske prosessene jeg tar opp her, i realiteten er beslektede, er ikke en problemstilling jeg vil berøre her. Jeg viser til kapittel 2 hvor jeg har adoptert Bybees syn om at disse morfologiske prosessene befinner seg på et kontinuum. Mitt poeng er at datamaterialet er definitivt eksempler på sammensetninger og de kan forklares enten gjennom å titulere dem som eksempler på nomeninkorporering eller som eksempler på tilbakedanning. Diskusjonen om datamaterialet er eksempler på nomeninkorporering eller tilbakedanning tas i kapittel 5.

3.2 Sammensetning

I det følgende vil jeg holde meg til Fabbs (1998: 66) definisjon av sammensetning: En sammensetning er et ord som er en kombinasjon av to eller flere ord. Slik at f. eks ordet [vaskemaskin_s] er en sammensetning satt sammen av [vaske_v] og substantivet [maskin_s], som gir betydningen en maskin for å vaske klær i. Slike sammensetninger er ganske vanlig i norsk og typisk for de aller fleste sammensetninger er at komponentene i en sammensetning beholder sin opprinnelige betydning mer eller mindre. Det finnes sammensetninger i norsk hvor betydningen av komponentene er enten uklare eller de er bundne former, dvs. at en av komponentene i en sammensetning bare opptrer i sammensetninger. Et eksempel på dette er f. eks [tyttebær_s], hvor betydning av bær er åpenbar, mens forekomsten av [tytte_s] bare finnes i sammenheng med leksemet [bær_s].

Sammensetninger kan være gjenstand for andre morfologiske prosesser som morfofonologisk endring, avledning og bøyning. Verdt å merke seg er at i norsk, så er det det umerkede, dvs. det ubøyde ordet som er forledd i en sammensetning. Et ord som [sykkelvogn_S] kan tjene som eksempel her, og kan parafraseres som en vogn til å bruke med sykkel. Det er det umerkede leksemet [sykkel_S] som benyttes til å kombinere med leksemet [vogn_S]. Derfor vil et ord *[sykkelenvogn_S] være ugrammatisk fordi her anvendes en merket form av substantivet, nemlig bestemt form entall av [sykkel_S]. Og det er dette som er typisk for substantiver som forledd i sammensetninger, nemlig at de er generiske i sin betydning, og ikke har en refererende funksjon til et bestemt eksemplar av det det betegner.

Et annet typisk trekk for sammensetninger er at forholdet mellom de to leddene av en sammensetning er at det ene leddet modifierer den andre, eller sagt på en annen måte, det ene ordet avgrenser betydningen av det andre ordet. Slik at i [vaskemaskin_S] så avgrenser forleddet [vaske_V] hva slags maskin det dreier seg om

Utover at et av leddene i en sammensetning har som funksjon å avgrense betydningen til det andre leddet, er den semantiske relasjonen mellom leddene ofte uklar. Det er ikke alltid gitt hva slags betydning man får når to ord settes sammen. F. eks en [butikksejler_S] er ikke en sejer som sejer butikker. Derimot er en butikksejer en person som arbeider med salg i en butikk. På samme måte er en [telefonsejer_S] en person som sejer varer og tjenester over telefon heller enn å seje telefoner. Et [lagersalg_S] er ikke salg av lagre, men salg fra et lager. Ordet [pølse_S] er et ord som ofte opptrer i sammensetninger og viser mange forskjellige semantiske relasjoner sammen med leddet det er satt sammen med. Se på følgende sammensetninger:

Sammensetning	betydning	semantisk relasjon
[wienerpølse _S]	pølse slik som pølser fra Wien (?) ³	opphavssted
[fårepølse _S]	pølse av fårekjøtt	innhold
[kjøttpølse _S]	pølse av kjøtt	innhold

³ ³ Om wienerpølser faktisk kommer fra Wien er usikkert da slike referanser ofte ikke stemmer fra kultur til kultur. Et lignende eksempel som [wienerbrød] heter definitivt ikke wienerbrød i Wien. Der kalles det kopenhager.

[grillpølse _S]	pølse for grilling	tilberedningsmåte
[julepølse _S]	pølse til å spise ved juletider	tidspunkt
[danskepølse _S]	pølse av salamitypen fra Danmark	?

Som vi ser av eksemplene gir ikke sammensetningene en forutsigbar semantisk relasjon mellom leddene, og noe jeg skal komme inn på senere i denne oppgaven. Hva den semantiske relasjonen mellom [danske_S] og [pølse_S] i [danskepølse_S] er ikke lett å bestemme

3.2.1 Endosentriske og eksosentriske sammensetninger

Vi har sett at forholdet mellom bestanddelene i en sammensetning er slik at det ene leddet avgrenser betydningen til det andre leddet. Vi sier da at det leddet som blir avgrenset i betydning er sammensetningens hode. I [vaskemaskin_S] vil da [maskin_S] være hodet i sammensetningen, fordi "maskin" representerer kjernebetydningen av det sammensatte ordet, og [vaske_V] vil være det modifierende leddet som forteller oss hva slags maskin det er snakk om. Sammensetninger som har hode kaller vi endosentriske, og slike sammensetninger kan ha hodet enten til høyre eller venstre. I norsk og engelsk står alltid hodet til høyre. Fransk og vietnamesisk er eksempler på språk som har endosentriske sammensetninger med hodet til venstre.

Eksosentriske sammensetninger er sammensetninger hvor betydningen til sammensetningen ikke ligger i ordene sammensetningen er satt sammen av. F. eks [krypinn_S] er en eksosentrisk sammensetning, hvor ingen av bestanddelenes betydning gir input til sammensetningens betydning.

3.2.2 Koordinerende sammensetninger

En tredje type sammensetninger er koordinerende sammensetninger hvor begge bestanddelene i en sammensetning er jevnbyrdige i forhold til hvilket element som avgrenser betydningen til det andre. Typiske eksempler på dette er [sursøt_{Adj}], [blågrønn_{Adj}], [bittersøt_{Adj}] og [jazzrock_S]. I f. eks [jazzrock_S] er det ikke gitt om det er jazzen som er rocket eller rocken som er jazzet. Et eksempel på en sammensetning som tilsynelatende kan virke som en koordinerende sammensetning er [styggfin_{Adj}]. Men

her vil forleddet heller ha en forsterkende betydning og da ha en modifierende funksjon på etterleddet.

3.2.3 Språkspesifikke sammensetninger

Inndeling av sammensetninger i forhold til om de er endosentriske – eksosentriske eller modifikator – hode osv er en ganske vanlig måte å kategorisere sammensetninger på uavhengig hvilket språk eller språkfamilie det dreier seg om. Verdens språk kan kategoriseres typologisk i forhold til om de benytter seg av sammensettingsprosesser. F. eks er sammensetninger vanlige i germanske språk, mens det finnes få tilfeller i romanske og slaviske språk. Og de få eksemplene som finnes er arkaiske og gjerne lånord. Blant språk som har sammensetninger er disse typene sammensetninger vanlige: syntetiske verbalsammensetninger, inkorporering og reduplikasjon.

3.2.4 Syntetiske (verbal)sammensetninger

Syntetiske sammensetninger, også kalt verbalsammensetninger er en type sammensetning som ikke finnes i alle språk. Norsk og engelsk har mange eksempler på dette, mens f. eks fransk har det ikke, hvis vi ser bort fra arkaiske idiosynkrasier som [vermoulu_{part}] (*markmalt/markspist*).

Det er i hovedsak tre typer verbalsammensetninger i norsk og engelsk; handlernomen, handlingsnomen og partisipper. Disse tre typene verbalsammensetninger kjennetegnes ved at de kan fungere adjektivisk. Eksempel på et handlernomen i norsk er [brødbaker_s] som finner sin ekvivalens i handlingsnomenet [brødbaking_s]. [ovnsbakt_{part}] er et eksempel på en verbalsammensetning som er en partisipp og bare blir brukt adjektivisk. I tillegg kan presens partisippformer også fungere adjektivisk som f. eks [kjøttetende_{part}] i *kjøttetende planter*. Felles for disse typene sammensetning er at de er grunnlaget for den morfologiske avledningsprosessen tilbakedanning.

Problemstillinger knyttet til verbalsammensetninger er interessante fordi de er dannet på en måte som ligner på hvordan betydninger til setninger er bygget opp. Det vil

si at den semantiske relasjonen mellom leddene i en verbalsammensetning har likhetstrekk med hvordan et verb tildeler tematiske roller til sine argumenter i.

3.2.5 Reduplikasjon

Det er dokumentert to typer reduplikasjon i verdens språk. Enten er et helt ord gjentatt, eller så er deler av et ord gjentatt. Om reduplikasjon kan regnes som en sammensetning komme an på hvilket perspektiv man har. Der hvor det er påvist delvis reduplikasjon som i tokelauisk [gali_{Adj}] = vakker – [gagali_{Adj}] = vakre, er det neppe snakk om en sammensetning. Snarere er dette tilfeller av bøyning eller avledning. I det tokelauiske eksemplet er det bøyning. Men der hvor reduplikasjonen er hel, kan det argumenteres for at det er to uavhengige ord som settes sammen. Denne type morfologisk prosess er ikke særlig utbredt i norsk, og prosessen er ikke produktiv. De få eksemplene som finnes på hel reduplikasjon er enten knyttet til interjeksjoner som [namnam_{Int}] og [pangpang_{Int}], eller de har en emfatisk funksjon som i en [finfin_{Adj}] rødvin. Andre eksempler fra norsk på denne typen sammensetninger er [sikksakk_S], [flikkflakk_S] og [plingplong_{Int}].

3.2.6 Inkorporering

Inkorporering, og nærmere bestemt nomeninkorporering vil bli behandlet som en egen type i dette kapitlet. Men i noen språk ligner inkorporering på sammensetning fordi både verbet og det inkorporerte substantivet eksisterer som selvstendige ord. At disse to ordene kan opptre som selvstendige ord er da et argument for at inkorporering er en sammensetningsprosess. Et annet argument for å anse inkorporering som en sammensetningsprosess finner vi blant inkorporerende språk, der det er semantiske begrensninger i forhold til hva som kan bli inkorporert med verbet. F. eks i pawnee er det stort sett bare navn på kroppsdelar som det er mulige å inkorporere, og hvis andre substantiver er tillatt, så er de av generisk art. Pawnee kan ikke inkorporere egennavn eller substantiv som refererer til hyponymer. F. eks kan substantivet [tre_S] inkorporeres, mens det ikke lar seg gjøre å inkorporere et spesifikt tre som f. eks. [bjørk_S]. I disse

tilfellene hvor det er snakk om inkorporering av kroppsdel eller generiske substantiver, er det riktig å karakterisere prosessen som inkorporering. Se Bybee (1985: 89).

Sammensetninger er sannsynligvis ikke begrenset på denne måten, da det heller er semantiske begrensninger mellom leddene som avgjør om en sammensetning kan dannes, snarere enn at det er bestanddelenes betydning som avgjør om en sammensetning er mulig eller ikke..

3.2.7 Sammensetninger i norsk

Norsk benytter seg i sterk grad av sammensetninger, og så å si alle typer ord lar seg kombinere med ord fra andre klasser. Som nevnt ovenfor, er etterleddet i norske sammensetninger hodet i en sammensetning, og er et ord som tilhører en av ordklassene. Forleddet kan derimot være hva som helst. Det kan være et substantiv, verb, adjektiv eller et ord fra en annen ordklasse. Men det kan også være en annen sammensetning, ja til og med hele fraser kan benyttes som forleddet i en sammensetning. Men ser vi på de mer ordinære sammensetningene hvor to ord er kombinert ser vi at de aller fleste kombinasjonene er mulige i norsk. Her er noen eksempler:

S + S	fotball	[fot _S] + [ball _S]
Adj + S	finstas	[fin _{Adj}] + [stas _S]
V + S	kjørelærer	[kjøre _V] + [lærer _S]
S + Adj	blyfri	[bly _S] + [fri _{Adj}]
S + V	planlegge	[plan _S] + [legge _V]
Adj + Adj	sursøt	[sur _{Adj}] + [søt _{Adj}]
V + V	trøstespise	[trøste _V] + [spise _V]

Akkurat som avledingsaffikser kan være mer eller mindre produktive, ser det også ut til at sammensetninger viser samme tendens. Sammensetninger av to substantiver er en svært produktiv sammensetningsprosess, mens sammensetning av to verb ser ut til å være underlagt restriksjoner da det er dokumentert få eksempler på denne typen

sammensetninger. Haspelmath (2002: 221) hevder at sammensetninger av typen V + V ikke finnes i europeiske språk.⁴

3.2.8 Regler for sammensetninger i norsk

Som vi har sett er norsk et språk som når det setter sammen ord til en sammensetningen lar etterleddet være hodet i sammensetningen, og forleddet har funksjon som modifikator. I tillegg kan man se sammensetningens bestanddeler som predikator og komplement. Dette er særlig hensiktsmessig i forhold til verbalsammensetninger som i sin egenart, ved at partisippformen av verbet og et substantiv er satt sammen, representerer et predikator – komplementforhold. Typisk for slike verbalsammensetninger er at retningen på modifiseringen og komplementet går i hver sin retning. Dette er slik å forstå at forleddet i en sammensetning modifiserer etterleddet og da går retningen til modifiseringen mot høyre. Når det gjelder predikatorer, så opptrer de i etterleddet og tar forleddet som komplement, dvs. at retningen for dette forholdet går mot venstre. La oss se på et eksempel på dette:

– modifiserer →

[brødbaker_S]

← tar som komplement –

Fabb (1998: 71) påpeker at dette er en viktig forutsetning for at et språk kan generere verbalsammensetninger. Og ettersom norsk har sammensetninger hvor modifiseringen og komplementeringen går hver sin vei, er verbalsammensetninger mulig. Dette underbygges også av at språk som f. eks fransk, hvor både modifiseringen og komplementeringen går samme vei, mot høyre, ikke tillater verbalsammensetninger. Et eksempel fra fransk på dette er *bal masqué*, hvor forleddet er hodet i sammensetningen og etterleddet utgjør komplementet.

⁴ For en diskusjon om verb – verb sammensetninger er produktive i norsk, se Eli Anne Eiesland, Masteroppgave i lingvistikk desember 2007.

3.2.9 Oppsummering sammensetning

De viktigste karakteristika vi har sett i avsnittet om sammensetning er at det er uforutsigbart hva slags semantisk betydning en sammensetning får på bakgrunn av leddenes opprinnelige betydning. Vi har sett at norske sammensetninger vanligvis har et hode og at dette utgjør etterleddet i sammensetningen. Vi har også sett at syntetiske sammensetninger er frekvente i norsk, og de er av stor interesse for denne oppgaven, fordi de kan ligne på eller være grunnlag for nomeninkorporeringer i norsk.

3.3 Nomeninkorporering

Inkorporering eller mer spesifikt nomeninkorporering er en betegnelse på en spesiell type morfologisk sammensetning som er dokumentert i flere av verdens språk. Fenomenet har blitt studert spesielt i forhold til polysyntetiske språk blant indianere i Nord-Amerika og blant annet eskimospråk. Imidlertid er ikke nomeninkorporering begrenset til disse språkene eller områdene. Nomeninkorporering er en prosess som er ikke uvanlig blant verdens språk. Språk med nomeninkorporering er spredt utover hele kloden, og forekomster av nomeninkorporering er ikke begrenset til spesielle språkfamilier. Nomeninkorporering er som sagt vanlig blant indianerspråk i Nord-Amerika, men innslag av nomeninkorporering finnes også i språk i Oseania, som f. eks mokilesisk og yapesisk (den mikronesiske språkfamilien). Andre nomeninkorporerende språk finner man nordøst i Russland, hvor språk som chuckchi, og koryak tjener som gode eksempler. I Sør-Amerika finner vi tupinambà som benytter seg av samme metode. Andre språk verdt og nevne for å få et inntrykk av den geografiske distribusjonen av nomeninkorporering, er lahu, et språk som snakkes av lahufolket i Kina, Thailand, Myanmar og Laos, gunwinggu, et aboriginerspråk i det nordøstlige hjørnet av Australia. Når det er sagt er det likevel de nordamerikanske indianerspråkene som er mest kjent for nomeninkorporering, f. eks oneida, mohawk og cheyenne.

Selv om nomeninkorporering er forholdsvis vanlig blant polysyntetiske språk, er det ikke slik at polysyntese impliserer nomeninkorporering. Mithun (1984) gir eksempler på at polysyntetiske språk kan ha nomeninkorporering, samtidig som Mithun (1986) argumenterer for at vestgrønlandsk, et polysyntetisk språk, ikke har nomeninkorporering. Det er heller ikke slik at hvis et språk anvender nomeninkorporering, så er det polysyntetisk. Mithun (1984: 872) peker på at ungarsk har utviklet konstruksjoner som

kan være et første skritt på veien for å utvikle nomeninkorporering som en produktiv prosess i språket. Dijk (1997) gir en oversikt over nomeninkorporering i frisisk, og denne oppgaven diskuterer om sammensetninger av substantiv og verb i norsk er eksempler på det samme. Verken ungarsk, norsk eller frisisk er polysyntetiske språk. Det er heller ikke de mikronesiske språkene mokilesisk eller yapesisk.

3.3.1 Hva er nomeninkorporering?

Gjennom nittenhundretallet er det gitt mange definisjoner på hva nomeninkorporering er, og her noen av dem:

Kroeber (1909: 254): *"The combination of the noun and the verb functioning as the predicate of the sentence."*

Sapir (1911: 282): *"The characteristic fact about the process is that certain syntactic relations are expressed by what in varying degree may be called composition or derivation."*

Mithun: (1984: 847-8): *"In this construction (...) a N stem is compounded with a V stem to yield a larger, derived V stem."*

Spencer (1991: 255): *"A process (...) in which an argument such as a direct object can be fused with the verb to form a single morphological complex."*

Anderson (1992: 23): *"The (...) combination of a Noun with a Verb of which it is an argument within a single word."*

Alle disse definisjonene gir, med unntak av Kroebers definisjon, holdepunkter for å definere nomeninkorporering som en morfologisk prosess. I denne oppgaven skal nomeninkorporering forstås som den morfologiske prosessen hvor et verb danner en sammensetning sammen med et substantiv som fungerer som direkte objekt eller adverbial i en parafasert setning. Det nominale leddet i sammensetningen fungerer som et av verbets argumenter.

Donna Gerdts (1998: 92) lister opp seks egenskaper for nomeninkorporering, for å avgjøre om et språk viser eksempler på nomeninkorporering. Egenskapene er som følger:

- Et morfologisk element som ellers eksisterer som en substantivstamme og et element som ellers eksisterer som en verbstamme kombineres til et enkelt ord.
- Dette ordet fungerer som predikatet til setningen, og det inkorporerte substantivet korresponderer til et av argumentene til verbet.
- Det typiske eksemplet for nomeninkorporering er at det er objektet i en transitiv setning, eller subjektet i en inaktiv transitiv setning. Inkorporerte substantiv som fungerer som oblike nominalfraser som lokativ, instrument og passiv agent er ganske vanlig i nomeninkorporerende språk.
- Det finnes to typer nomeninkorporering; sammensetningsinkorporering og klassifiserende inkorporering. Sammensetninger senker valensen i setningen med 1, mens klassifiserende nomeninkorporering ikke endrer valensen til et verb.
- Språk med klassifiserende nomeninkorporering tillater dobling eller modifikasjon av det inkorporerte elementet.
- I begge typer inkorporering, der hvor hodet i en possessivfrase er inkorporert kan possessiver innta funksjonen som subjekt eller objekt i setningen.

Dette er egenskaper som er nyttige å vurdere språk ut i fra, hvorvidt de er nomeninkorporerende språk eller ikke. Vurderingen i hvilken grad norsk møter disse egenskapene blir tatt i kapittel 5.

3.3.2 Nomeninkorporering – syntaks eller morfologi?

Begrepet inkorporering ble første gang benyttet av Humboldt (1836) i sin beskrivelse av indianerspråket nahuatl, hvor eksempler som *ni-naca-qua* ("jeg kjøtteter") for Humboldt var et eksempel på at, i hans øyne, mindreverdige språk og kulturer mikset grammatiske kategorier som syntaks og morfologi. Nahuatl var derfor et mindre perfekt språk enn gresk eller sanskrit som for datidens lingvister var målestokken for beskrivelsen av andre språk.

Oppfatningen av at nomeninkorporerende språk blandet sammen morfologi og syntaks avstedkom tidlig på 1900-tallet en debatt om hvorvidt nomeninkorporering var en morfologisk prosess eller en syntaktisk prosess. I 1909 – 1911 diskuterer Kroeber og Sapir denne problemstillingen. Kroeber hevder på sin side at resultatet av

inkorporeringer må resultere i et ord, ellers vil prosessen være ubegrenset og alle syntaktiske relasjoner må bli dannet som inkorporering. Sapir ser også at nomeninkorporering skaper utfordringer i forhold til om nomeninkorporering er morfologi eller syntaks. Men i motsetning til Kroeber mener Sapir at prosessen nomeninkorporering ikke kan defineres som både syntaktisk og morfologisk. I den strukturalistiske lingvistikken kunne ikke et språklig fenomen bli definert som to forskjellige prosesser da det ville skape metodiske problemer for systemet. Sapir (1911: 257) ender derfor opp med en definisjon som er morfologisk fundamentert: "It is the process of compounding a noun stem with verb that it is here proposed to call noun incorporation, no matter what the syntactic function of the noun logically is. The type of verb, "to song-write", that Kroeber alone regards as illustrative of noun incorporation, is best considered a particular class of the more general type of noun-verb compound verb."

Etter denne disputten mellom Kroeber og Sapir forblir nomeninkorporering et glemt område for lingvistikken inntil Mithun og Sadock tar opp diskusjonen tidlig på 1980-tallet om hvorvidt nomeninkorporering er en syntaktisk funksjon eller en morfologisk prosess. Mithun følger Sapirs syn og argumenterer for at nomeninkorporering er en morfologisk operasjon, og inntar et leksikalsk ståsted, blant annet ut fra argumenter vi var innom i kapittel 2, at resultatet av nomeninkorporeringer er ord, og at nomeninkorporeringer er gjenstand for interne fonologiske endringer. Et annet argument Mithun benytter er at produktiviteten av nomeninkorporering er begrenset. Hun viser blant annet til at ikke alle substantiver lar seg inkorporere, og at de substantivene som lar seg inkorporere har generisk betydning i stedet for en refererende betydning. Nomeninkorporering kan være produktivt i å skape nye substantiv – verb – sammensetninger, men nomeninkorporering kan ikke være produktivt på den måten som syntaktiske operasjoner kan være, Mithun (1984: 889). Videre hevder Mithun (1984) at nomeninkorporering må anses som en morfologisk prosess fordi hva slags betydning en nomeninkorporering får er ikke gitt, dvs. at idiosynkratiske betydninger oppstår.

Sadock (1991) på sin side stiller spørsmålsteget ved Sapirs definisjon av nomeninkorporering. I sitt grunnlag for å definere nomeninkorporering som morfologisk

viser Sapir (1911: 282) til at det i tiwa, et indianerspråk i New Mexico, er obligatorisk å inkorporere direkte objekter hvis de opptrer i singularis. Sadock (1991: 83) påpeker at direkte objekt er en syntaktisk relasjon og at det derfor er vanskelig å forstå hvordan inkorporering av en syntaktisk relasjon, nemlig direkte objekt, kan være obligatorisk i en teori hvor nomeninkorporering kun anses som morfologisk.

Sadock stiller seg også tvilende til hva han kaller "anecdotal evidence" som Mithun (1984: 889) begrunner sitt standpunkt med: Mithun hevder blant annet at mohawk-talere vet når det er mulig å inkorporere et substantiv, men også om de har hørt en nomeninkorporering før, og om det er del av sitt eget leksikon. Sadock antyder derfor at mohawk-talere derfor må ha et mye større leksikon enn andre språkbrukere som ikke benytter seg av nomeninkorporering. Dette, sier Sadock, kommer på toppen av at språk som mohawk er belastet med mange avledningsprosesser som kan bidra til å redusere en språkbrukers leksikon med orddanningsregler i stedet for memorerte leksemer. Konklusjonen til Sadock blir derfor at utfordringen med nomeninkorporering best lar seg løse ved å anse nomeninkorporering som en syntaktisk funksjon.

Samme standpunkt inntar Baker (1989), men en forskjell fra Sadock er at han gjør forsøk på å forklare nomeninkorporering ut fra et generativt perspektiv, nærmere bestemt Government and binding-teorien som foreslått av Chomsky (1981 og senere). Uten å gå nærmere i detaljer på denne teorien skal jeg anføre at Baker opererer med tradisjonelle transformasjonsgrammatiske prinsipper for å vise at nomeninkorporering best kan anses som en syntaktisk funksjon. Dijk (1997: 86) gjør i sin avhandling forsøk på å få frisisk til å passe inn i denne teorien, men kommer fram til at nomeninkorporering i frisisk ikke er fundert på syntaktiske transformasjoner. Det avgjørende argumentet for Dijk er at eksempler fra frisisk ikke adlyder det såkalte Empty Category Principle, et prinsipp som ikke kan avvikes i Bakers teori. Dijk (1997: 68) viser også til at Bakers teori har måttet få flere tillegg for å holde tritt med den økende oppmerksomhet nomeninkorporering har fått.

Til tross for en langvarig diskusjon, fra ca 1910 til dags dato, om hvorvidt nomeninkorporering er en morfologisk operasjon eller en syntaktisk funksjon, er det rådende synet i dag at nomeninkorporering først og fremst er en morfologisk operasjon med påvirkning på syntaksen.

3.3.3 To typer nomeninkorporering

I dag, bl a Rosen (1989) og Gerdts (1998) anerkjennes det to typer nomeninkorporering, sammensetningsinkorporering og klassifiserende nomeninkorporering. I de følgende avsnittene skal jeg gå nærmere inn på hvordan disse morfologiske operasjonene fungerer.

3.3.3.1 Klassifiserende nomeninkorporering

Språk som har klassifiserende nomeninkorporering gjør akkurat som sammensetningsinkorporering, nemlig at et substantiv, gjerne det direkte objektet, settes sammen med verbet. Men til forskjell fra sammensetningsinkorporering så vil verb i språk med klassifiserende nomeninkorporering tilordne en semantisk rolle til et objekt som opptrer utenfor det inkorporerte verbet. Det betyr at valensen til transitive verb ikke endrer seg til tross for at et av verbets argumenter er inkorporert. I tillegg er det en semantisk restriksjon for hva det er mulig å inkorporere i klassifiserende nomeninkorporerende språk, og det er at objektet som opptrer utenfor verbet må tilhøre samme klasse som det inkorporerte leddet. For å få et bilde av hvordan dette virker kan vi ta et eksempel på norsk:

Jeg dyrekjøpte denne hunden.

Dette er selvfølgelig ikke en grammatisk frase på norsk, men poenget her er at substantivet hunden tilhører klassen dyr og vil derfor være en grei konstruksjon i språk med klassifiserende nomeninkorporering. Det motsatte er derimot ikke greit:

*Jeg hundekjøpte dette dyret.

Dette skyldes at dyret ikke faller innenfor klassen hunder, og vil derfor kategoriseres som ugrammatisk.

Utover at det må være en semantisk relasjon mellom det inkorporerte substantivet og den obligatoriske objektsplassen, kan språk med klassifiserende

nomeninkorporering også tillate at objektplassen er fylt med substantivfraser uten hode. Dvs. at objektplassen kan være fylt med artikler pronomener, adjektiver eller possessiver uten at substantivfrasens hode er realisert. Eksempler på hvordan dette vil se ut dersom norsk hadde tillatt slik nomeninkorporering er som følger:

Jeg dyrekjøpte den store.

Jeg dyrekjøpte den.

Jeg dyrekjøpte hans.

Slike fenomener kalles "stranding" ettersom hodet i frasen er flyttet til et annet sted i frasen, mens hodets modifikatorer blir igjen for å fylle plassen.

I tillegg kan språk med klassifiserende nomeninkorporering tillate dobling. Det betyr at det direkte objektet som er inkorporert inn i et verb repeteres på den plassen det naturlig ville ha hatt hvis det ikke ble inkorporert. Substantivfrasen kan enten være en repetisjon av det inkorporerte objektet, eller det kan være et substantiv som spesifiserer det inkorporerte objektet nærmere. Men det må følge de semantiske restriksjonene i forhold til klassifisering. Språk som benytter seg av klassifiserende nomeninkorporering er f. eks indianerspråkene caddo og mohawk, det australske språket gunwinggu. Følgende eksempel fra Mohawk viser en klassifiserende nomeninkorporering⁵:

kanekwarúnyu wa'-k-akya'tawi'tsher-ú:ni.

it .dotted.DIST PAST-I-dress-make

"I dress-made a polka-dotted one" ("I made a polka-dotted dress")

3.3.3.2 Sammensetningsinkorporering

Denne andre typen inkorporering er kjennetegnet ved at den morfologiske prosessen består av leksikalsk sammensetning. Mithun dokumenterer i sin artikkel "The evolution of noun incorporation" i *Language* nr 60 (1984) fire forskjellige typer nomeninkorporering. De tre første typene er sammensetningstyper mens den fjerde

⁵ Eksempler på nomeninkorporering i dette kapitlet er hentet fra Mithun (1984). Eksemplet fra Mohawk for klassifiserende nomeninkorporering har Mithun fått fra Annette Jacobs via personlig kommunikasjon.

typen er klassifiserende nomeninkorporering. I det følgende vil jeg konsentrere meg om de typene som ikke er kategorisert som klassifiserende. Mithun har undersøkt fenomenet i et godt utvalg av språk spredt over hele kloden, og bruker dette som grunnlag for sin hypotese.

3.3.3.2.1 Type 1 nomeninkorporering

I Type 1 nomeninkorporering finner vi den enkleste formen av denne morfologiske operasjonen, nemlig leksikalsk sammensetning. Denne typen er relativt gjennomskiktig da det er ukomplisert å identifisere de leksikalske enhetene i sammensetningene. Dette varierer selvfølgelig fra språk til språk. I språk som norsk og engelsk opprettholdes leddene som separate ord, mens i språk av mer polysyntetisk art kan f. eks morfofonemiske vekslinger føre til at det blir vanskeligere å gjenkjenne de ulike leddene i et sammensatt ord.

Type I nomeninkorporering finnes i flere forskjellige former. Som vi har sett i avsnittet om sammensetninger kan hodet i en sammensetning enten stå til høyre eller venstre. Vanligvis skjer nomeninkorporering ved at nomenet som inkorporeres plasseres til venstre for hodet i sammensetningen. Imidlertid finnes det også språk som plasserer det inkorporerte nomenet til høyre for hodet i sammensetningen. Slik er det f. eks i mikronesiske språk som mokilesisk og yapesisk. Her foregår nomeninkorporering gjennom å flytte substantivet som fungerer som objekt i setningen helt inntil verbet. Verbet og substantivet kan gjenkjennes som separate ord, men normalt er setningsstrukturen i disse språkene slik at det direkte objektet er plassert uavhengig av verbet og andre setningsdeler kan komme mellom verbet og objektet.

Andre språk som har type I nomeninkorporering viser tettere bånd mellom verbet og substantivet i sammensetningen. Her betraktes sammensetningen som et helt ord og sammensetningen kan gjennomgå ordinterne fonologiske prosesser

Type I nomeninkorporering kan altså foregå på flere måter til tross for at graden av båndet mellom bestanddelene varierer. Men de deler også noen spesielle egenskaper. I alle tilfellene er en verbstamme og en substantivstamme kombinert til en intransitiv setning (intransitivt predikat) gjennom et "konsept". Sammensetningen er gjerne en institusjonalisert aktivitet eller tilstand. Det inkorporerte substantivet mister

sine semantiske og syntaktiske egenskaper da det det beskriver er av generisk art i tillegg til at substantivet ikke gjennomgår morfosyntaktiske endringer.

3.3.3.2.2 Type II nomeninkorporering, manipulasjon av kasus

Denne typen nomeninkorporering ligner på type I på den måten at det inkorporerte substantivet er umarkert i forhold til bestemthet, tall og kasus. Det inkorporerte ordet mister sine syntaktiske egenskaper som et eget argument til setningen. Forskjellen mellom de typene er at der type I bare endrer valensen til verbet med en, gjennom å inkorporere objektet i en setning, så har type II den egenskapen at oblike argumenter, dvs. setningsledd som ikke er subjekt eller objekt, mulighet til å bli inkorporert sammen med verbet. Når et transitivt verb ikke inkorporerer sitt direkte objekt, så kan en semantisk rolle som instrument, lokativ eller en genitiv innta den ledige plassen. Type II nomeninkorporeringer gjør det derfor mulig for andre av verbets argumenter å innta den ledige plassen sammen med verbet. Disse argumentene er typisk lokativ og instrument.

3.3.3.2.3 Type III nomeninkorporeringer, manipulasjon av setningsstruktur

Typisk for språk som benytter seg av type III nomeninkorporering er at de alle er polysyntetiske. Verbene inneholder obligatoriske pronominal affikser som refererer til subjekter og objekter slik at verbene kan fungere som grammatiske elementer alene. Som i type II og III er det substantiver av mer generell art som oftest blir inkorporert. F. eks i verb *hundekjøre* er *hund* et eksempel på hva som er mulig å inkorporere, mens det er lite sannsynlig å inkorporere *grønlandshund* i et verb **grønlandshundkjøre*.

Andre kjennetegn ved type III nomeninkorporering er at substantiver som beskriver noe levende, opptrer sjelden i nomeninkorporeringer. Mithun bemerker (1984: 863) at siden hovedhensikten med nomeninkorporering er å sette et argument i setningen i bakgrunnen, blir mennesker, og muligens dyr ikke inkorporert i verbet.

Videre er det i følge Mithun slik at det spesielt er noen verb som har høyere frekvens i det å inkorporere verb enn andre. På den andre siden er forhold som animatheit, agentivitet og patiens representert som et spesielt individ, eksempler på

argumenter som sjelden blir inkorporert. F. eks verbet *å myrde* inkorporerer sjelden sin patiens fordi det argumentet er for sentralt i setningen til å bli satt i bakgrunnen.

Enverdige verb som *å løpe* inkorporerer også sjelden fordi dets eneste argument er agens. Verb som er av mer generell art, som f. eks *å legge* og *å føre* har en tendens til å inkorporere sine argumenter fordi disse verbene henter mye av sin betydning i fra argumentene de tar. I tillegg påpeker Mithun at verb som uttrykker en handling som påvirker patiens i stor grad, som f. eks *å spise*, inkorporerer oftere enn de verbene som har liten effekt på sine argumenter, f. eks *å høre* og *å se*.

3.3.3.2.4 Type IV klassifiserende nomeninkorporering

Mithuns type IV nomeninkorporering tilsvarer Rosens klassifiserende nomeninkorporering og er behandlet ovenfor.

3.3.3.3 Utvikling av nomeninkorporering

Gjennom sine eksempler fra en rekke språk viser Mithun i sin artikkel at de fire typene nomeninkorporering forholder seg til hverandre i et hierarkisk system. Hvis et språk har type II nomeninkorporering, har det også type I. Har et språk type III nomeninkorporering, vil det også benytte seg av type I og II inkorporering. På samme måte gjelder dette språk med klassifiserende nomeninkorporering. Hvis et språk har bare type I og II vil det ikke ha klassifiserende nomeninkorporering. Dette indikerer at hvis et språk utvikler nomeninkorporering som en prosess i språket, så følger det en spesiell sti. Et språk utvikler ikke direkte klassifiserende nomeninkorporering uten først å ha vært innoen de andre typene av nomeninkorporering.

Så er det også slik at nomeninkorporering i språk kan slutte og være produktivt i forhold til å nomeninkorporere argumenter til verbet. Prosessen kan forsvinne gradvis og eksempler på nomeninkorporering blir idiosynkrasier i språket. Om et språk viser tilbakegang av nomeninkorporering, så er det ikke gitt at denne tilbakegangen vil føre til at nomeninkorporering forsvinner helt fra språket. Tilbakegangen kan like godt stoppe og språket kan beholde enklere former for nomeninkorporering som fortsetter å være produktive. På et senere stadium kan et språk igjen gjøre den morfologiske operasjonen nomeninkorporering produktivt, men utviklingen vil følge et bestemt spor.

3.3.3.4 Oppsummering nomeninkorporering

I de forrige avsnittene har vi sett at nomeninkorporering er et språklig fenomen som finnes i mange av verdens språk. Vi har etablert en definisjon av hvordan nomeninkorporering skal forstås i denne oppgaven og dette er gjort på bakgrunn av en gjennomgang av tidligere diskusjoner om nomeninkorporering er en morfologisk operasjon eller en syntaktisk funksjon. Ut fra dette vil jeg behandle nomeninkorporering som en morfologisk operasjon i de følgende kapitlene. Vi har også sett at nomeninkorporerende språk gjenspeiler et sett med spesifikke egenskaper og at språk befinner seg på et kontinuum i forhold til hvilke egenskaper som er til stede i ulike språk. Vi har også sett hva som er karakteristiske kjennetegn for de fire ulike typene nomeninkorporering Mithun opererer med. Begge de to siste punktene vil jeg komme tilbake til i kapittel 5 hvor jeg argumenterer for at norsk er et nomeninkorporerende språk.

3.4 Tilbakedanning

Tilbakedanning er en ordanningsprosess som best kan karakteriseres som en slags avledning. Begrepet er i første rekke brukt diakront for å beskrive historiske prosesser i språk med den hensikten å beskrive hvordan ord har oppstått. Ord som oppstår gjennom tilbakedanning kalles gjerne neologismer. Et eksempel på dette kan være det engelske ordet *resurrection*, som er lånt inn fra latin. Fra dette ordet har engelsk dannet verbet *to resurrect* gjennom analogisk orddanning. Det er forventet i engelsk at suffikset *-ion* legges til et verb for å danne et substantiv, mens det i realiteten er det motsatte som har skjedd. I dette tilfellet fjernes et suffiks, eller et ords bestanddel som ligner et suffiks, for å danne et verb. Andre eksempler fra engelsk er *to babysit* som er tilbakedannet fra handlernomenet *babysitter*, og *to edit* fra *editor*.

Slike tilbakedanninger er ganske vanlige i norsk også, f.eks *knivstikke* tilbakedannet fra *knivstikking*, og *lysregulere* tilbakedannet av *lysregulering*. Det er spesielt for verb tilbakedanning har betydning, noe som datamaterialet for denne oppgaven underbygger i den grad forekomstene av disse sammensetningene kan kategoriseres som tilbakedanninger.

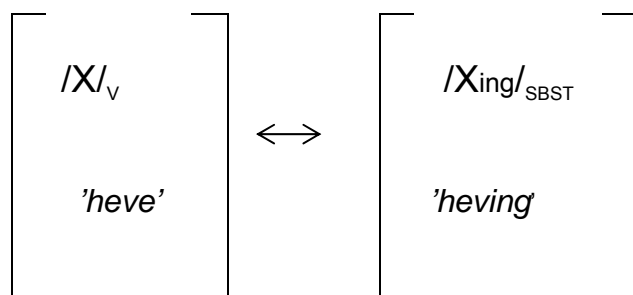
Et spørsmål som oppstår når tilbakedanning karakteriseres som avledning er om en morfologisk operasjon kan kalles en avledning når et affiks fjernes fra et ord.

Definisjoner som brukes i beskrivelser av språk, f. eks. Faarlund et al. (1997: 128) legger vekt på at avledning krever et tillegg av et affiks. Ettersom da tilbakedanning gjør det motsatte, nemlig å fjerne et affiks for å danne et nytt ord, så vil ikke tilbakedanning kunne betegnes som en avledningsprosess. Dette fører til at Faarlund et al ender opp med å betrakte tilbakedanning som en egen orddanningstype ved siden av avledning og sammensetning.

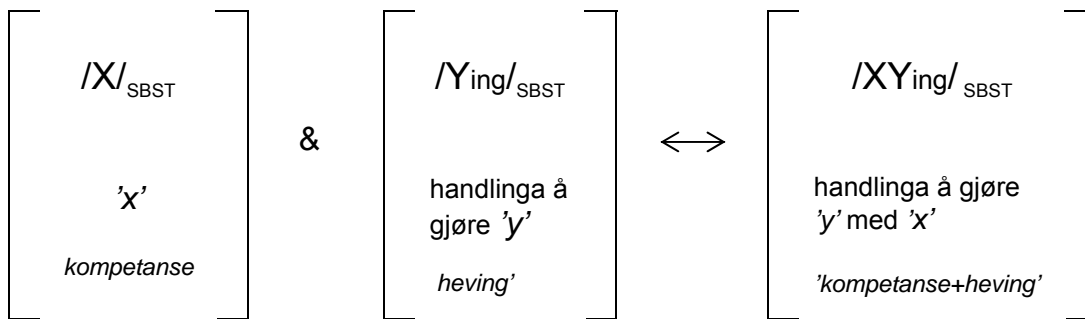
Syntetiske verbalsammensetninger i norsk er tradisjonelt ansett som tilbakedanning. Det flittigst brukte eksemplet for tilbakedanning i norsk er verbet *støvsuge* som er dannet på bakgrunn av substantivet *støvsuger*. Det er altså dannet ved å fjerne avledningsaffikset nomen agentis *-er* fra *støvsuger* for så å danne verbet *støvsuge*. En annen måte å danne et verb ved hjelp av tilbakedanning er å ta utgangspunkt i et handlingsnomen som f. eks *kompetanseheving*. Ved å fjerne avledningsaffikset *-ing* får vi en substantiv – verb stamme som er grunnlag for verbet *kompetanseheve*.

Hvis vi aksepterer denne forutsetningen til Faarlund et al om at tilbakedanning er en egen orddanningstype, hvordan vil den i så fall se ut. Med bakgrunn i den ordbaserte modellen som ble presentert i kapittel 2 kan vi sette opp ordskjemaer som viser hvordan *kompetanseheve* kan dannes ut fra *kompetanseheving*. Først trenger vi en korrespondanse som viser relasjonen mellom *heve* og *heving*. Et slikt ordskjema vil se slik ut som i (1):

(1)

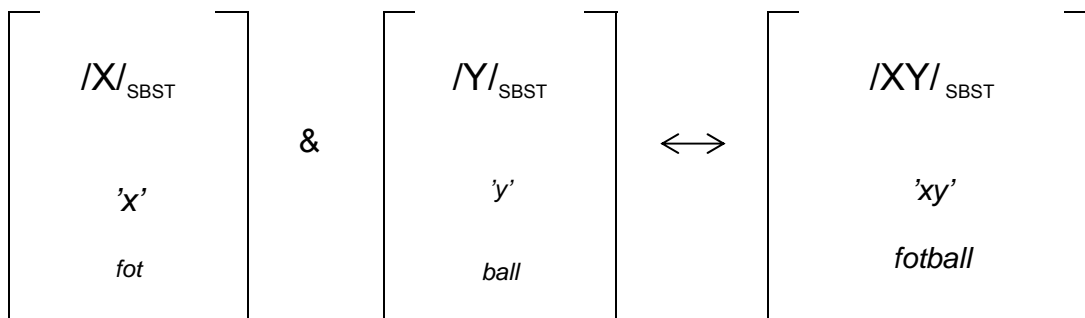

Så trenger vi ordskjemaer for å beskrive forholdet mellom substantivsammensetninger og verbalssubstantiver på *-ing* som kan være grunnlag for tilbakedanning fra handlingsnomen. En slik relasjon ser slik ut som i (2):

(2) er for øvrig et spesialtilfelle av en noe mer generell regel for sammensettinger med substantiver. Dette kan vi se i (3)

(3)

(3) viser en mer generell relasjon mellom substantiv som kan settes sammen til en nominalsammensetning.

Når vi har disse ordskjemaene på plass lar det seg enkelt å danne substantiv – verb – sammensetninger som er representert i leksikon som en konstruksjon dvs. en sammensetning som oppfattes som et udelelig begrep, f. eks *kartlegge* tilbakedannet fra *kartlegging*. Se kapittel 4 for en diskusjon om konstruksjoner.

Tilbakedanninger er nødvendigvis ikke sammensetninger, men ettersom denne oppgaven omhandler en spesiell type sammensetning, benytter jeg sammensetninger som eksempel. Legg merke til at vi trenger to ordskjemaer til venstre for å vise at det er en sammensetning. Som vi pekte på i kapittel to så er ikke den doble pilen en representasjon av en regel. Korrespondansen er å forstå som at det er en morfologisk og semantisk relasjon mellom ordskjemaene på venstre side av pilen og ordskjemaet på

den høyre siden. Denne korrespondansen gir bare en indikasjon på den morfologiske relasjonen rent synkront. Den tar ikke høyde for å beskrive det diakrone aspektet ved tilbakedanning.

Tilbakedanning er ikke en særlig produktiv prosess i språk. Haspelmath (2002: 168) diskuterer hvorfor tilbakedanning er sjeldnere enn "framoverdanning". eller sagt på en annen måte; hvorfor er avledningsregler produktive i bare en retning? En mulig forklaring som Haspelmath gir på denne problemstillingen er:

"When one of the word-schemas in a morphological rule contains some highly specific constant elements, there will be very few words matching that schema, apart from those that were coined in the first place. Thus in such a case the domain of the rule is automatically quite limited and the rule will have a hard time producing many neologisms."

Morfologiske regler som gir forekomster av tilbakedanning er altså bygget på mer eller mindre idiosynkratiske forhold, dvs. at det er enkeltord som har gitt opphav til den tilbakedannede formen, og derfor vil den morfologiske reglen ha liten effekt på andre orddanningsprosesser. Det er derfor av den grunnen at Haspelmath (2002: 169) konkluderer med at den beste måten å definere tilbakedanning er at det er en morfologisk regel som sørger for orddanning i den minst produktive retningen. Med en slik definisjon vil den morfologiske regelen for tilbakedanning gi muligheter for tilfeller av tilbakedanning som *støvsuge* og *kompetanseheve*.

3.4.1 Oppsummering tilbakedanning

Tilbakedanning er normalt en betegnelse som er brukt for å beskrive en diakron utvikling i et språk, men termen kan også være nyttig som en måte å forklare hvordan handlernomen og handlingnomen kan være utgangspunkt for tilbakedanninger. Tilbakedanning kan på den måten være en mulig forklaring på eksistensen av substantiv – verb – sammensetninger.

3.5 Oppsummering sammensetning, nomeninkorporering og tilbakedanning

Når jeg har valgt å kalle disse tre orddanningsprosessene for beslektet skyldes det ikke at det er en spesiell relasjon mellom disse. Datamaterialet er sammensetninger, og de kan betegnes enten som tilbakedanning eller nomeninkorporering, og det er dette som danner grunnlaget for å kalle dem beslektet. Gjennomgangen i dette kapitlet vil være grunnlaget for diskusjonen i kapittel 5 om datamaterialet best kan betegnes som tilbakedanning eller nomeninkorporering.

4 Substantiv – verb – sammensetninger i norsk

Grunnlaget for denne oppgaven er et datamateriale med 367 dokumenterte eksempler på substantiv – verb kombinasjoner i det norske språket. Eksemplene er hentet fra skriftlige kilder som ordbøker og aviser, både papirutgaver og elektroniske på internettet, så vel som muntlige kilder. Mange substantiv – verb kombinasjoner er faktisk ganske utbredt i muntlig norsk, og det kan tyde på at det er en tendens til at bruken av slike sammensetninger øker.

Det er interessant og se hva slags effekt slike sammensetninger har på setningsstrukturer i språket. Samtidig er det spennende og se om det finnes noen restriksjoner i forhold til hvilke substantiver som lar seg sette sammen med verb og utvikle hele verbparadigmer. I dette kapitlet skal vi se nærmere på de semantiske relasjonene mellom leddene i substantiv – verb – sammensetninger. For å ha et grunnlag å diskutere ut ifra, vil jeg først ta en kort gjennomgang av hva som kjennetegner de ulike semantiske rollene, og samtidig vurdere hvilke semantisk roller det er hensiktsmessig å forholde seg til. Rollene som er presentert her baserer seg på framstillingen til Frawley (1992: kap. 5).

De femten semantiske rollene jeg skal se nærmere på, er: agens, patiens, autor, instrument, erfarer, kilde, mål, lokativ, benefaktiv, tema, bane, årsak, hensikt, tid og måte. Jeg vil også vurdere i hvilken grad det er nyttig å operere med såpass mange semantiske roller, og der hvor det åpenbart er hensiktsmessig å utelate noen av de semantiske rollene kommer jeg til å gjøre det.

Tre av de femten rollene listet opp ovenfor angår den logiske handleren, dvs. den som er den som utfører eller har kontroll på handlingen. For roller som angår den logiske mottakeren av et predikat er det tre roller; patiens, erfarer og benefaktiv. Tre andre roller angår både logisk handler og mottaker. Disse rollene er tema, kilde og mål. De øvrige rollene er roller som kan betegnes som ikke-deltakende roller, men heller ha en modifierende funksjon i forhold til tid og rom. Disse rollene er: årsak, hensikt, lokativ, spor, tid og måte.

4.1 Agens og autor

Den første gruppen roller angår den logiske handleren og den mest typiske rollen her er agens. Agens er den rollen som er den aktive, den som utfører en handling med intensjon, viten og vilje. Det vil si at agens er den primære aktøren som er det drivende leddet i, og er den som kontrollerer effekten av en verbalhandling. Betegnende for agens er at den som fyller rollen er levende. Eksempler på setninger som uttrykker agens er:

- (1) a. *Ole leste boken.*
b. *Maten ble laget av kona.*

I (1 a) er Ole agens i setningen fordi han er den som utfører handlingen, nemlig det å lese en bok. Eksempel (1 b) viser at selv om kona ikke er subjektet i setningen, så er det intensjonen, viljen og kontrollen til kona som står bak handlingen og den semantiske rollen må derfor defineres som agens.

Autor

Autor er på mange måter en variant av agens, men der hvor agens er rollen som intensjonelt utøver en verbalhandling, er en autor en rolle som ikke direkte forårsaker en handling til å skje. Altså uttrykker autor en inaktiv årsak til at en verbalhandling begås. Et eksempel på en setning hvor rollen autor er realisert er:

- (2) *Trestammen fløt nedover elva.*

I dette eksemplet er trestammen et eksempel på rollen autor. For det første representerer ikke trestammen kravet om at agens skal være levende, og for det andre utfører ikke trestammen en aktiv handling. Datamaterialet til denne oppgaven dokumenterer ikke noen tilfeller av at forleddet i substantiv – verb sammensetningen er uttrykt som autor. Av den grunn vil jeg se bort fra denne rollen i det som følger. Å opprettholde et skille mellom agens og autor ville vært nyttig hvis norsk hadde uttrykt denne forskjellen enten morfologisk eller syntaktisk, men det gjør norsk altså ikke.

4.1.1 Agens (og autor) i datamaterialet

Blant de substantiv – verb sammensetningene som denne oppgaven dokumenterer utgjør tilfellene hvor den semantiske relasjonen mellom verbet og substantivet er agens, en forsvinnende liten del. Materialet kan vise til kun fire tilfeller, og om de er ekte tilfeller av et nomeninkorporert verb hvor forleddet er substantiv er lite sannsynlig. Og i alle fall tre av dem er tatt med for å understreke deres egenart, og at denne semantiske relasjonen sjelden lar seg koble sammen med et verb i en substantiv – verb sammensetning. Typisk for disse sammensetningene er at de fungerer kun adjektivisk, og finnes bare som regel i partisipp form. De fire tilfellene av agens er

- (3) a. *sjåførkjøre*
- b. *operatørlåse*
- c. *skreddersy*
- d. *arkitekttegne*

Av disse eksemplene er det bare (3 c) som har utviklet seg til å bli et ekte substantiv – verb sammensatt verb, dvs. at hele verbparadigmet er fylt. Et premiss for at et verb skal bli regnet som et ekte substantiv – verb sammensatt verb, er at alle finitte, (imperativ, presens og preteritum) og infinitte former (infinitiv, partisipp og passiv form) er til stede i paradigmet. Årsaken til at dette verbet *skreddersy* kan aksepteres som et fullverdig verb, er at det har skjedd en semantisk forskyvning. *Skreddersy* har i dag mistet sin betydning hvor det er skredderen som utfører en handling, nemlig det å sy etter mål. I dag brukes dette verbet gjerne i overført betydning hvor det er kundens behov som er grunnlaget for en løsning som skal være tilpasset individuelle behov, akkurat som skreddersøm er det. I og med at det i dette tilfellet har skjedd en semantisk forskyvning, så er det som tilsynelatende ser ut som en agens, blitt til en semantisk relasjon. I dette tilfelle vil den semantiske relasjonen vel måtte anses som måte. Eksemplene (3 a, b, og c) må betraktes som syntetiske verbalsammensetninger fordi de finnes bare i perfektum partisipp, og oppfyller ikke kravet om at alle formene i et paradigme må være representert for å bli betraktet som et ekte substantiv – verb sammensatt verb.

Ordet *sjåførkjøre* er for øvrig dokumentert brukt som verb i Aftenposten 07.11.06 hvor det i en omtale av en ny luksusmercedes sto følgende:

At bilen er designet for å bli sjåførkjørt innebærer at chassiset er mykere og fjæringen mindre sportslig satt opp enn i 57 S, som er konstruert med tanke på at eieren skal kjøre selv.

Det ville være en merkverdighet å generere setninger som *”Jeg skal arkitekttegne et hus i kveld”*. Utover at ikke alle formene av *”arkitekttegne”* eller *”sjåførkjøre”* finnes i sine respektive paradigmer, vil dette eksemplet også bli kategorisert som ugrammatisk fordi setningen ville ha tilegnet agens til to argumenter i setningen. Arkitekttegne i presens kan dokumenteres på nettstedet www.mto-lab.no/ hvor det står: *”Vi arkitekttegner webbløsninger med fokus på brukskvalitet.”* Dette tilfellet av ordet *arkitekttegne* må oppfattes på samme måte som skreddersy, nemlig at det forleddet innehar den semantiske relasjonen måte, og at betydningen av *arkitekttegne* her er i overført betydning, nemlig individuell tilpasning.

Et annet viktig argument for at agens ikke er en semantisk relasjon som ikke lar seg kombinere i substantiv – verb – sammensetninger, finner vi fra nomeninkorporerende språk, hvor agens anses for viktig for verbalhandlingen slik at den rollen aldri blir inkorporert med verbet.

4.2 Instrument

Hvis et argument til et verb uttrykker middelet en verbalhandling er utført med, betegnes denne rollen som instrument. Det betyr at rollen instrument ikke er det leddet i en setning som utfører selve verbalhandlingen. Den semantiske rollen instrument må ha relasjon til en agens eller underforstått agens som benytter seg av et instrument og utøver en energi på instrumentet. Instrumenter er i sin egenart typisk ikke-levende og deres tilstedeværelse i en setning har ofte en årsaksbasert grunn. Et eksempel på et instrument i en setning er:

(4) *Ole drepte Kari med kniv.*

Her ser vi at med kniv inntar rollen som instrument, fordi det er middelet Ole bruker for å drepe Kari. Her ser vi også at det ligger en årsaksinvolvering i setningen også i og med at det er kniven som forårsaker Karis død.

4.2.1 Sammensetninger hvor forleddet er instrument

Av datamaterialets 367 eksempler på substantiv – verb – sammensetninger er 49 eksempler på at den semantisk relasjonen er instrument. Det gjør det til den nest mest frekvente rollen vi finner i materialet. Det er heller ikke uventet, fordi instrument er den av de semantiske rollene som oftest lar seg inkorporere i språk med nomeninkorporering. Typisk for instrumenter er at de gjerne er betegnelser på ulike redskaper eller det er navn på kroppsdeler som sette foran verbet. Her er et knippe eksempler med substantiv – verb – sammensetninger med instrument som semantisk rolle for forleddet:

- (5) a. *knivstikke* c. *brødfø* e. *håndskrelle*
 b. *rullemale* d. *dampkoke* f. *fingerpule*

Som vi ser av eksemplene (5 a og b), er den typiske rollen instrument realisert gjennom et redskap eller apparat, men det er ikke den eneste måten instrument kan opptre i substantiv – verb – sammensetninger. Eksemplene (5 c og d) viser at instrument kan uttrykkes på andre måter enn ved redskap, men det er funksjonen til de inkorporerte substantivene som bestemmer den semantiske relasjonen. (5 e og f) viser at substantiv som betegner kroppsdeler lar seg kombinere i slike sammensetninger. Det er interessant fordi instrumenters karakteristika er at de normalt er ikke-levende. Nå kan det diskuteres hvorvidt hender, fingrer og hæler i seg selv er levende eller ikke, men de er i alle fall organer på levende organismer.

Datamaterialet viser en del interessante sammensetninger hvor den semantiske relasjonen mellom substantiv og verb ikke er gitt i utgangspunktet. I disse tilfellene er konteksten avgjørende for å fastslå at substantivet i sammensetningen fungerer som instrument. Verbet *hørselsteste* ser i utgangspunktet ut som det er hørselen som testes.

I et slikt tilfelle vil det forstås som at substantivet tilegner seg rollen tema ettersom hørselen ikke vil være påvirket eller forandret av verbalhandlingen. Men forekomsten av dette ordet er hentet fra en annonse for en kjede som selger musikkanlegg. De oppfordrer kunder til å komme innom butikken for å hørselsteste høyttalere. Altså vil butikken at kunden skal bruke hørselen for å teste kvaliteten på musikkanlegg og da blir argumentet i sammensetningen i instrument.

Et annet interessant eksempel i datamaterialet er *atombombe*. I utgangspunktet er det her ganske tydelig at den semantiske rollen er instrument. Men dette eksemplet viser en anomali, fordi betydningen av sammensetningen er ikke at noen skal bombe med atomer. Nei, i dette tilfellet må sammensetningen tolkes som *bombing med atombombe*. Eksempler med atom som forledd i andre sammensetninger viser samme mønster, *atom* betyr *atomenergi*. En forklaring på slike tilfeller kan være hva slags orddanningsprosess som ligger til grunn for slike ord som *atombombe*. Mer om dette i kapittel 5.

4.3 Patiens

Mens agens, autor og instrument er semantiske roller som er logiske aktører i setninger vil pasient, erfarer og benefaktiv være logiske mottakere for effekten av en handling. Pasient er den primære mottakeren, og representeres gjerne som det direkte objektet i transitive setninger. Typisk for ledd som tiltar seg rollen som pasient er at de gjennomgår en forandring eller er direkte påvirket av den effekten agens påfører pasient gjennom verbets handling. Et typisk eksempel på pasient er:

- (6) a. *Ole krasjet bilen.*
- b. *Brå brakk staven.*

I (6 a) tilegner *bilen* seg rollen pasient fordi den er direkte påvirket av Oles krasjing, og dens tilstand er forandret etter at Ole krasjet den. Sannsynligheten er stor for at bilen må på verksted for å gjenopprette dens opprinnelige tilstand. I (6 b) finner vi en tilsvarende situasjon hvor staven gjennomgår en forandring og er direkte mottaker av Brås handling.

4.3.1 Sammensetninger hvor forleddet er *patiens*

Patiens er den tredje mest frekvente rollen i substantiv – verb – sammensetninger i datamaterialet, med sine 43 forekomster. Som vi har sett fra språk med nomeninkorporering er det denne rollen som er hyppigst forekommende i nomeninkorporeringer. Det er derfor ikke overraskende at *patiens* befinner seg blant topp tre blant de oftest inkorporerte rollene i substantiv – verb – sammensetninger i norsk. Her er noen eksempler:

- (7) a. *halshugge* d. *restespise* f. *støvsuge*
 b. *vingeklippe* e. *kompetanseheve* g. *serieåpne*

Som nevnt tidligere er *patiens* kjennetegnet ved at rollen gjennomgår en forandring eller er direkte påvirket av verbalhandlingen. I (7 e) vil en parafrase av *kompetanseheve* bli til *heve kompetansen*, og det er underliggende at gjennom å *kompetanseheve*, så vil kompetansen bli påvirket og være endret gjennom de tiltakene som er satt i verk. (7 a) er et kroneksempel på en *patiens* som er gjennomgått en forandring. Men et interessant poeng som gjelder så å si alle sammensetninger med *patiens*, inkludert eksemplene i (7), så er det ikke hele *patiens* som er berørt i den endringen som skjer. For en person som går gjennom en *kompetanseheving*, så er det kompetansen til denne personen som er forandret, og ikke hele personen. Det samme gjelder for (7 b) i *vingeklippe* hvor det bare er deler av *patiens* som er berørt av verbalhandlingen.

4.3.2 Aktiv sone

En mulig forklaring på dette fenomenet vi her ser eksempler på kan vi finne i en betraktning rundt semantiske problemstillinger kjent som *active zone*, og er godt beskrevet hos Langacker (2000: 62 – 67). Jeg velger å bruke den norske betegnelsen *aktiv sone*. *Aktiv sone* går ut på selv om det er hele enheter som fyller argumentene til verbet, så er det bare en liten del av en enhet som semantisk er del av en verbalhandling. Vurder forskjellen på følgende eksempler lånt fra Langacker (2000: 62):

- (8) a. *Romsonden nærmer seg Venus.*

b. *Hunden beit katta.*

Forskjellen mellom disse eksemplene i forhold til aktiv sone er at i (8 a) er det hele enheten som utfører handlingen, mens i (8 b) er det bare en del av enheten, nemlig tennene og kjeven til hunden som faktisk er aktive i den bitingen som finner sted. På samme måte er det bare en del av katta som faktisk er utsatt for handlingen og kjenner smerten fra hundens biting. Selv om det ikke er hele enheten i (8 b) som utfører handlingen, så er det ikke uvanlig at språk velger å referere til hele enheten i stedet for den aktive sonen. Dette skyldes i følge Langacker at vi opplever hunder og katter som hele individer, og at det ikke har noen hensikt å spesifisere hvilken del av hunden som biter hvilken del av katta.

Aktive soner er ikke begrenset til deler av en enhet, som f. eks tennene og kjeven hos en hund, men de trenger bare å være assosiert med en enhet:

(9) a. *Jeg står i telefonkatalogen.*

b. *Kaffekjelen koker.*

I eksemplene i (9 a og b) er den aktive sonen assosiert med sine respektive enheter. I (9 a) er det ikke personen selv som står i telefonkatalogen, men heller representert med navnet til subjektet i setningen. Det samme gjelder for (9 b) hvor det faktisk ikke er kjelen som koker, men vannet den inneholder.

Langacker (2000: 65) sier at aktiv sone er en mulighet nomeninkorporerende språk benytter seg av for å spesifisere den aktive sonen. Han henter et eksempel⁶ fra *tetelcingo nahuatl* som ser slik ut:

(10) *ni-k-[kama-teriksa] = jeg sparker ham i munnen*
Jeg ham munnsparke.

⁶ Langacker henter sitt eksempel fra Tuggy, David 1986, Noun Incorporation in Nahuatl.

Vi ser av eksempel (10) at ved å inkorporere den aktive sonen sammen med verbet kan den aktive sonen spesifiseres slik at hva som egentlig er patiens er det som uttrykkes i setningen.

Interessant nok, ser det ut til at det ofte er slik i de tilfellene hvor forleddet i norske er patiens. Dette er tydelig i et eksempel som 7 b *vingeklippe*. Det er stor sannsynlighet for at *vingeklippe* brukes billedlig og i overført betydning, men det illustrerer likevel poenget med at ved å sette substantivet sammen med et verb, så har norsk en mulighet til å spesifisere hvilken del av en enhet som er aktiv i verbalhandlingen. Et annet eksempel på det samme er:

(11) *Mafiaen hjernevasket løpegutten.*

Igjen ser vi at ved å tillate en inkorporering av den aktive sonen sammen med verbet, har norsk muligheten for å understreke hvilken del av en enhet som er påvirket av en verbalhandling.

4.4 Erfarer

Jeg har valgt å kalle den tematiske rollen som i lingvistisk litteratur heter *experiencer* for erfarer. Rollen erfarer er som regel levende eller som oftest menneskelig. Det er svært sjelden at ikke-levende objekter tar til seg rollen som erfarer. Typisk for erfarer er at de ikke utfører en verbalhandling aktivt, men registrerer noe som fører til at tilstanden til den som erfarer noe blir forandret. Se på følgende eksempel:

(12) *Ole luktet blomstene.*

Denne setningen kan tolkes på to måter. Den ene er hvor Ole aktivt lukter på blomstene. I det tilfellet vil Ole bli tildelt rollen som agens. I den andre betydningen er det en ubevisst verbalhandling hvor Ole registrer at det lukter blomster, og om han er allergisk vil det nødvendigvis avstedkomme en reaksjon. Oles tilstand vil derfor være påvirket av blomstene som lukter og derfor inneha rollen som erfarer.

4.4.1 Sammensetninger hvor forleddet er erfarer

Datamaterialet viser ett tilfelle av erfarer som semantisk rolle i forleddet. Om det er snakk om erfarer er også et betimelig spørsmål. Den manglende tilstedeværelsen av erfarer som forledd i substantiv – verb – sammensetninger tyder på at erfarer er en rolle som i liten grad lar seg inkorporere med et verb. Her det ene eksemplet fra datamaterialet.

(13) *brukerteste*

En setning som tilsvarer en parafrase vil lyde noenlunde slik: Produsenten testet de nye produktene på en bruker. En bruker her kan bestemt betraktes som en aktør som erfarer noe. Tidligere i dette kapitlet har vi sett at rollen erfarer er kjennetegnet av at erfarer er det argumentet som ikke gjør noe aktivt, men registrerer at det er en forskjell. Om *bruker* i brukerteste er erfarer, kommer derfor an på i hvilken grad leddet utfører handlingen aktivt eller om det er en deltaker i handlingen som registrerer forskjeller for den logiske agerende. Jeg heller til det siste, da det er det logisk agens som utfører verbalhandlingen.

4.5 Benefaktiv

Patiens er den primære logiske mottakeren av en verbalhandling som agens er den primære logiske aktøren. Mottakere av en verbalhandling, dvs. de som drar nytte av den eller på annen måte er påvirket av den blir setningens benefaktiv. Benefaktiv betegner ikke nødvendigvis, som ordet antyder, at det er situasjoner som kommer en person til gode. Benefaktiv kan like godt betegne personer som blir utsatt for negative opplevelser. Man kunne tenke seg at det her kunne være et skille mellom benefaktiv og malefaktiv i, men det har ingen annen betydning enn å betegne en person som heldig eller uheldig. Benefaktiv er i sterk grad menneskelige, og de er avhengige av tilstedeværelsen av en agens et annet sted i setningen. Eksempel på rollen benefaktiv:

- (14) a. *Ole ga Kari en bok.*
b. *Ole ga Kari en ørefik.*

I setning (14) er Kari et eksempel på rollen benefaktiv ettersom det er Kari som drar nytte av handlingen Ole utfører. Som eksempel 14 b viser kan også benefaktiv være utsatt for en negativ handling.

4.5.1 Sammensetninger hvor forleddet er benefaktiv

Datamaterialet har ingen forekomster hvor forleddet fungerer som verbalhandlingens benefaktiv. Ut fra hvordan benefaktiver blir behandlet i språk med varierende grad av nomeninkorporering er ikke dette overraskende. Akkurat som agens er for viktig for handlingen til å bli inkorporert sammen med verbet fungerer benefaktiv på samme måte. At benefaktiv er en rolle som ikke lar seg kombinere i en substantiv – verb sammensetning vil være et viktig argument å ta med seg i forhold til å avgjøre om hva slags orddanningstype dette er. Mer om dette i nedenfor.

4.6 Tema

Den semantiske rollen tema er knyttet til romlige forhold. Tema kan assosieres med patiens, men til forskjell fra patiens så gjennomgår ikke objekter som tilegner seg rollen tema en varig forandring. Tema er ofte forklart som et objekts bevegelse i rommet, dvs. at objektet er blitt omplassert. Se på følgende eksempler:

- (15) a. *Ole sparket ballen.*
b. *Ole punkterte ballen.*
c. *Ole flyttet sykkelen.*

I (15 a) er ballen direkte objekt, og det naturlige ville være at det direkte objektet var patiens. Men her ser vi at ballen har ikke blitt forandret som et resultat av verbalhandlingen å sparke. Objektet har bare blitt omplassert romlig sett, og har ikke inntatt en ny form. Den samme virkningen ser vi eksemplet (15 c), hvor sykkelen forblir uforandret og representerer derfor rollen tema. Derimot i (15 b) har vi et eksempel på patiens, fordi verbalhandlingen her fører til at ballen går i gjennom en endring med at lufttrykket har forsvunnet fra ballen, og ballen oppfører seg ikke slik som ønsket.

4.6.1 Sammensetninger hvor forleddet er tema

Tema er en rolle som vi i datamaterialet finner i 23 sammensetninger. Som nevnt ovenfor er tema knyttet til romlige forhold, eller de ligner patiens med den forskjellen at tema ikke gjennomgår en forandring. Tema er påvirket i den forstand at det har skjedd en romlig påvirkning. For å illustrere det kan vi se på disse eksemplene fra datamaterialet:

(16)	a. <i>kondisteste</i>	c. <i>kostnadsberegne</i>	e. <i>flislegge</i>
	b. <i>målbære</i>	d. <i>folketelle</i>	f. <i>endevende</i>

I (16 d) *folketelle* ser vi at forleddet i en parafrase ville blitt noe a la *Staten telte folket*. Her er vi at folket opptrer som objekt i denne setningen og at folket oppfører seg som en patiens. Men folket blir ikke direkte påvirket av den tellingen staten foretar, og folket har da tilegnet seg rollen tema. Det samme ser vi i eksempel (16 c) *kostnadsberegne*, hvor en parafrase ville lyde "Mannen beregnet kostnadene". *Kostnadene* er direkte objekt i setningen, men det er ikke kostnadene som gjennomgår en forandring gjennom beregningen. Det som blir forandret er i så fall faktorene beregningen baserer seg på og slik sørger for at kostnadene blir mindre, dvs forandret. (16 a) *kondisteste* viser igjen det samme mønsteret gjennom at kondisjonen ikke blir forandret gjennom verbalhandlingen, det er kun status på kondisjonen som er interessant for testingen. Også (16 e) *flislegge* og (16 f) *endevende* opptrer på samme måte gjennom at de ikke endrer karakter gjennom verbalhandlingen.

Det er interessant at disse eksemplene på at forleddet er tema viser samme egenskaper som patiens gjør i forhold til aktiv sone. Gjennom å inkorporere argumentet tema, spesifiseres det nærmere hvilken del av en aktiv sone som er berørt av verbalhandlingen.

4.7 Kilde

En annen semantisk rolle som knyttes til romlige forhold er kilde (eng. source). Denne rollen beskriver bevegelse fra et sted. F. eks.

(17) *Katta hoppet ned fra taket.*

Her ser vi at bevegelsen *ned fra taket* henviser til det stedet verbalhandlingen startet fra. Rollen kilde kan også gis fra verbalhandlinger som ikke direkte er uttrykk for romlige forhold, som f. eks i (18 a) og (18 b):

(18) a. *Vin kan bli til eddik.*

b. *Ole er fra Oslo.*

I (18 a) viser den semantiske rollen kilde til opprinnelsen for en kjemisk prosess som gjør om vin til eddik. I (18 b) er det heller ikke snakk om bevegelse i rom, men en henvisning til opprinnelsessted.

4.7.1 Sammensetninger hvor forleddet er kilde

Å inkorporere rollen kilde som et av verbets argumenter inn i en sammensetning ser ikke ut til å være produktivt. Datamaterialet kan vise til to eksempler hvor forleddet innehar rollen kilde, disse er:

(19) a. *landsforvise*

b. *stagedive*

(19 a) kan parafraseres som i *Myndighetene valgte å forvise mannen fra landet*, og vi ser da at det er den semantiske rollen kilde som er realisert. (19 b) er dokumentert i TV-programmet *Rikets røst* 16.11.06 hvor en funksjonshemmet deltaker forteller om sin opplevelse med å være en sceneartist. På spørsmål fra Otto Jespersen svarer intervjuobjektet: *"Det gikk bra helt til jeg stagedivet"*. *Stagedive* er et verb som betegner en handling artister gjør under konserter. Artisten kaster seg ut fra scenekanten og holdes oppe ved hjelp av publikums hender. I dette tilfellet gikk det ikke bra, fordi artisten satt i rullestol. Men ser vi på den semantiske rollen i en oversatt parafrase: Det

gikk bra helt til jeg stupte fra scenen, så kan vi fastslå at handlingen skjer fra en spesifisert lokalisering, og rollen må da betegnes som kilde.

For øvrig er (19 b) en av tre forekomster av engelske lånord som er substantiv – verb – sammensetninger i norsk. De andre er *kidnappe* og *headhunte*. Alle de tre sammensetningene eksisterer som substantiv – verb – sammensetninger på engelsk også.

4.8 Mål

På samme måte som kilde viser til bevegelse fra et sted i rommet, kan en rolle som beskriver destinasjon også realiseres. Denne rollen er kjent som mål, (eng. goal). Eksempel:

(20) *Ole reiste til Oslo.*

I (20) ser vi preposisjonsfrasen til Oslo uttrykker endestasjonen for handlingen uttrykt gjennom verbet reiste. Mål er ikke nødvendigvis begrenset til bevegelsesverb. Det skyldes at mål ikke bare er en semantisk rolle for setningsledd som betegner en romlig endestasjon: Mål kan også uttrykkes gjennom endepunktet for hvilken som helst handling. Dette ser vi i eksempel (21 a og b):

(21) a. *Jeg snakket til Ole.*

b. *Denne veien leder til Roma.*

Eksempel (21 a) viser en situasjon hvor det er Ole som er målet for de ordene jeg uttaler. Streng tatt kan snakket i (21 a) tolkes som et bevegelsesverb i dette tilfellet, men normalt vil ikke verbet snakke anses som det. Men i (21 b) har vi et eksempel på en endestasjon som må betegnes som mål uten at verbet er uttrykk for noen som helst bevegelse. Dette kalles subjektiv bevegelse i kognitiv semantikk. Mål er kun realisert som endepunktet for verbalhandlingen.

4.8.1 Sammensetninger hvor forleddet er mål

Datamaterialet viser at 16 av 367 substantiv – verb – sammensetninger har inkorporert rollen mål.

- (27) a. *lissepasse* c. *markedsrette*
 b. *avtalefeste* d. *nederlagsdømme*

Eksemplet (27 a) er dokumentert i NRK1 Kveldsnytt 15.11.06 hvor det er en reportasje fra en landskamp i fotball hvor reporteren sier følgende: *Grindheim lissepasser til Carew, og Carew skyter i mål.* Endepunktet for verbalhandlingen å *passer* er lissene på skoene til Carew. En annen måte å se dette eksemplet på er at handlingen foregår fra lissene til Grindheim til lissene til Carew. I så fall kan forleddet i *lissepasse* være både kilde og mål. Men jeg velger å tolke dette verbet som et uttrykk for presisjonsutøvelse, derfor vil det være riktig å kategorisere *lissepasse* som et sammensatt verb som uttrykker rollen mål i forleddet.

(27 d) *nederlagsdømme* viser tilsvarende forhold i og med at nederlaget er det tenkte endepunktet for den handlingen verbet uttrykker. Substantivene i *markedsrette* i (27 c) og *avtalefeste* i (27 b) må tilskrives rollen mål ettersom markedet og avtalen er det stedet verbalhandlingen sikter mot.

4.9 Lokativ

Der hvor kilde og mål er argumenter for bevegelse fra et sted og til et sted, så betegner den semantiske rollen lokativ en fast posisjon. Det vil si at verbalhandlingen er relativt stedbunden og ofte uttrykt gjennom preposisjonsfraser som *foran, bak, ved siden av, langs med, til venstre for* osv. Lokativ er et argument som er fakultativt, men som er nokså vanlig. Funksjonen til lokativ er å modifisere en verbalhandling til å avgrense stedet for handlingen.

- (28) Ole sitter ved siden av Kari.

Preposisjonsfrasen ved siden av Kari er i dette eksempelet en stedsangivelse for å lokalisere hvor Ole sitter.

4.9.1 Sammensetninger hvor forleddet er lokativ

Lokativ er en ganske frekvent semantisk rolle i datamaterialet. Det er dokumentert 34 eksempler, og her er et knippe av dem:

- (29) a. *gateparkere* c. *kneskjelve* e. *kontor plassere*
b. *nettstrippe* d. *øremerke*

(29 a) *gateparkere* er dokumentert skriftlig på et diskusjonsforum som heter no.teknologi.bil 06.12.06. Der ble fordeler og ulemper ved å parkere i gata i et spesielt strøk i Oslo diskutert, hvorpå det avstedkommer følgende kommentar: *Hmm, jeg gateparkerte bil i samme område i to år uten at det ble en skramme på den.* (29 a) er et kjerneeksempel på at det er rollen lokativ som er inkorporert. Forleddet gir en henvisning til et fast sted i forhold til gjenstanden som forholder seg til lokaliseringen. Eksemplet i (29 d) *øremerke* fungerer på samme måte. (29 b) *nettstrippe* ble brukt i en overskrift på vg.no 30.06.06 i en overskrift: *Tvang småjenter til å nettstrippe.* Denne overskriften vil kunne parafraseres som *Tvang småjenter til å strippe på nettet*, og nettet blir da lokaliseringen for stripningen. Å angi rollen lokativ for det inkorporerte substantivet i dette tilfellet kan være litt problematisk. Nettet er ikke et fast bestemt sted, og hvis vi anser det som et definert sted er tilgangen til stedet distribuert, slik at det faktisk er tilgangen til internettet som er lokaliseringen i dette tilfellet. Vi kan derfor anse forleddet i *nettstrippe* som et metaforisk sted.

(29 c) er dokumentert i forbindelse med VM i skiskyting 2007, hvor ekspertkommentator Ola Lunde påpeker ved en stående skyting at: *Hun kneskjelver nå.* Jeg har valgt å angi lokativ for dette eksemplet, men det kan argumenteres for at den semantiske rollen kan være instrument eller måte. Hvis det er instrument vil en tolkning av denne setningen være som i *Hun skjelver med knærne.* Denne lesningen angir at hun bruker knærne for å skjelve. I en tolkning med måte som semantisk rolle, vil lesningen være at skjelvingen er en spesifikk type skjelving som atskiller seg fra andre

måter å skjelve på. Å angi lokativ for *kne* i *kneskjelve* vil også gi den betydningen at skjelvingen er begrenset til knærne, og ikke resten av kroppen.

Det siste eksemplet jeg tar med fra gruppa lokativ finner vi i (29 e) *kontorplassere*. Bruken av dette ordet er registrert i en muntlig konversasjon som omhandlet hvordan man skulle løse utfordringer med få for få kontorarbeidsplasser og mange nyansatte. Setningen lød som følger: *Vi har en jobb å gjøre i forhold til å kontorplassere de nyansatte*. I dette eksemplet må *kontor-* tolkes som lokativ fordi det er ikke snakk om hvor man skal plassere kontorene i en bygning, men heller på hvilke kontorer en skal plassere de nyansatte på. Når forleddet er lokativ i substantiv – verb – sammensetninger er relasjonen mellom leddene oftest ganske tette, men i dette siste eksemplet, (29 e) viser at den semantiske relasjonen mellom relasjonen ikke alltid er klar og må leses ut fra konteksten sammensetningen opptrer i. (29 e) kan også analyseres som at forleddet uttrykker den semantiske relasjonen mål, og at endepunktet for verbalhandlingen er et bestemt kontor.

4.10 Årsak

Når et argument har til hensikt å uttrykke motivasjonen til en verbalhandling sier vi at argumentets rolle er årsak. Det er ofte betingelser og premisser for en verbalhandling som uttrykkes ved årsak. Slik sett kan årsak betraktes som parallell til rollen kilde, at det motivasjon fra noe, nemlig en årsak. Rollen kan også ligne på en annen rolle, nemlig instrument. Men der hvor instrument er deltakende i en verbalhandling, er årsak et argument som går forut for verbalhandlingen og er det som ligger til grunn for en agens når denne velger å handle. Årsak kan sies å være kontekstbasert fordi det forbinder andre verbalhandlinger med den verbalhandlingen den modifierer. Eksempel på årsak:

(30) Ole løp vekk i frykt.

I (30) uttrykkes argumentet årsak i preposisjonsfrasen *i frykt*, fordi det er Oles redsel som er grunnen til at han løper vekk.

4.10.1 Sammensetninger hvor forleddet er årsak

Årsak er overraskende lite representert i forledd i substantiv - verb sammensetningene, med bare fem tilfeller. Overraskende fordi dens likheter med instrument som er en rolle som har høy produktivitet i sammensetningene, kunne bety at den inkorporerer lett. Slik er det ikke, og en mulig forklaring er at årsak som rolle i hovedsak er kontekstbasert, dvs. at årsak uttrykker betingelser som ligger til grunn for en verbalhandling. Eksemplene spriker også i forhold til hvor tett den semantiske relasjonen er mellom leddene i sammensetningene. Her er de fem:

- (31) a. *drapssikte* c. *rasehetse* e. *pølsesvette*
b. *terrorta* d. *sexrase*

Vi starter ut med (31 a) som er et greit eksempel på årsak som inkorporert ledd. Uansett om setningen blir parafrasert som siktet for drap eller siktet på grunn av drap, så ser vi at drapet er årsaken til at en person får en siktelse mot seg.

(31 b) er dokumentert i en overskrift i vg.no 03.01.07: *Fem terrortatt i Madrid. Terrortatt* er det eneste ordet som uttrykker en verbalhandling i overskriften, og slik sett er det et eksempel på en substantiv – verb – sammensetning. (31 c) *rasehetse* er et annet greit eksempel på at årsak er den semantiske rollen i sammensetningens forledd. Nok en gang er det hentet fra en overskrift fra vg.no som 22.08.06 titulerte en artikkel med: *Start-spillere rasehetset i LSK-forum*. Nok en gang er forekomsten i partisipps form, men alle formene i et verbparadigme *rasehetse* kan anses som grammatisk akseptable. *Rasehetse* er for øvrig tilsynelatende nært beslektet med *rasismehetset* som opptrådte i vg.no 10.04.06 som overskrift: *Eto'o rasismehetset*. Betydningen av *rasehetse* og *rasismehetset* er ganske like, men mens *rase* tilegner seg rollen årsak så er det instrument som er rolle for *rasisme*. *Rasismehetset* betyr således *hetset med rasisme*.

(31 d) *sexrase* er et interessant eksempel, fordi i dette eksemplet er det ikke gitt hvilken semantisk relasjon det er mellom leddene i sammensetningen. Vg.no skrev 04.11.06 at: *KrF sexraser mot Dagbladet*. En kan virkelig lure på hva vg.no egentlig mener her, men innholdet i artikkelen kommer oss til hjelp. Det saken dreide seg om var rett og slett at KrF var provosert av Dagbladet som trykket sexannonser. Ordet *sexrase*

må derfor tolkes som at noen raser på grunn av noe med seksuelt innhold og dermed får substantivet sex rollen årsak.

Et morsomt eksempel på uklar semantisk relasjon mellom leddene i en substantiv – verb sammensetning finner vi i (31 e) *pølsesvette*. I utgangspunktet kunne man tenke seg at det var pølsene som svettet, det er ikke unormalt i de tilfellene hvor pølser varmebehandles på grill. Men i denne sammenhengen er det ikke pølsene svetter, det er faktisk den personen som tilbereder pølsene som svetter. Ordet ble brukt i et TV-programmet FK Fotball på NRK2 05.04.07 i et portrett av den legendariske brasilianske fotballstjernen Garrinchas ukjente svenske sønn som driver en pølsevogn i Halmstad. I intervjuet forteller Garrinchas sønn om hvordan han møtte sin samboer, og sier da følgende: *"Da sto jeg der med korvsvettan."* Dette ble i norsk oversettelse til *"Da sto jeg der og pølsesvettet."* Hans svetting skyldtes altså varmen fra tilberedningen av pølsene, og vips oppstår verbet pølsesvette! Og den semantiske rollen til *pølse-* må dermed bli årsak.

4.11 Hensikt

Hvis den semantiske rollen årsak kan sies å være det motiverende utgangspunktet for en verbalhandling, så vil den semantiske rollen hensikt tilsvare målet for en verbalhandling. Hensikt tilsvare da det romlige argumentet mål Argumenter som semantisk uttrykker hensikt kjennetegnes gjerne gjennom uttrykk som *for å* - . For å illustrere dette kan vi se på følgende eksempel:

(32) *Ole bruker paraply for å ikke bli våt.*

Som vi ser av (32) er adverbialfrasen, *for ikke bli våt*, et setningsledd som uttrykker en intensjon for en verbalhandling. Det er ikke alltid like lett å skille hensikt fra årsak. (32) kan likeså godt tolkes i betydningen at Ole brukte paraply fordi han ikke ville bli våt, og da kan vi kategorisere adverbialfrasen som årsaksledd. Jeg velger å opprettholde distinksjonen mellom årsak og hensikt for å kunne vurdere ulike typer semantiske roller i forhold til datamaterialet.

4.11.1 Sammensetninger hvor forleddet er hensikt

Den semantiske rollen hensikt finner vi i 33 sammensetninger i datamaterialet, slik at hensikt ser ut til å være en ganske vanlig rolle å inkorporere sammen med verbet. Her er et utvalg:

- (33) a. *prissikre* c. *sexgranske* e. *kredittsjekke*
b. *rustbehandle* d. *øvelseskjøre* f. *kamptrene*

Et godt eksempel på hensikt som semantisk rolle i forleddet finner vi i (33 a) *prissikre*. Dette verbet er dokumentert i en artikkel i E24 i vg.no 22.01.07 i forbindelse med et forslag om å opprettholde prisen på deler av råoljeproduksjonen: *Gjermund Hagesæter fra Fremskrittspartiet har for andre gang på ett år spurt om ikke staten burde prissikre noe av oljeproduksjonen. For andre gang på ett år svarer Kristin Halvorsen nei*. Hagesæter ønsker altså å sikre prisen på noe av oljeproduksjonen, slik å forstå ligger det en hensikt i forslaget som gir akkurat den rollen for forleddet i *prissikre*.

(33 b) *rustbehandle* kan tolkes tvetydig. Det kommer an på om man foretar en behandling for å unngå at noe ruster, eller om man foretar en behandling for å fjerne rust. Uansett tolkning vil forleddet måtte betraktes som hensikt.

(33 c) *sexgranske* ble brukt i vg no i en overskrift: *Vil sexgranske arbeidslivet*. Normalt ville en parafraze av dette ordet lyde granske på grunn av sex(trakassering), og dermed være rollen årsak. Men konteksten for forekomsten kan ikke tolkes slik, og den gir en betydning som vil være i retning av gransking av arbeidslivet med intensjon om å finne ut hvor utstrakt sextrakassering er. Det ligger en intensjon i betydningen, og derfor har jeg falt ned på hensikt som semantisk rolle i dette tilfellet.

(33 d) *øvelseskjøre* viser klart en intensjon i verbalhandlingen, at det er en hensikt i å øve og kjøre. *Øvelseskjøre* ligner for øvrig en verb – verb sammensetning i og med at det egentlig er to verbalhandlinger som finner sted. Å formulere det som en verb – verb sammensetning er ikke umulig, å øvekjøre ville blitt godtatt som en variant av øvelseskjøre. De to verbalhandlingene vi finner i dette eksemplet avspeiler en interessant egenskap med at handlingene er ikke sekvensielle, de er faktisk vevd inn i hverandre og foregår samtidig. Øvingen foregår samtidig med kjøringen.

(33 e) *kredittsjekke* vil ut fra det som er sagt til nå vil betydningen av *kredittsjekke* opplagt være hensikt. F. eks vil en bank sjekke kredittverdigheten før de eventuelt innvilger et lån.

(33 f) *kamptrene* er dokumentert på et diskusjonsforum på internettet, kalt vpn.no (Vålerenga på nett) hvor en debattant skrev følgende 21.08.06 når sesongen så ut til å være spolert for Vålerenga: *Vi kan heller bruke sesongen til å kamptrene unggutta, få flere i form (spesielt Lange)*. Betydningen av *kamptrene* er sette noen i stand til å fungere optimalt i en fotballkamp. Slik sett ligger rollen hensikt nær opptil måte, i den forstand at en fotballspiller trener i kamper for å bli kampklar.

4.12 Måte

I norsk er det vanlig å uttrykke argumenter som inneholder den semantiske rollen måte gjennom adverbialer som benevner hvordan en handling er utført. I følge Leonard Talmy (2000) tilhører norsk og andre germanske språk såkalte *verb – framed languages*. Typisk for slike språk er at de kan uttrykke måten en verbalhandling er utført på med egne adverbialer. Men mye av denne semantiske rollen er også inkorporert i verbalhandlingens betydning, som vi kan se av følgende eksempler:

- (34) a. *Ole banket på døra.*
b. *Ole hamret på døra.*

Som vi ser av eksemplene i (34), så er det verbet selv som uttrykker den semantiske rollen måte. Men likevel er det ikke uvanlig at verbalhandlingen er ytterligere modifisert med et setningsledd som tilegner seg den semantiske rollen måte. For å illustrere det kan vi se på følgende eksempler:

- (35) a. *Ole banket varsomt på døra.*
b. *Ole hamret energisk på døra.*

Eksemplene i (35) viser tydelig at selv om det ligger mye semantisk informasjon knyttet til måten verbalhandlingen er utført på i verbet, så kan måte opptre også utenfor selve

verbet. Datamaterialet til denne oppgaven viser at den semantiske rollen måte er den hyppigste av rollene som opptrer i substantiv – verb – sammensetninger.

4.12.1 Sammensetninger hvor forleddet er måte

Måte er den semantiske rollen som er den vanligste å finne i substantiv – verb – sammensetninger. Med 142 tilfeller av totalt 367 dokumenterte sammensetninger utgjør andelen sammensetninger hvor rollen er måte 40 %. Det er interessant at måten en verbalhandling er utført på er det som utgjør den største sannsynligheten for et substantiv at det skal kunne kombineres med et verb i en sammensetning. Fordi mengden av sammensetninger er såpass stor, skal jeg her bare gå i gjennom noen utvalgte eksempler for å vise den semantiske rollen i sammensetninger.

- (36) a. *fosskoke* d. *seiersintervjue* g. *snorksove*
b. *kappete* e. *skoggerle* h. *sprengkjøre*
c. *krasjlande* f. *skyggebokse* i. *spurtslå*

Fosskoke i (36 a) er dokumentert i Bokmålsordboka. Som vi så i kapittel tre leses betydningen av sammensetninger i norsk fra venstre mot høyre, men betydningen kan ikke være å koke en foss. Betydningen av *fosskoke* er i følge Bokmålsordboka koke så det fosser. Verbet *fosse* er avledet av substantivet *foss*, som har tre betydninger, hvor det er betydning to i Bokmålsordboka som finnes i verbet *fosskoke*, nemlig *brusende vannmengde*. Den semantiske rollen for *fosskoke* blir da måte.

(36 b) *kappete* er dokumentert i Bokmålsordboka og forleddet uttrykker måten som verbalhandlingen er utført på. Kapp er for øvrig et frekvent substantiv i substantiv – verb – sammensetninger, mer om dette under.

(36 c) *krasjlande* er dokumentert i Bokmålsordboka og er et greit eksempel på måte. Det ser vi med parafrasen lande med et krasj, det er altså måten landingen foregår på som er inkorporert i verbet.

(36 d) *seiersintervjue* opptrådte som en overskrift på et nett-tv-innslag på nettsidene til Fredrikstad Blad 10.11.06 etter cupfinalen som FFK gikk seirende ut av: *Ramberg seiersintervjuet "Super-Ray"*. Jeg har valgt å falle ned på måte som rolle for

forleddet her, men det er også mulig å angi tid. Grunnen til at måte blir foretrukket skyldes at det er hele situasjonen som viser hvordan intervjuet blir gjennomført på.

(36 e) *skoggerle* finnes i Bokmålsordboka og betyr le høyt og støyende, altså det er måten latteren utføres på som blir spesifisert. *Skoggerle* er et interessant ord fordi ordet **skogger* eksisterer ikke som selvstendig ord. Således er *skoggerle* et eksempel på en sammensetning hvor forleddet er en bunden form. Bokmålsordet antyder at **skogger* er avledet av verbet *skogre*. Ut fra disse opplysningene kan det stilles spørsmål om dette er et ekte eksempel på en substantiv – verb sammensetning. Jeg mener det er det. **Skogger* passer ikke inn i andre ordklasser, det kan bøyes som substantiv og det ser ut til å oppføre seg som substantiv.

(36 f) *skyggebokse* er ikke dokumentert skriftlig eller i noen oppslagsverk, men er et verb som aksepteres av norske språkbrukere. Betydningen av verbet er ikke å bokse skyggene, men å bokse med skyggene. På den måten ligner forleddet på instrument, men som med *kjølhale* og *seiersintervjue* er det selve situasjonen som fører til at jeg kategoriserer forleddet som måten en handling er utført på.

(36 g) *snorksove* er dokumentert i Bokmålsordboka. Forleddet kan tolkes som instrument, men det er mer fornuftig å angi måte. Snork er ikke et hjelpemiddel for å utføre sovingen.

35 h sprengkjøre er dokumentert i Bokmålsordboka, og en parafraze lyder kjøre på spreng, altså en antydning i forhold til hvordan kjøringen foregår.

(36 i) *spurtslå* er dokumentert i aftenposten.no 18.03.06 i følgende ingress: *Ole Einar Bjørndalen spurtslo Raphael Poiree i jaktstarten i Kontiolahti i dag*. Igjen kan det diskuteres om den semantiske rollen er instrument eller måte. Vinner en idrettsutøver en duell med en spurt, altså som instrument eller er det måten han vinner på som ligger i spurt? Igjen faller jeg ned på at det dreier som måte fordi det er hvordan den hele verbalhandlingen er utført på som angir at det er måte.

Til slutt tar jeg med noen verb hvor det er tydelig at rollen til første leddet er rolle: *smugdrikke*, *skumlese* og *spissformulere*.

4.13 Tid

Tid er en semantisk rolle som ikke er særlig frekvent i datamaterialet Likevel er den svært hyppige tilstedeværelsen av tidsadverbialer i norsk en god grunn for å ta rollen tid med i vurderingen av materialet. Ikke minst vil det på bakgrunn av den frekvente bruken av tidsadverbialer være interessant å se på hvorfor tid ikke i særlig grad lar seg inkorporere med verbet. Eksempel på et argument som har tiltatt seg rollen tid er:

(37) Ole kommer i morgen.

Tidsadverbialet i (37) i morgen kan enkelt byttes ut med andre tidsangivelser, som f. eks *til jul, til påske, i høst, til slutt, i natt* osv. Ettersom tidsadverbialer ikke er uvanlige, ville en vente en større andel av tid som semantisk rolle i datamaterialet.

4.13.1 Sammensetninger hvor forleddet er tid

Datamaterialet har fem substantiv – verb – sammensetninger hvor forleddet betegner et tidsforhold. Disse eksemplene er:

(38) a. *julehandle* d. *påskepynte*
 b. *høstbade* e. *sluttforhandle*
 c. *nattåpne*

Av eksemplene i (38) ser vi at (38 a og 38 d) ligner på hverandre, og at leddene i sammensetningene enkelt kan byttes ut med hverandre. Det gir likeså stor mening å snakke om *julepynte* som *påskepynte* og som det tilsvarende gjør med *julehandle* og *påskehandle*. Tidsfaktoren i forleddet finner vi når vi parafraserer sammensetningene, handle til jul og pynte til påske. Begge eksemplene er dokumentert, *julehandle* henvises til som en akseptabel form i Norsk referansegrammatikk, og *påskepynte* ble brukt i en artikkel i vg.no 31.03.07.

(38 b) *høstbade* ble brukt i en privat tekstmelding som lyder som følger: *Jeg viser en afrikansk rektor fra en lutfattig skole rundt i Halden i kveld. Og hvordan enkelte*

nordmenn bare høstbader i bare netto, dama hoppet rett uti etter oss. Parafrazen av *høstbade* blir enkelt og greit *bade om høsten*, og da ser vi at det er tidspunktet verbalhandlingen foregår på som er inkorporert.

(38 c) *nattåpne* ble overhørt brukt på radio vinteren 2007 i forbindelse med slipp av et tv-spill. Reporteren som rapporterte om dette spillet sa: *Butikkene nattåpner for å starte salget av tv-spillet.* Betydningen blir da at butikken holder åpent på natta for å selge et nytt tv-spill.

(38 d) *sluttforhandle* ble benyttet i en internettpublikasjon vpn.no 01.03.06 om forhandlinger mellom VIF Kjetil Rekdal. Her er sitatet:

”Som seg hør og bør når det sluttforhandles kontrakter, (med forbehold om at TV2 rapporterte rett om Rekdals snart signerte nye kontrakt), dukker det opp rykter om alternative klubber.”

Det kan stilles spørsmål om forleddet i *sluttforhandle* er typisk tid, men ser vi verbet i konteksten må vi konstatere at i dette tilfellet er *slutt* i *sluttforhandle* rollen tid.

Til slutt vil jeg komme med noen betraktninger knyttet til frekvensen av tid som semantisk rolle i substantiv – verb – sammensetninger. Det er egentlig underlig at det i et materiale på over 360 eksempler ikke er flere tilfeller av tid som semantisk rolle på forleddet. Om vi ser på de eksemplene som er tilstede i datamaterialet, ser vi at det er fullt mulig å danne andre sammensetninger etter mønster av de som allerede er tilstede i språket. Hvis *høstbade* er akseptabelt, hvorfor skulle ikke **sommerbade*, **vinterbade* eller **vårbade* også være det? Og når *nattåpne* finnes, hvorfor har vi ikke **kveldsåpne* eller **dagåpne*? Mulighetene for språket er der, men det ser ut til at tid som semantisk rolle oppfører seg på en måte som agens og benefaktiv. En mulig forklaring er at tid er for viktig for handlingen til å bli inkorporert med verbet. En annen forklaring er at å inkorporere et ledd som uttrykker tid ikke spesifiserer i tilstrekkelig grad. Et slikt syn får støtte i fra tilfellene med *patiens* hvor ønsket om å spesifisere hvilken del av en aktør som er aktiv i handlingen er grunnlaget for inkorporeringen. De eksemplene vi har på tid er ikke spesifikke nok til å fungere på samme måte.

4.14 Bane

Den siste semantiske rollen jeg tar med i vurderingen av datamaterialet er bane (eng. path). Som navnet antyder dreier denne semantiske rollen seg om argumenter som viser veien en verbalhandling er utført etter. Slikt sett er bane en rolle som på følger en bevegelse i rommet og er derfor beslektet med kilde og mål. Men bevegelsen viser ikke til et opprinnelsessted som utgangspunkt eller en endestasjon. Handlingen viser bevegelsen langs en bane mellom kilde og mål. Et typisk eksempel på dette er:

(39) En båt seilte langs kysten.

I (39) ser vi at preposisjonsfrasen langs kysten uttrykker veien båten har seilt. Det er ingen referanse til et utgangspunkt eller endepunkt for handlingen og preposisjonsfrasen i (39) er derfor et eksempel på rollen bane.

4.14.1 Sammensetninger hvor forleddet er bane

Kun tre sammensetninger er dokumentert i datamaterialet hvor forleddet er bane.

- (40) a. *fotfølge*
b. *sideforflytte*
c. *sømfare*

(40 a) *fotfølge* er dokumentert blant annet på diskusjonsforumet til vpn.no:

Blant annet hadde de greid å nå fram til en pub i Bergen på tross av å ha blitt fotfulgt fra de kom til byen.

Betydningen av *fotfølge* er å følge etter en person konstant for å registrere personens bevegelser, gjøren og laden. Bane ser ut til å være den mest hensiktsmessige rollen for forleddet i denne sammensetningen.

(40 b) *sideforflytte* er ofte brukt for å beskrive fotballspillere som beveger seg på tvers av fotballbanen, dvs. sidelengs. Nok en gang er det ingen referanse til utgangspunkt eller endepunkt. Ved å søke på internett med f. eks google kan vi finne

dokumentasjon på annen bruk av *sideforflytte* enn bare i fotball: *Man sideforflytter seg veldig når man kjører scootercross, og dermed trenger man full styrke i beina.*

(40 c) *sømfare* eller *saumfare* er ikke en nyskaping, det er et ord som har vært brukt i flere hundre år. Jeg er blitt fortalt at bakgrunnen for å gå noe eller noen etter i sømmene hadde med fjerning av lus å gjøre. Lus i klær hadde en tendens til å gjemme seg i sømmene, fordi der var de mer beskyttet enn andre steder på plaggene. Og når man skulle fjerne lus måtte man derfor sjekke spesielt godt i sømmene. Typisk eksempel på bane, men det kan argumenteres for at dette er den semantiske rollen måte, slik å forstå at det er måten man farer på som er kombinert med verbet. Med bare tre forekomster av bane som semantisk rolle, er det ikke argumenter mange nok til å opprettholde denne kategorien. Og ettersom slektskapet til kilde og mål er så stort som det er, er det naturlig å slå sammen disse til en gruppe i den påfølgende diskusjonen.

4. 15 Frekvente verbstammer i datamaterialet

Sammensetningene i datamaterialet viser en stor variasjon i hvilke verb som lar seg kombinere med substantiver til en substantiv – verb sammensetning. I datamaterialets 367 sammensetninger finnes det 209 forskjellige verb. Det peker på to interessante forhold. For det første er det interessant at tilfellene er distribuert på over 200 forskjellige verb. Det gir oss et argument for at denne typen sammensetninger er produktiv i norsk. For det andre viser dette at noen verb inkorporerer lettere enn andre. Ja faktisk er det slik at noen verb som f. eks *legge* er svært produktive og kan la seg kombinere med mange forskjellige substantiver. Et spørsmål som reiser seg nå, er om det er noen begrensninger på den semantiske relasjonen mellom leddene i sammensetningene. Et annet spørsmål er om det er et mønster i forhold til hvilken semantisk rolle forleddet kan ha i forhold til disse verbene sett i forhold til det totale antallet sammensetninger i datamaterialet. Jeg vil i det følgende gå nærmere inn på de verbene som er mest frekvente i materialet, og de er:

- (41) a. *legge* (16) f. *binde* (7) k. *gi* (4) p. *ta* (4)
 b. *feste* (16) g. *teste* (7) l. *debutere* (4) q. *åpne* (4)
 c. *kjøre* (13) h. *fare* (6) m. *regne* (4) r. se tabell
 d. *behandle* (11) i. *klippe* (5) n. *stille* (4)
 e. *sette* (10) j. *slå* (5) o. *søke* (4)

r.

Forekomster	3 (10 unike verb)	2 (29 unike verb)	1 (146 unike verb)
	bade, bombe, dømme, felle, føre, lande, lese, sjekke, spille, true	bombe, beregne, drikke, fiske, flørte, føre, forhandle, fø, heve, hogge, koke, male, manipulere, mobbe, pule, rette, røyke, sikre, skrive, slakte, sparke, starte, stemple, stryke, støte, trenne, vende, visitere, vurdere	angripe, anmelde, avhøre, avlytte, be, bedømme, begrense, belaste, beordre, beseire, beskytte, bite, blinke, blåse, bokse, bre, brekke, brenne, bryte, bulke, by, bære, bøye, dive, dope, drepe, dytte, eksaminere, erklære, ete, evakuere, falle, farte, filme, fly, forflytte, forfølge, forgifte, forhøre, forklare, forlenge, forme, formulere, forsyne, forvise, fryse, fyke, følge, gifte, granske, gå, hale, handle, handse, heade, hetse, hunte, høre, inkorporere, innlegge intervju, jage, kartlegge, kjøpe, klarere, koble, kollidere, kopiere, krenke, lage, lamme, late, le, lede, lemleste, leste, lyse, lytte, låse, maksimere, merke, mishandle, nappe, operere, parkere, passe, plage, plassere, plukke, prise, produsere, pryde, prøve, publisere, pynte, rane, rase, regulere, ringe, ro, rose, rødme, sake, sanksjonere, se, seile, selge, sende, sikte, sjikanere, skade, skjelle, skjelve, skratte, skremme, skyte, sleike, slipe, smake, smatre, sortere, spikke, spise, springe, spørre, stemme, stikke, streike, strippe, styre, suge, suggerere, svette, sy, synges, tagge, tegne, telle, titte, undersøke, utsette, varsle, vaske, veie, vinne, ønske

(41 r.) viser verbene som forekommer i mer enn en sammensetning. Av plasshensyn vil jeg ikke gå inn i en analyse av verbene i (41 r.).

4.15.1 Sammensetninger hvor *-legge* er etterledd

Legge finner vi som etterledd i 16 sammensetninger, og dette er et verb som tillater forledd med en stor variasjon av semantiske roller. De femten sammensettingene er:

<i>beslaglegge</i>	<i>flislegge</i>	<i>ordlegge</i>	<i>skyggelegge</i>
<i>brulegge</i>	<i>gravlegge</i>	<i>planlegge</i>	<i>teppelegge</i>
<i>bøtelegge</i>	<i>grunnlegge</i>	<i>skattlegge</i>	<i>tåkelegge</i>
<i>båndlegge</i>	<i>kartlegge</i>	<i>skrinlegge</i>	<i>vektlegge</i>

Her finner vi tema, hensikt, lokativ og måte. Ikke uventet kan dette verbet utvise så mange forskjellige roller, da dette er et treverdig verb hvor tre semantiske roller må være realisert i setningen for å være grammatisk. Når *legge* inkorporerer et substantiv ser vi at valensen til *legge* reduseres med en. Vanligvis krever *legge* rollene agens, patiens/tema og lokativ realisert, som vi kan se i en parafraze av *skrinlegge*: Han la planene i skrinet, mens et eksempel med en substantiv – verb sammensetning viser at valensen er redusert med en: *Han skrinla planene*. Vi ser av eksemplene at det er rollen tema som blir inkorporert i sammensetningen når valensen er redusert med en. I *flislegge* er det tema som er inkorporert mens lokativ realiseres som eget setningsledd: *Rørleggeren flisla badet*. Her ser vi at *rørleggeren* er agens, *badet* er patiens og *flis* i sammensetningen er tema.⁷ En annen interessant operasjon i dette tilfellet er at det oppstår en veksling mellom rollene fra den parafraserte setningen til en setning hvor en rolle er inkorporert. Hvis vi fortsatt holder oss til eksemplene med *flislegge*, ser vi at en parafrasert setning *legge fliser på badet* kontra en setning *Rørleggeren flisla badet* skifter *badet* semantisk rolle fra lokativ til patiens. Denne vekslingen finnes ikke i alle

⁷ Det er selvfølgelig en mulig analyse å betegne substantivet i *flislegge* som instrument alt etter hvordan man parafraserer *flislegge*. Parafraserer man *flislegge* som *belegge badet med fliser*, så vil instrument være den mest fornuftige analysen, mens *legge fliser på badet* gir en analyse hvor *flis* er tema. Jeg har valgt å holde meg til den siste analysen.

tilfellene hvor legge er etterledd i sammensetningen, slik at det er ikke mulig å framsette en generalisering ut fra dette eksemplet.

Jeg vil også bemerke at det er vanskelig å bestemme hva den semantiske rollen til forleddet i sammensetninger med *-legge*. Noen eksempler er greie, f. eks de hvor relasjonen er lokativ som i *gravlegge*. Men hva er *skyggelegge*? Måte eller instrument? Som vi har sett tidligere er dette vanskelig å avgjøre. En annen analyse kan være tema for *skygge-* ettersom forleddet ikke fører til en endring av tilstand for en involvert part. Om vi skal tolke *skygge* som instrument er det en forutsetter at betydningen er *belegge med skygge*.

Likevel er det mest interessante med *legge* at det er et av de verbene i norsk som lettest lar seg kombinere med substantiver i sammensetninger og at det ikke eksisterer en restriksjon i forhold til hvilken rolle forleddet kan innta.

To av eksemplene med *legge* fortjener i tillegg noen kommentarer, og det gjelder eksemplene *brulegge* og *bøtelegge*. For å ta det siste først, så vil det være en diskusjon om *bøte-* i *bøtelegge* er substantiv eller verb. Betydninger av *bøtelegge* er *ilegge bot*, men er det også mulig å analysere forleddet som et verb *å bøte*? Jeg har vanskelig for å se at det er verbet *bøte* som er satt sammen med *legge*. Resultatet av en *bøtelegging* er en *bot*, og det gir et holdepunkt for å si at forleddet i *bøtelegge* er substantiv.

Nynorskordboka kan gi holdepunkt for at forleddet faktisk er substantiv. På nynorsk finnes både *bøteleggje* og *bøtleggje*, og betydningen er angitt å gi bot eller mulkt. Et holdepunkt for at *bøte-* i *bøtelegge* er et verb finner vi i hvordan sammensetninger genereres. Som vi så i kapittel 3, så vil det modifierende leddet i sammensetninger være umarkert. Hvis vi analyserer *bøte-* som substantiv får vi et problem i forhold til denne restriksjonen for sammensetninger. Analyserer vi heller *bøte-* som et verb unngår vi denne problematikken. Imidlertid er det ingen andre holdepunkter som kan avgjøre om hva forleddet er.

Det andre spesielle tilfellet, *brulegge*, er interessant, fordi det er problematisk å si hva forleddet representerer. Om vi følger hvordan betydning leses i sammensetninger, fra høyre mot venstre, gir det ingen mening å snakke om *å legge bruer*, fordi det er ikke det ordet betyr. Definisjonen i Bokmålsordboka er *(av *bru) legge dekke på gater, veier*

og plasser av naturlig el. kunstig stein i regelmessige blokker. Slik sett burde verbet være *brusteinslegge, men her må vi analysere *bru-* til å bety brustein.

4.15.2 Sammensetninger med *-feste* som etterledd

Alle de seksten tilfellene av sammensetninger med *feste* som etterledd viser en tilnærmet enhetlig relasjon med de substantivene som er dokumentert i kombinasjon med *feste*:

<i>avtalefeste</i>	<i>korsfeste</i>	<i>rotfeste</i>	<i>tallfeste</i>
<i>gravfeste</i>	<i>lovfeste</i>	<i>skriffeste</i>	<i>tariffeste</i>
<i>grunnfeste</i>	<i>programfeste</i>	<i>stadfeste</i>	<i>terminfeste</i>
<i>jordfeste</i>	<i>regelfeste</i>	<i>stedfeste</i>	<i>tidfeste</i>

Femten av seksten sammensetninger viser lokativ som semantisk rolle for forleddet, mens det sjette tilfellet er bestemt som hensikt. Det er ikke overraskende at et verb *feste* uttrykker en handling som er sterkt forbundet til en lokalisering, og dermed danner sammensetninger hvor denne lokaliseringen blir spesifisert. Det kan diskuteres hvilken rolle forleddet i det siste eksemplet som er bestemt som hensikt, *tallfeste*, har. Men lokativ er det neppe. Til tross for et eksempel utenfor mønstret kan vi konkludere med at verbet *feste* vil i tilfeller hvor det skal inkorporere et substantiv, knytte til seg substantiver som kan tilegne seg rollen lokativ.

4.15.3 Sammensetninger med *-kjøre* som etterledd

Det er 13 eksempler med verbet *kjøre* i datamaterialet, tolv om vi unntar det ene som ovenfor ble betegnet som et ikke ekte tilfelle av en substantiv – verb sammensetning, *sjåførkjøre*. De tretten sammensettingene er:

<i>fyllekjøre</i>	<i>sjåførkjøre</i>	<i>testkjøre</i>
<i>grisekjøre</i>	<i>skamkjøre</i>	<i>taumkjøre</i>
<i>kappkjøre</i>	<i>skumkjøre</i>	<i>øvelseskjøre</i>
<i>prøvekjøre</i>	<i>snørekjøre</i>	
<i>rævkjøre</i>	<i>sprengkjøre</i>	

Forekomstene av kjøre som etterledd viser en sterk overvekt av den semantiske rollen måte for forleddet. De to sammensetningene som ikke har rollen måte, har hensikt. Den ene av dem *øvelseskjøre* er diskutert tidligere, det andre er *prøvekjøre*. For det siste eksemplet er det en usikkerhet om dette er en verb – verb sammensetning eller en substantiv – verb sammensetning. Dette vil jeg vurdere i et eget avsnitt senere sammen med de andre tvilstilfellene.

Det første eksemplet kan til tross for at det er bestemt som hensikt også ses på som den semantiske rollen måte. Ser vi bort fra de to tvilstilfellene er også de eksemplene med *kjøre* enhetlig i forhold til hvilken rolle forleddet uttrykker.

4.15.4 Sammensetninger med *-behandle* som etterledd

Verbet *behandle* finnes i elleve forskjellige sammensetninger, noe som gjør at vi kan si at det er et verb som lett lar seg kombinere til sammensetninger. De elleve sammensetningene med *-behandle* er:

<i>databehandle</i>	<i>realitetsbehandle</i>	<i>tollbehandle</i>
<i>detaljbehandle</i>	<i>rustbehandle</i>	<i>understellsbehandle</i>
<i>forskjellsbehandle</i>	<i>sjokkbehandle</i>	<i>varmebehandle</i>
<i>komitebehandle</i>	<i>strålebehandle</i>	

Datamaterialet viser at verbet *behandle* kan kombineres med substantiv som uttrykker fem forskjellige semantiske roller. De mest frekvente rollene i kombinasjon med *behandle* er måte og hensikt med tre forekomster hver. Så er det to eksempler på patiens, og et soleklart eksempel på instrument. De to siste eksemplene uttrykker henholdsvis tema og lokativ, men her kan det diskuteres om de egentlig er eksempler på måte. Men at det er rollene måte, hensikt og patiens som er mest frekvente for verbet *behandle* er ingen overraskelse. Det ligger innefor verbets rekkevidde å ha en påvirkning på måten, altså hvordan en behandling er utført på. Videre ligger det i verbets egenskaper at å sette i gang en behandling kan ha en hensikt eller et formål og det er naturlig at den eller det som er påvirket av verbalhandlingen berøres. I forhold til frekvensen for de ulike rollene, er det underlig at instrument ikke er mer framtrædende sammen med *behandle*. Det ser ikke ut til å ligge noen semantiske restriksjoner i forhold

til å inkorporere instrumenter, men likevel er det altså ikke registrert mer enn et eksempel på instrument. Som en konklusjon for verbet *behandle* kan vi si at distribusjonen av semantiske roller ikke er avgrenset noen få roller, og det er substantiver der de semantiske rollene står semantisk nært betydningen av verbet som i første rekke lar seg kombinere med verbet *behandle*.

4.15.5 Sammensetninger hvor *-sette* er etterledd

Sette er på linje med *legge* et treverdig verb, noe som gir muligheter for mange semantiske roller å bli inkorporert. Her er en liste over de ti sammensetningene:

<i>båssette</i>	<i>landsette</i>	<i>stålsette</i>
<i>dokksette</i>	<i>pantsette</i>	<i>verdsette</i>
<i>knesette</i>	<i>sidesette</i>	
<i>kverrsette</i>	<i>sjøsette</i>	

De tilfellene jeg har dokumentert *sette* som etterledd viser lokativ, hensikt og måte. Lokativ er en naturlig rolle for *sette* på samme måte som det er for *legge*, og denne rollen finner vi i fire av de ti eksemplene med *sette*, og *landsette* kan tjene som eksempel på at *land* er lokativ i sammensetningen. Instrument finner vi i to eksempler; *knesette* med betydning fra Bokmålsordboka (*norr knésetja 'sette på kneet sitt (og ta til oppfostring)'*) *godkjenne, autorisere k- et prinsipp*, og *stålsette* som har betydningen herde. *Sette* viser for øvrig ingen eksempler på at andre roller kan innta patiens/tema rollen når en lokativ blir inkorporert.

4.15.6 Sammensetninger hvor *-binde* er etterledd

Binde finner vi i sju eksempler i datamaterialet:

<i>klavebinde</i>	<i>målbinde</i>	<i>trollbinde</i>
<i>mulebinde</i>	<i>slavebinde</i>	
<i>lenkebinde</i>	<i>trellbinde</i>	

De semantiske rollene som er inkorporert sammen med binde er måte med tre forekomster, to instrument og en hver av lokativ og patiens. I hovedsak er tilfellene med binde ord som har vært i norsk i lang tid. Mange av dem er knyttet til primærnæringa, som f. eks. *klavebinde*, *trellbinde*, *målbinde* og *lenkebinde*.

4.15.7 Sammensetninger hvor -teste er etterledd

Det er dokumentert sju eksempler hvor etterleddet er verbet *teste*, og her er det en stor variasjon i hva slags semantisk rolle i forleddet har.

allergiteste dopingteste kondisteste
brukerteste hørselsteste promilleteste

Hensikt finner vi tre sammensetninger. Ellers er det tema, erfarer, hensikt og instrument. Eksemplet med instrument, *hørselsteste*, er ved siden av eksemplet med erfarer, *brukerteste*, kommentert ovenfor. De tre eksemplene med hensikt er *promilleteste*, *dopingteste* og *allergiteste*. Disse tre eksemplene ligner på hverandre på den måten at det verbalhandlingen beskriver er en testing med den hensikten å avsløre en tilstand hos en patiens. *Promilleteste* er dokumentert i Aftenposten.no 01.12.06 hvor de skrev: *Norske flyselskaper har ikke rutiner for å promilleteste de ansatte før de skal fly*. Allergitestingen er det Donald som er utsatt for i nr 12 2006 hvor Ole, Dole og Doffen sier: *Han er blitt allergitestet i seks dager*. Til slutt er eksemplet med *dopingteste* dokumentert i en overskrift i vg.no hvor de 22.03.06 skrev: *Dopingtestet i natt*.

Eksemplet med tema som semantisk rolle i forleddet finner vi i *kondisteste* som er dokumentert i en overskrift på nettstedet fxt.no hvor de 11.04.06 skrev: *LSK skal kondistestes*.

Også her er det en hensikt underliggende, på den måten at det er et ønske om at kondisjonen skal bli bedre. Men verbalhandlingen her teste gjør ingenting i forhold til å forandre på kondisjonen, og vi må derfor falle ned på tema som semantisk rolle for *kondis* ettersom den ikke har gjennomgått en forandring.

At *teste* er et verb som tillater mange forskjellige rolle der hvor det er etterledd i sammensetninger, kan ha sin forklaring i hva slags orddanningstype sammensetninger med *teste* benytter.

4.15.8 Sammensetninger med *-fare* som etterledd

Vi finner seksten eksempler i datamaterialet på at verbet i sammensetningen er *fare*, og de er:

endefare *hundfare* *synfare*
handfare *skamfare* *sømfare*

Det er interessant at disse sammensetningene sannsynligvis er av eldre dato, dvs. at de har eksistert i språket lenge, og at de ikke lenger er så vanlige i bruk som mange av de andre sammensetningene i materialet. *Synfare* og *sømfare* er de sammensetningene som fortsatt er i bruk relativt ofte, men *endefare*, *hundfare* og *skamfare*, alle tre oppslagsord i Nynorskordboka, synes ikke å være særlig frekvente i bruk. Når det gjelder de semantiske rollene til forleddet fordeler disse seg bare på måte, med unntak av *sømfare* som er definert som spor. *Endefare* har tilnærmet lik betydning som *sømfare*, og det kan derfor argumenteres at den semantiske rollen også her kan være spor.

Ut fra observasjonen om at sammensetninger med verbet *fare* er av eldre dato henter om at kombinasjoner med et substantiv og verbet *fare* har vært produktivt på et tidligere stadium. Og da denne kombinasjon av substantiv og verbet *fare* var produktivt ser det ut til at det var en restriksjon i forhold til hvilken semantisk rolle substantivet kunne ha, nemlig måte.

4.15.9 Sammensetninger hvor *-klippe* er etterledd

Det er fem sammensetninger med *klippe* som etterledd:

kryssklippe *skamklippe* *vingeklippe*
maskinklippe *tvangsklippe*

Klippe er et typisk transitivt verb som krever minimum to setningsledd realisert for at en setning skal være grammatisk riktig konstruert. Med unntak av tilfellet *vingeklippe* som hvor forleddet fyller rollen patiens, så fordeler eksemplene med *klippe* seg på måte med fire forekomster og et instrument. Når det gjelder det siste, dvs instrument, så kommer vi inn i problematikken om hvilken rolle som er inkorporert. Er det måte eller er det instrument?

Eksemplet *maskinklippe* ser ut som et instrument i og med at en parafraze gir *klippe med maskin*. Likevel er det ikke umulig å si at *maskinklippe* uttrykker måte. Aksepterer man det viser også *klippe* en bortimot enhetlighet i forhold til hva som inkorporeres med verbet. Ettersom *klippe* er transitivt er det litt underlig at det ikke er flere eksempler hvor forleddet er verbets patiens.

4.15.10 Sammensetninger hvor –slå er etterledd

Det er fem eksempler med –slå som etterledd. Disse er:

helseslå *skamslå* *svimeslå*
rådslå *spurtslå*

Av disse er tre har forledd som er kategorisert som måte, nemlig *skamslå*, *spurtslå* og *svimeslå*. *Rådslå* velger jeg å kategorisere som tema fordi de involverte partene er ikke påvirket av verbalhandlingen. *Helseslå* er et typisk eksempel en patiens som representerer en del – helhet eller aktiv sone.

4.16 Substantiv – verb – sammensetninger, en nyskaping i norsk eller en gammel ordanningstype?

Jeg har så vidt vært inne på denne problemstillingen tidligere i dette kapitlet, men det kan være interessant å se dette i sammenheng med datamaterialet til denne oppgaven. Mange av sammensetningene i datamaterialet er relativt nye av dato slik som denne listen viser:

- (42) a. *tvangsgifte* e. *headhunte* i. *lønnsforhandle*
 b. *korrekturlese* f. *databelhandle* j. *sikkerhetsklarere*
 c. *bloddope* g. *atombombe* k. *telefonplage*
 d. *stagedive* h. *teppebombe* l. *satelittoverføre*

Men på den annen side viser datamaterialet at slike sammensetninger vi drøfter her at de har vært i språket en god stund. Dette støttes blant annet av Faarlund et al (1997: 81) som sier at slike sammensetninger kan være gamle i norsk, og lister opp eksempler som halshugge, hudflette, korsfeste, pantsette, stadfeste osv som eksempler på dette. Datamaterialet til denne oppgaven viser at det er ytterligere mange gamle substantiv – verb – sammensetninger, her er noen eksempler:

- (43) a. *kverrsette* e. *valfarte* i. *bannlyse*
 b. *målbære* f. *vinterfø* j. *lovprise*
 c. *tjærebre* g. *håndhilse* k. *ransake*
 d. *hundfare* h. *taumkjøre* l. *mulebinde*

Som vi ser av eksemplene i (42) og (43) er det gode holdepunkter for å si at sammensetninger med substantiv som forledd sammen med et verb ikke er en nyskaping i norsk. Av eksemplene i (43) kan (43 a, k og l) føres tilbake til norrønt. (43 e, i, og j) er lånt inn fra tysk. De øvrige eksemplene i (43) er ord som er knyttet til bondesamfunnet. Disse eksemplene dokumenterer at de er brukt på et tidlig tidspunkt. Jeg har ikke foretatt en eksakt telling i forhold til om det er flest gamle sammensetninger eller om nyskapingen utgjør majoriteten. Men det er sannsynlig at nyskapingen utgjør majoriteten, da det denne typen sammensetninger ser ut til å tilta i produktivitet.

4.17 Nomeninkorporering eller verb – verb sammensetning?

Noen av forekomstene i datamaterialet har en form som gjør det vanskelig å avgjøre om de er eksempler på substantiv – verb – sammensetninger eller om forleddet faktisk er et verb, og at disse sammensetningene derfor er eksempler på verb – verb sammensetninger. De tilfellene det er snakk om er der hvor forleddet er *grise-* (2

forekomster), i *grisebanke* og *grisekjøre*, og *prøve-* (3 forekomster) i *prøvekjøre*, *prøvesmake*, *prøvespille*. Problemet med eksemplene der forleddene er *prøve-*, er at de har samme form både som substantiv og verb. En indikasjon på at *prøve-* er et substantiv kunne være evidens fra svensk, hvor f. eks *prøvesmake* heter *provsmaka*. Hvis forleddet var verb på svensk, ville det vært uttrykt med *prova*. På den annen side ser det ut til at svensk benytter bare stammen i sammensetninger, jamfør at det heter *körskola*, hvor forleddet *kör-* ikke kan analyseres som noe annet enn et verb. *Provsmaka* kan derfor også anses som en verb – verb – sammensetning.

Når det gjelder *grise-*, så må det analyseres som substantivstammen *gris* + fugeformativ

-e- for at forleddet skal bli sett på som et substantiv.

Imidlertid er forekomstene av denne typen sammensetninger marginal i datamaterialet, derfor velger jeg derfor å la denne problemstillingen ligge.

4.18 Frekvente substantiv i datamaterialet

Som vi har sett er noen verb gjengangere i datamaterialet og slik er det også med forleddet. Noen substantiver har når de først er akseptert i substantiv – verb – sammensetninger en tendens til å skape nye lignende sammensetninger med andre verb. Av datamaterialets 355 sammensetninger er det 243 ulike substantiver i sammensetninger med de 207 ulike verbene.

Et poeng som er interessant å undersøke er om sammensetninger med et spesifikt substantiv viser en variasjon i forhold til hvilken semantisk rolle det får i sammensetningen. En annen interessant innfallsvinkel er hvordan forleddet kan tolkes, og her vil jeg komme inn på prinsipper fra konstruksjonsgrammatikken, som presentert av blant annet Goldberg (1994). For å se nærmere på dette har jeg valgt ut de mest frekvente og signifikante substantivene fra datamaterialet, for å få et bilde av hvordan de frekvente substantivene oppfører seg i sammensetningene. Her er de åtte:

- (44) a. *skam* (11) c. *tvang* (8) e. *kapp* (6) g. *sex* (5)
b. *hånd*(10) d. *tjuv* (7) f. *kniv* (5) h. *smug* (4)

4.18.1 Sammensetninger med *skam-* som forledd

De elleve forekomstene med *skam-* er:

skambanke skamfare skamkjøre skamrødme
skambite skamfryse skamklippe skamslå
skamby skamhogge skamrose

skam- er attestert i elleve sammensetninger, og grunnbetydningen er vanære. Slik at *skamklippe* gir en betydning om at håret er klipt på en måte som gir vanære. *Skam-* kan også ha betydningen *skade* og i datamaterialet finner vi eksempler hvor *skam-* har denne betydningen, f. eks i *skamfryse*. Men uansett hvilken betydning forledd har her får alltid *skam-* rollen måte i substantiv – verb – sammensetninger.

4.18.2 Sammensetninger med *hånd-* som forledd

Hånd- finner vi i ti eksempler hvorav en er attestert som *hand-*, men det er det samme ordet og behandles derfor sammen med *hånd*. Eksemplene med *hånd* er:

handfare håndlage håndskrelle håndvisitere
håndheve håndplukke håndskrive
håndhilse håndskjære håndsjekke

Typisk for *hånd* er at alle tilfellene av sammensetninger med *hånd* er at forleddet tar til seg rollen instrument. *Håndlage, håndplukke, håndskrelle og håndhilse* viser i respektive parafraaser at *hånd* fungerer som instrument: *lage for hånd, plukke med hånd osv.* gir et klart bilde av at forleddet er et redskap og må derfor betegnes som instrument.

4.18.3 Sammensetninger med *tvangs-* som forledd

Substantivet *tvangs-* ser ut til å være et ord som øker sin frekvens i substantiv – verb – sammensetninger. Datamaterialet kan vise til åtte sammensetninger hvor *tvangs-* er forledd, og alle forekomstene av *tvang* innehar den semantiske rollen måte:

<i>tvangsbeordre</i>	<i>tvangsføre</i>	<i>tvangsklippe</i>
<i>tvangsblinke</i>	<i>tvangsgifte</i>	<i>tvangsselge</i>
<i>tvangsdytte</i>	<i>tvangsinnlegge</i>	

Når jeg peker på at *tvangs-* er frekvent eller lar seg lett kombinere i sammensetninger vi her diskuterer, så finner vi en naturlig årsak i at det i avisoverskrifter er behov for korte setninger. De iboende semantiske sidene i *tvangs-*, fører til at dette er et yndet ord for media å bruke i nyhetsoppdrag, det tiltrekker seg lesere. For å vise at *tvangs-* er et ord som lett lar seg kombinere kan vi gjøre et forsøk med å lage nye sammensetninger som ikke er dokumenterte noen steder. Eksempler som *tvangsbehandle*, *tvangsbade*, *tvangsevakuere* og *tvangshilse* viser at *tvangs-* lar seg lett kombinere med andre verb som ikke vil møte motforestillinger: Betydningen av disse sammensetningene ville få om ingen stille spørsmål ved.

4.18.4 Sammensetninger med *tjuv-* som forledd

Vi finner sju eksempler på sammensetninger hvor *tjuv-* er forledd:

<i>tjuvfiske</i>	<i>tjuvlytte</i>	<i>tjuvslakte</i>	<i>tjuvtrene</i>
<i>tjuvkoble</i>	<i>tjuvlåne</i>	<i>tjuvstarte</i>	

Alle uttrykker måte for hvordan verbalhandlingen er utført på, og betydningen av *tjuv-* er ikke en som stjeler. I stedet uttrykker *tjuv-* i disse sammensetningene at en verbalhandling er ulovlig, ikke nødvendigvis bare i juridisk betydning, men også i forhold til moral og allmenn rettsoppfatning.

4.18.5 Sammensetninger med *kapp-* som forledd

Kapp- finner vi seks forekomster i datamaterialet, og Bokmålsordboka angir kappestrid som betydning for substantivet *kapp*.

<i>kappdrikke</i>	<i>kappkjøre</i>	<i>kappspringe</i>
<i>kappete</i>	<i>kappseile</i>	<i>kappsvømme</i>

Der hvor alle tilfellene med hånd var instrument er alle tilfellene med kapp måte. *Kappdrikke* og *kappete* er å drikke og ete om kapp. *Kappkjøre*, *kappspringe* og *kappseile* er å kjøre, springe eller seile om kapp. I alle tilfellene ser vi at det er måten verbalhandlingen utføres på som spesifiseres.

4.18.6 Sammensetninger med *kniv-* som forledd

Det er fem sammensetninger i datamaterialet hvor *kniv-* er forleddet:

knivangripe *knivrane* *knivtrue*
knivdrepe *knivstikke*

Sammensetninger med *kniv-* + verb er svært vanlig i avisspråk og særlig overskrifter som gjerne må være korte. Verbene som er satt sammen med *kniv-* er: *angripe*, *rane*, *true*, *drepe* og *stikke*. Funksjonen til *kniv-* ligner på funksjonen til *hånd-*, og alle eksemplene med *kniv-* er ikke overraskende instrument.

4.18.7 Sammensetninger med *sex-* som forledd

Sammensetninger der *sex-* er forleddet er derimot avvikende fra alle tilfeller i datamaterialet hvor et substantiv kan kombineres med flere verb:

sexgranske *sexmobbe* *sexsjikanere*
sexmishandle *sexrase*

Sex- uttrykker nemlig flere semantiske roller. Av de fem eksemplene, er tre instrument, en er hensikt og en er årsak. Det eksemplet hvor *sex-* er årsak er behandlet ovenfor, men jeg legger til her at en slik konstruksjon som "*KrF sex-raser mot Dagbladet*" er spesiell, og det vil være få andre tilfeller hvor *sex-* kan tolkes som årsaken til verbalhandlingen. *Sex-granske* er også behandlet ovenfor, og trenger ingen ytterligere kommentar. Da står vi igjen med de tre eksemplene hvor *sex-* er instrument, og de finner vi sammensetningene *sex-mobbe*, *sex-sjikanere* og *sexmishandle*. Det er ingen

overraskelse at slike sammensetninger er hentet fra avisspråket akkurat som *tvang-* er det, og de er gjerne kombinert med verb som uttrykker uanstendig oppførsel.

4.18.8 Sammensetninger med *smug-* som forledd

Forledd med *smug-* er dokumentert i fire tilfeller.

smugdrikke smuglese smugrøyke smugtitte

Smug- er beslektet med verbet *smyge* som betyr krype eller smette, og jeg legger til at aktiviteten gjerne skjer i tilfeller der ingen andre ser hva som skjer, og derav betydningen for substantivet *smug* som i sammensetningene i datamaterialet har betydningen i hemmelighet. *Smug-* oppfører seg som de andre forleddene som er kombinert med verb og tar til seg bare en rolle, og den rollen er måte.

4.19 Oppsummering frekvente substantiv som forledd

De åtte substantivene som er forledd i sammensetningene og representert med fra fire til elleve forekomster, viser en tendens til at forleddet tilegner seg en og bare en rolle. Men dette er kun en tendens og ikke et prinsipp uten unntak. Vi kan si at vi forventer at forleddet tar til seg en og samme rolle uavhengig hvilket verb det kombineres med, men at dette ikke alltid vil være tilfelle.

Et annet interessant perspektiv kan vi få fra konstruksjonsgrammatikken slik den er presentert hos Goldberg (1995). Det er ikke plass her for å gå i dybden for denne teorien her, men jeg tar med dette perspektivet fordi det kan kaste lys over en del av datamaterialet. En rekke av substantiv – verb sammensetningene har en betydning som ikke kan leses direkte ut fra bestanddelene den er satt sammen av, og derfor læres sammensetningene som udelelige ord i forhold til deres betydning. Goldberg (1995: 4) legger til grunn at konstruksjoner (constructions) er språkets grunnleggende elementer. Slik kan en frase være en konstruksjon hvis betydningen ikke er forutsigbar fra bestanddelenes betydning. En konstruksjon vil således være en del grammatikken/leksikon. Eksempelene med frekvente forledd som f. eks *tjuv-* kan forklares på denne måten. *Tjuvfiske* og *tjuvlåne* viser et problematisk semantisk forhold mellom

leddene. Fordi, det handler ikke om å fiske tjuver eller å låne tjuver. Alle forekomstene med *tjuv-* i datamaterialet er betegnet som måte, fordi verbalhandlingen handler om hvordan de er utført. I tilfellet med *tjuv-* må vi tolke det som en ulovlig handling. På samme måte kan vi tilskrive anomalier i datamaterialet å være konstruksjoner, fordi de ikke gjennomgår en normal orddanningsprosess når setninger prosesseres. De læres som egne ord, og enkelte forledd får en spesiell betydning i sammensetningen som de ellers ikke har når de står alene, f. eks. *tjuv*.

Andre eksempler på slike forekomster er f. eks. bruken av *sex-* som ikke nødvendigvis viser til en spesiell aktivitet, men til et sett med assosierte aktiviteter, som sånn sett ikke behøver involvere seksuell aktivitet.

4.20 Spesielle nomeninkorporeringer

Til slutt i gjennomgangen av datamaterialet vil jeg trekke fram noen spesielle substantiv – verb – sammensetninger som viser litt spesielle karaktertrekk. Noen er av eldre opphav, andre er forvansket og andre igjen er definitivt neologismer i språket, morsomme sådanne også.

- (45) a. *ransake* d. *teppebombe* g. *nabovarsle*
b. *valfarte* e. *fluefiske* h. *bomringe*
c. *uglese* f. *promilleringe* i. *parkeringsplassbulke*

(45 a) *ransake* ser umiddelbart ikke ut som en substantivverbsammensetning, men det skyldes først og fremst at både forleddet *ran-* og etterleddet *-sake* ikke er i særlig brukt alene lenger. I dag forstår vi uttrykket som å gjennomføre f. eks. et hus, og det er akkurat i *hus* den opprinnelige betydningen for *ran-* ligger. *Ran-* kommer nemlig av norrøn *rann* som betyr hus, mens *sake* er et verb som betyr å anklage, dannet fra substantivet *sak*. Her har vi nok et eksempel på at substantiv – verb – sammensetninger kan være ganske gamle i norsk.

(45 b) *valfarte* er dokumentert i Bokmålsordboka med betydningen *dra, være på pilgrimsferd*. Dette ordet er på linje med *ransake* et gammelt ord. Imidlertid er etymologien til forleddet muligens uklar. Andreutgaven av Bokmålsordboka (1993)

antyder at forleddet har sammenheng med tysk *wallen* som betyr å *vandre*. Hvis det er tilfelle, er *valfarte* en pleonasme.

(45 c) *uglese* er en annen sammensetning hvis etymologi er uklar.

Bokmålsordboka gir følgende forklaring: *eg 'se på med det stirrende, forheksede blikket til en ugle'*. Men denne betydningen er det stilt spørsmålsteget ved, og at *uglese* henger sammen med uttrykket *ugler i mosen*. Det er vanskelig å finne en dokumentert forklaring på dette uttrykket, men visstnok skal uttrykket stamme fra dansk hvor det opprinnelig het *ulver i mosen*, som på dansk betyr *ulver i myra*. Da ulven ble utryddet fra Danmark ble uttrykket endret til *ugler i mosen*. Der denne forklaringen blir gitt, f. eks Wikipedia.no, hevdes det at verbet *uglese* sannsynligvis har samme opprinnelse, og at *uglese* opprinnelig var *ulvese*. Støtte for Bokmålsordbokas angivelse av betydning for *uglesett* finnes i Politikens nudansk ordbog som nevner det eldre danske uttrykket *ugleset* med betydningen *forhekset (ved at en ugle har set på én)*.

(45 d) *teppebombe* er dokumentert i en overskrift i Aftenposten 07.11.06:

Teppebomber velgere med telefonsamtaler. Her er det en morsom semantisk relasjon. En analyse av forleddet som instrument ville gitt en ganske så komisk betydning, men å analysere forleddet slik at man bomber med tepper er lite fruktbart. Sannsynligvis har ordet en semantisk relasjon til en annen substantiv – verb sammensetning i datamaterialet, nemlig *teppelegge*. Denne sammensetningen er dokumentert i en artikkel i Aftenposten 29.04.06 hvor de skrev: *"TV 2 kjøpte eneretten til fotballen for én milliard kroner, og teppelegger sendeflaten rundt hver eneste serierunde med fotball fra A til Å."* I begge eksemplene er den beste analysen å anta at *teppe-* opptrer i overført betydning. Betydningen av *teppe-* må analyseres som at en verbalhandling er utført på det totale området, tilsvarende et vegg-til-vegg teppe dekker hele gulvflaten i et rom.

(43 e) *fluefiske* som verb ble brukt i undertekstene på filmen Mission Impossible da den ble vist på TV2 Film 10.01.07: *"I dag fluefiske han."* Det interessante med dette eksemplet er at orddanningen skjer ved å ta substantivet *fluefiske* og ikke legge til noe. Sånn sett blir dette en form for tilbakedanning, men også et eksempel på at det er flere måter å danne substantiv – verb – sammensetninger på.

(45 f) *promilleringe* er som *fluefiske* dokumentert i en undertekst til en film. Denne gangen fra filmen Sideways: *"Promilleringte du?"* Denne sammensetningen er dannet

etter mønster av *promillekjøre*, men det interessante ved denne forekomsten er, at dette er sannsynligvis en sammensetning som ikke er dannet før, og første gang den opptrer, så opptrer den i en finitt form av verbet.

(45 g) *nabovarsle* ble brukt i en overskrift i Aftenposten 23.04.07: "*Russ nabovarsler*" 150.000 personer." Utgangspunktet for dette er opplagt substantivsammensetningen *nabovarsel*, og er et interessant eksempel i forhold til diskusjon om tilbakedanning i kapittel 5.

(45 h) *bomringe* er nok en gang en overskrift fra Aftenposten 18.01.07: "*Bærum blir bomringet*". Forleddets semantiske rolle her er instrument, men sammensetningen er bare dokumentert som partisipp, og ligner derfor mest på en syntetisk verbalsammensetning. Imidlertid opptrer det her i en verbfrase og kan derfor analyseres som en substantiv – verb sammensetning. *Bomringe* faller innunder samme type som *hælsparke* og *tjuvstarte*, altså nominalsammensetninger som avledes til verb ved konversjon. Det spesielle ved *bomringe* er at etterleddet her har sitt utgangspunkt i et substantiv *ring*, mens *spark* i *hælsparke* er avledet ved konversjon med utgangspunkt i verbet *sparks*. Konversjonen går altså den andre veien i *bomringe*.

(45 i) *parkeringsplassbulke* er en sammensetning hvor forleddet er lokativ, og opptrer i en setning på et nettsted (se tillegg): *Sint når: Folk parkeringsplassbulker bilen min og stikker av*. Her må den semantiske rollen til forleddet være lokativ, for det er ingen annen mulighet å analysere *parkeringsplass-* på. Det kan ikke være instrument fordi *parkeringsplass-* har ikke egenskap som et redskap. Dette er en merkelig, men morsom konstruksjon.

4.21 Oppsummering datamaterialet

Datamaterialet på 367 substantiv – verb – sammensetninger viser en god spredning på de semantiske rollene vi startet ut med. Som forventet var noen semantiske roller mer frekvente enn andre, og noen roller var ikke tilstede i materialet. Litteratur om nomeninkorporering peker på at inkorporering av sentrale roller som agens og benefaktiv sjelden eller aldri skjer. Datamaterialet i norsk viser det samme. Distribusjonen av de semantiske rollene i datamaterialet er ellers fordelt på typiske argumenter som er vanlig å finne i inkorporerende språk, med vekt på patiens,

instrument og lokativ. I tillegg er måte en sentral rolle for forleddet i substantiv – verb – sammensetninger. Vi har også sett at å anse sammensetninger som konstruksjoner der hvor den semantiske relasjonen ikke så lett lar seg forklare, kan være en fruktbar tilnærming til deler av datamaterialet.

Kapittel 5 Tilbakedanning eller nomeninkorporering

5.1 Innledning

Som vi har sett i kapittel 4 er substantiv – verb – sammensetninger godt dokumentert i norsk. Siden datainnsamlingen startet i februar 2006 har jeg samlet inn og dokumentert over 360 eksempler på slike sammensetninger. I kapittel 4 så vi også at substantiv – verbsammensetninger ikke er begrenset til gamle ord i språket, men at det stadig kan påvises nye ord som er sammensatt med substantiv som forledd og verb som etterledd. Det underbygger min tese om at slike sammensetninger er produktive i norsk. Vi har sett at den semantiske relasjonen mellom leddene i sammensetninger kan variere veldig. Og et spørsmål som reiser seg da er om alle tilfellene av substantiv – verb – sammensetninger er dannet på samme måte. Jeg vil i det følgende se på hvordan substantiv – verb – sammensetninger dannes. Jeg vil vise at tilbakedanning kan skje på flere måter, og at en av måtene substantiv – verb sammensetningene dannes på, ikke kan forklares som tilbakedanning, men som en type avledning distinkt forskjellig fra tilbakedanning. Videre vil jeg argumentere for at sammensetningen jeg diskuterer her er eksempler på nomeninkorporering, hvor jeg følger egenskaper og kjennetegn for nomeninkorporering framsatt av Gerdts og Mithun.

5.2 Tilbakedanning

La oss nå for et øyeblikk forfølge denne hypotesen om at substantiv – verb – sammensetninger alle er tilbakedanninger. Norsk referansegrammatikk (NRG), Faarlund et al. (1997: 128) viser til at det kan være fire måter substantiv – verb – sammensetninger kan dannes på gjennom tilbakedanning. Første type tilbakedanning er verbalsubstantiver som betegner handlinger, såkalte nomina actionis eller på norsk: handlingsnomen. Disse verbalsubstantivene er kjennetegnet ved at de alle ender med suffikset *-ing*. Vi har tidligere brukt kompetanseheving → kompetanseheve som eksempel på denne typen tilbakedanning, og dette er et karakteristisk eksempel for tilbakedanning fra verbalsubstantiver på *-ing*.

Den andre typen er tilbakedanning fra en nomina agentis (handlernomen på norsk), slik vi kjenner den i eksemplet *støvsuger* → *støvsuge*.

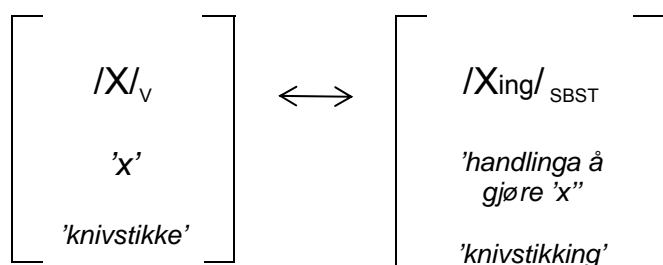
Den tredje typen NRG viser til, er andre typer verbalsubstantiver enn nomina agentis eller nomina actionis, som kan være utgangspunkt for tilbakedanning. Typisk for disse verbalsubstantivene er at de er nominale sammensetninger, dvs at de er satt sammen av to substantiver. Eksempler brukt i NRG er *julehandel*, *naturvern* og *sesongdebut* som er grunnlag for *julehandle*, *naturverne* og *sesongdebutere*. Faarlund et al (1997: 128) diskuterer kort hva slags type orddanning tilbakedanning er, og på bakgrunn av definisjonen de har gitt om avledning, nemlig at avledning krever tillegg av et affiks, så betrakter de tilbakedanning som en egen orddanningstype. Videre kommenterer de at tilbakedanning kjennetegnes ved at noe trekkes fra ordet det er dannet fra. Men i f. eks *naturverne* er det ikke trukket fra et affiks, men det er et eksempel på konversjon ettersom stammen for både verbet og substantivet er like, nemlig *naturvern-*. NRG sier derfor at hvis man har som forutsetning at tilbakedanning skal være kortere enn det ordet det er tilbakedannet fra, så er ikke *naturverne* en tilbakedanning. Senere i dette kapitlet vil jeg vise til at det finnes argumenter for at slike sammensetninger ikke er eksempler på tilbakedanning.

Den fjerde typen ord som er grunnlag for tilbakedanning i følge NRG, er partisipper som i utgangspunktet er brukt adjektivisk i nominalfraser. Ettersom partisipper ligger i grenselandet mellom en nominal kategori og en verbal kategori, har dette gitt en mulighet for typisk adjektiviske partisipper til å utvikle seg til andre former i verbparadigmet. NRG nevner at til *forsikre mot brann* har vi *brannforsikret*, som igjen har gitt opphav til verbet *brannforsikre*.

Hvis vi nå fortsetter å anta at substantiv – verb – sammensetninger er tilbakedanning, hvordan vil disse fire typene tilbakedanning se ut i Haspelmaths ordbasert modell? Slik vi presenterte modellen i kapittel 2 og kapittel 3, kan vi greit beskrive hvordan tilbakedanning av handlingsnomen skjer med følgende ordskjemaer i (1)⁸:

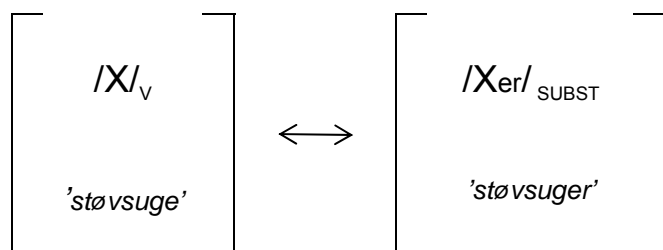
⁸ Jeg har satt inn eksempler i ordskjemaene for å klargjøre korrespondansene.

(1)

Disse ordskjemaene i figur (1) viser hvordan tilbakedanning av handlingsnomen skjer og gir en mulig forklaring på hvordan mange forekomster av substantiv – verb – sammensetninger i datamaterialet er dannet. Husk at den doble pilen ikke betegner en regel, men kun viser til at det er en relasjon mellom formene som befinner seg på hver sin side av pilen. Alle sammensetninger med *–behandle*, f. eks *rustbehandle*, *sjokkbehandle*, *komitébehandle* osv, vil kunne forklares med disse ordskjemaene. Samtidig kan (1) vise relasjonen mellom *stikke* og *stikking*. Men disse ordskjemaene er ikke tilstrekkelig for å favne alle eksemplene i datamaterialet. For å dekke eksempler som f. eks *støvsuge*, trenger vi følgende ordskjemaer slik som i (2):

(2)

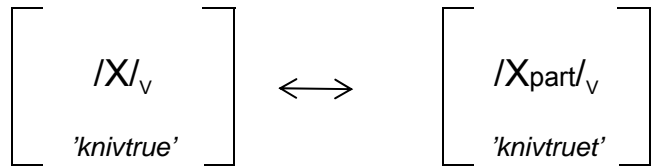

(2) viser hvordan støvsuge kan dannes gjennom tilbakedanning fra støvsuger. Samtidig dekker ordskjemaene i (2) andre relasjoner hvor skjemaet til høyre for pilen er handlernomen, f. eks *fisker*. Det står da i relasjon til verbet *fiske* som vi finner på venstre side av pilen.

Nå har vi to sett med ordskjemaer som dekker to typer tilbakedanning, og vi trenger tre sett til for å kunne se hvordan alle typer tilbakedanninger genereres.

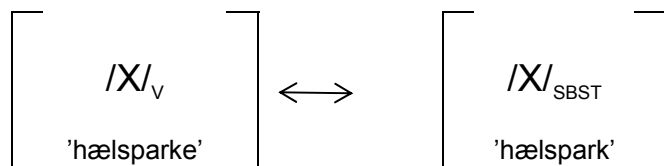
Ordskjemaer for tilbakedanning fra partisipp ser vi i (3), og ordskjemaer for tilbakedanning fra nominalsammensetninger ser vi i (4):

(3)

(3) tar også høyde for relasjoner mellom verb og partisipp som f. eks *true* og *truet*. Ordskjemaene i (3) viser en helt normal form i forhold til ordskjemaene i (1) og (2). Ordskjemaene i (4) derimot viser at her foregår prosessen på en avvikende måte i forhold til de andre typene tilbakedanning. Spørsmålet er da om dette faktisk er tilbakedanning i det hele tatt? Hvis vi ser på eksempler som er dannet etter dette mønsteret, f. eks *hælsparke* eller *tjuvstarte*, er en den mest sannsynlige analysen at to substantiver er satt sammen og så avledes de til et verb via konversjon. En representasjon i et ordskjema vil for *hælsparke* og *tjuvstarte* vil se slik ut som i(4):

(4)

I (4) får vi innpasset også ikke sammensatte ord som f. eks verbet *sparke* og substantivet *spark*. Spørsmålet er da om hvordan sammensatte ord relaterer seg til skjemaene i (4) Det er sannsynlig at substantivet *hælspark* er dannet før verbet *hælsparke*, fordi substantiv – verb – sammensetninger er sjeldnere enn substantivsammensetninger. *Hælspark* er således mest sannsynlig først dannet gjennom et allment ordskjema som viser hvordan substantivsammensetninger dannes. Dette kan vi se i (5)

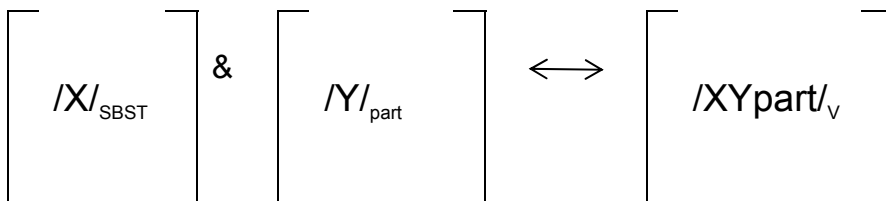
(5)

(5) viser hvordan substantiver kombineres til sammensetninger og dekker eksempler som *fotball, mobiltelefon og håndbok*.

Så finnes det en rekke eksempler på sammensetninger mellom substantiv og partisipp, som f. eks *voldtatt, fotballfrelst og korsfestet*, som har dannet med utgangspunkt i ordskjemaene i (6):

(6)

Slike sammensetninger som i (6) gir dermed grunnlag for å danne finitte former av denne typen sammensetninger, og da følger orddanningen ordskjemaene i (3)

I forhold til diskusjonen i NRG om typen sammensetninger som *hælsparke* er tilfeller av tilbakedanning eller avledning, har vi nå fått en klar indikasjon på at dreier seg om avledning. Støtte for at dette er avledning kan vi finne i at substantiv – verb – sammensetninger som er dannet på denne måten alltid fyller alle formene i et verbparadigme så fort et verb er dannet på denne måten. De andre tilbakedanningsmønstrene viser noe annet, mer om det under. Hvis vi setter opp paradigmene for *hælsparke* og *tjuvstarte* som i (6) ser vi at dette stemmer:

(7)

$\left[\begin{array}{l} \text{HÆLSPARKE}_{\text{V}} \\ \text{hælsparke} \\ \text{hælsparker} \\ \text{hælsparket} \\ \text{hælsparket} \\ \text{hælsparkes} \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{l} \text{TJUVPARKE}_{\text{V}} \\ \text{tjuvstarte} \\ \text{tjuvstarter} \\ \text{tjuvstartet} \\ \text{tjuvstartet} \\ \text{tjuvstartes} \end{array} \right]$
---	--

Bildet er ikke like klart for substantiv – verb – sammensetninger som er dannet gjennom tilbakedanning fra handlingsnomen eller partisipp. For denne typen sammensetninger er min hypotese at det har foregått en gradvis komplettering av paradigmet. Først har en syntetisk verbalsammensetning i partisipps form blitt brukt adjektivisk, som i *et brannforsikret hus*. Etterleddet i adjektivet *brannforsikret*, nemlig – *forsikret*, deler form med partisippen til verbet *forsikre*. Dette gir et utgangspunkt for partisippen til å spre sin funksjon og begynne å opptre som et verb. Kan en form fungere som partisipp for et verb, er veien kort for å danne andre infinitte former som infinitiv og s-passiv. Ved frekvent bruk av disse formene vil de infinitte formene spre seg til de finitte formene. Først kommer preteritum, før hele paradigmet kompletteres med presensformen. Hvis vi ser på vårt eksempel *brannforsikre*, så har det oppstått gjennom adjektivisk bruk, *brannforsikret*. Deretter har ordet begynt å opptre i infinitiv, *brannforsikre*, og i s-passiv, *brannforsikres*. Slik sett har paradigmets infinitte former blitt komplettert. Så når disse formene var tatt i bruk, kom preteritum, *brannforsikret* uten særlige problemer. Men ser vi på presensformen, *brannforsikrer*, så er det en form som i dag ligger på grensen av hva som kan aksepteres som grammatisk. Formen i seg selv er gjenkjennelig, men det er bruken i presens form som skaper problem. En setning som (8) er på grensen av å være grammatisk:

(8) *Mannen brannforsikrer huset.*

Setningen er ikke ugrammatisk, men den har på en måte en marginal bruk. Et annet eksempel på samme problemstilling finner vi ved verbet *knivstikke*. Alle formene av dette verbet er vel dokumentert unntatt presensformen, *knivstikker*, som så å si aldri opptre i bruk. Det samme gjelder en semantisk slektning, *knivdrepe*, som kan dokumenteres både som partisipp, infinitiv og preteritum. Men presensformen *knivdreper* mangler på samme måte som *knivstikker* gjør det. Nok en semantisk slektning, med mindre distribusjon, er *knivangripe* som fungerer greit i partisipp, *knivangrepet*. Preteritumsformen *knivangrep* kan også aksepteres som en grammatisk konstruksjon, mens presens **knivangriper* oppfattes av de fleste norske språkbrukere som ugrammatisk. Et paradigme for *knivangripe* vil se slik ut:

(9)

KNIVANGRIPE _v
knivangripe
knivangrep
knivangrepet
knivangripes

Vi ser altså at paradigmet til knivangripe består av de infinitte formene samt en finitt form, preteritum. Presensformen har ennå ikke kommet inn i norsk. Et søk på google på presensformen *knivangriper* gir et resultat på svensk: "Larm om olaga frihetsberövande. Ur lägenhet utrusande ursinnig man med hammare och knivangriper en polisman." Det kan tyde på at presensformen er på vei inn i svensk, og det er ikke usannsynlig at den oppstår i norsk etter hvert

Ser vi på typiske syntetiske verbalsammensetninger, kan vi finne støtte for denne hypotesen om hvordan verbparadigmer dannet fra partisipp utvikler seg.

Resultatorientert er et partisipp som brukes som adjektiv. Av og til kan vi finne infinitivsformen *resultatorientere* i tekster, men de finitte formene ser ut til å være fraværende. Det kan være to forklaringer på dette. Den ene er at det eksisterer en restriksjon i forhold til at *resultatorientert* ikke kan utvikle seg til et verb, den andre er at *resultatorientert* ikke har kommet så langt i prosessen med å utvikle seg til å opptre i finitte former. Kanskje kan *resultatorientere* om noen år utgjøre et komplett verbparadigme? Et søk på google på presensformen av *resultatorientere* gir et tilfelle fra dansk: "... som hurtigt kommer ind, reorganiserer, målretter og resultatorienterer for så at forsvinde igen til nye udfordringer andre steder uden at tage hensyn ...". På samme måte som med knivangripe er ikke paradigmet til *resultatorientere* fullt ut utviklet, men er i ferd med å bli det.

Et tredje eksempel på hvordan substantiv – verb – sammensetninger utvikler seg til et fullt paradigme finner vi med sammensetningen *kvotebegrense*. Søk på google returnerer mange eksempler på partisippformen brukt adjektivisk. Google returnerer to tilfeller av infinitivsformen. Søk på presensformen eller preteritumsformen gir ingen resultater.

Så langt har vi funnet at det er gode indikasjoner for at substantiv – verb – sammensetninger som er dannet på grunnlag av nominalsammensetninger best kan

forklares som avledning. Videre har vi sett at substantiv – verb – sammensetninger som kan ses på som tilbakedanning fra partisipp eller handlingsnomen, følger et bestemt utviklingsløp i forhold til hvordan verbparadigmet utvikles.

La oss nå forfølge forutsetningen om at substantiv – verb – sammensetninger er tilfeller av tilbakedanning, men nå holder vi nominalsammensetninger som avledes til verb utenfor. Vi har tidligere sett at substantiv – verb – sammensetninger kan tilbakedannes fra handlingsnomen, handlernomen og partisipp. Et spørsmål som oppstår da er: hva er det tilbakedanning fra? Et perspektiv nevnt i NRG (1997: 129) er hva som kan være opprinnelsen:

”Ofte er det uklart hva som er utgangspunktet for slike verb. Om f. eks *knivstikke* er dannet på grunnlag av *knivstikker*, *knivstikking* eller *knivstukket* er uvisst.”

Et annet perspektiv er om det er flere utgangspunkter for tilbakedanning enn de vi har sett så langt. For å ta det siste først, så viser en gjennomgang av datamaterialet at 191 av substantiv – verb sammensetningene, som utgjør vel halvparten av alle sammensetningene, kan forklares som tilbakedanninger fra handlingsnomen, dvs. at utgangspunktet er en *-ing*-form. En slik analyse er sannsynlig fordi de aller fleste handlingsnomenene er belagte i språket ellers.

Den nest største gruppen som utgangspunkt for tilbakedanning er partisipper med 91 tilfeller. En slik analyse at substantiv – verb – sammensetninger beror på at partisippene er belagte fra før. Handlingsnomen og partisipper utgjør således ca 70 % av tilfellene. Den tredje mest frekvente orddanningstypen er avledning av nominalsammensetninger med 45 tilfeller. Så gjenstår det noen små grupper som ikke har vært nevnt ovenfor; det er 10 tilfeller hvor verbalsubstantivet ender på *-else*, og 2 tilfeller som ender på *-sjon*. Det betyr at bildet av hva som er utgangspunktet for tilbakedanninger er mer komplisert enn det man først trodde. Men det mest oppsiktsvekkende faktum gjelder tilbakedanning med utgangspunkt i handlernomen. Overraskende nok er det bare tre tilfeller hvor substantiv – verb – sammensetninger er åpenbart tilbakedannet fra et handlernomen. Selvsagt vil det i tilfeller som *knivstikke* kunne argumenteres med at *knivstikker* er grunnlaget for tilbakedanningen, men i akkurat dette tilfellet og mange andre er sannsynligheten stor for at enten partisipp eller handlingsnomen er utgangspunktet. De tre eksemplene som er primært dannet gjennom tilbakedanning fra et handlernomen er

støvsuge, headhunte og dampkoke. De to siste eksemplene kan godt være tilbakedannet fra partisipper også. Der det er en mulighet for at tilbakedanning har flere utgangspunkt, fører dette til at antallet av tilbakedanning fra handlernomen øker noe. Det er 18 tilfeller hvor handlernomen er sekundært utgangspunkt for tilbakedanninger, og i alle 18 tilfellene er handlingsnomen utgangspunkt for tilbakedanningen. Vi kan derfor konkludere med at tilbakedanning med utgangspunkt i handlernomen er relativt marginalt i datamaterialet, og derfor heller ikke et produktivt utgangspunkt for tilbakedanninger.

Til nå har vi gjort rede for 342 av datamaterialets 367 eksempler, og da gjenstår det en gruppe på 20 eksempler som ikke lar seg kategorisere i de seks typene som er identifisert i datamaterialet. Et interessant aspekt ved om lag halvparten av tilfellene er at de er ganske gamle i språket. La oss se på noen eksempler.

- (10) a. *naudbe* c. *kjeppjage* e. *lovsyng*
b. *skoggerle* d. *brødfø* f. *skamby*

Tar vi utgangspunkt i tilbakedanning fra handlingsnomen ser vi at det genererer merkelige former. Det finnes ingen ord som **naudbeing*, **skoggerleing*, **brødføing* eller **skambying*. Til nød kan vi akseptere former som *kjeppjaging* og *lovsynging*, men de er marginale og intuisjonen sier at disse *-ing*-formene er dannet av verbene og ikke omvendt.

Vi har vist at tilbakedanning fra handlernomen er marginalt, og det gir heller ingen mening i hevde at eksemplene (10) er dannet fra **naudbeer*, **skoggerleer*, **kjeppjager*, **brødføer* osv.

Kan de være tilbakedannet fra partisipp? Tja, kanskje to av dem, *kjeppjaget* og *lovsunget* kan være grunnlaget for tilbakedanningen, men de fungerer svært dårlig som adjektiver, f. eks

- (11) a. *?En kjeppjaget gutt*
b. *?En lovsunget herre*

Formmessig fungerer de greit, men alt tyder på at *kjeppjage* og *lovsynge* ikke har sin opprinnelse i adjektivisk bruk.

En siste mulig forklaring er å vurdere om de kan være dannet gjennom avledning av nominalsammensetninger, men **kjeppjakt* ville blitt ansett som er humoristisk konstruksjon. For *lovsynge* kan det ligge en forklaring i *lovsang*, men den er også tvilsom.

Så skal vi se på noen yngre eksempler:

- (12) a. *rullemale* c. *spurtbeseire* e. *sexrase*
 b. *spraymale* d. *tvangsgifte* f. *spurtvinne*

Som vi så med eksemplene i (11), viser eksemplene i (12) et tilsvarende mønster hvor tilbakedanning fra handlingsnomen eller partisipp ikke viser en fruktbar vei for å finne en sannsynlig forklaring på hvordan disse verbene har oppstått. Det er verdt å dvele litt ved eksemplet *sexrase*, som neppe kan være tilbakedannet fra verken, **sexrasing*, **sexraser* eller **sexrast*.

5.3 Tilbakedanning eller en grammatikalisert orddanningsprosess?

Vi har nå sett at store deler av datamaterialet kan tilskrives en rekke forskjellige utgangspunkter for tilbakedanning, mens en mindre del av datamaterialet sannsynligvis ikke kan forklares på denne måte. Med et datamateriale som teller 367 tilfeller av substantiv – verb – sammensetninger oppstår et spørsmål om vi som språkbrukere tilbakedanner hver gang vi ønsker å lage et verb fra et handlingsnomen, eller om orddanning ved å kombinere et substantiv med et verb har blitt grammatikalisert og gjennom det har utviklet orddanningstypen nomeninkorporering? La oss utforske noen argumenter for og i mot dette.

At substantiv – verb – sammensetninger er tilbakedanninger finner vi støtte i hvordan etterleddet, dvs. verbet, i sammensetningen oppfører seg. I eksemplet *støvsuge* ser vi at når *suge* opptrer alene er dette et sterkt verb og preteritumsformen for *suge* er *saug*, men når det opptrer i sammensetning med forleddet *støv-*, så bøyes det sammensatte

verbet svakt, altså *støvsugde*. I følge Bokmålsordboka er suget eller sugde mulige preteritumsformer. Dette kan ses på som et argument for at *støvsuge* er en tilbakedanning fra *støvsuger* fordi ordet *støvsuge* ble den gangen ordet oppsto på 1950-tallet, oppfatte som et nytt verb i norsk. Og nye verb havner i den produktive klassen av verb, og i norsk var ikke sterk bøyning av verb produktivt på 1950-tallet, og er det fortsatt ikke. På den måten har *støvsuge* fått en svak bøyning, og preteritumsformen er *støvsugde*.

Dette gir oss en god grunn til å utforske datamaterialet på nytt i forhold til hva slags verbklasser som kan opptre i substantiv – verb – sammensetninger. For hvis vi finner andre eksempler på sterke verb i datamaterialet, vil vi kunne få et godt argument for at sammensetningene i datamaterialet faktisk er tilfeller av tilbakedanning. Og ja, det finnes en del sterke verb i datamaterialet, men i motsetning til *suge* i *støvsuge*, så beholder de sterke verbene sin opprinnelige bøyning. Det kan vi se i eksemplene i (13):

- (13) a. *Aleksander den store hærtok Egypt i 332 før Kristus.*
- b. *Middelaldrende mann voldtok en kvinne i Holmenkollåsen.*
- c. *Thor Hushovd spurtslo Robbie McEwen på 2. etappe i Tour de France.*
- d. *Læreren kartla elevenes norskkunnskaper.*
- e. *Hunden skambeit gutten.*
- f. *Askeladden kappåt med trollet.*
- g. *Sissel Kyrkjebø trollbandt publikum.*
- h. *De allierte landsatte styrkene i Normandie.*

Som eksemplene i (13) er det ingen antydning til at verbene som tilhører klassen sterke verb tilegner seg en svak bøyningsmåte. En gjennomgang av datamaterialet viser at av de sterke verbene, er det bare *suge* i *støvsuge* som har gått fra en sterk til en svak bøyning. Vi sa ovenfor at endring fra sterk bøyning til svak bøyning er en indikasjon på at orddanningstypen vi står overfor er tilbakedanning. Men som vi ser av (11), gir ikke datamaterialet for øvrig hold for en slik antagelse annet enn for akkurat *støvsuge*. På bakgrunn av utforskingen av de sterke verbene i datamaterialet, er det nærliggende å konkludere med at fordi de sterke verbene beholder sin sterke bøyning, så gir ikke dette

noe godt holdepunkt for å bedømme om substantiv – verb – sammensettinger er tilbakedanninger. Vi bør nok se etter andre argumenter for om vi kan konkludere at substantiv – verb – sammensetninger er enten tilbakedanning eller nomeninkorporering.

Datamaterialet inneholder eksempler på substantiv – verb – sammensetninger som er blitt brukt uten eksistensen av former som tradisjonelt er angitt som utgangspunkt for tilbakedanning. F. eks i mars 2006 overhørte jeg følgende samtale:

(14) Person 1: *Var det mye mat igjen etter middagen på lørdag?*

Person 2: *Ja, vi restespiste i går, og vi restespiste i dag.*

Legg merke til at forekomsten av *restespise* opptrer i preteritum. Det antyder som vi har vært inne på tidligere at forekomst av finitte former er en god indikasjon på at paradigmet er fylt med alle former av verbet.

Det finnes flere eksempler på at orddanningstypen nomeninkorporering er grammatikalisert, 16.04.06 skrev vg.no:

(15) *Elever mobilfilmet lærerangrep.*

Igen opptrer en substantiv – verb sammensetning i preteritum, noe som vi har sett er en god indikasjon på at verbparadigmet er komplett. Det er ikke vanskelig å se at *mobilfilming* er et underliggende utgangspunkt for *mobilfilmet*, men poenget er at substantiv – verb sammensetningen er dannet uten at det underliggende utgangspunktet er realisert tidligere.

I (16) finner vi enda noen eksempler på at orddanningsprosessen er grammatikalisert:

(16) a. *KrF sexraser mot Dagbladet* (vg.no 04.11.06)

b. *Han hakker grønnsaker, kniven mitraljøsamatrer i fjelen, faretruende nær fingertuppene.* (Aftenposten.no 03.06.06)

c. *Én av fem mobilmobber* (Aftenposten.no 30.03.07)

d. *Promilleringte du?* (norsk underteksting til filmen Sideways)

e. *Mailbombes etter bibelbål* (vg.no 30.03.06)

f. *Rullemalte stjålet bil* (Aftenposten.no 08.08.06)

Vi ser i (16) at det finnes god dokumentasjon på at substantiv – verb – sammensetninger kan dannes uten at det eksisterer tradisjonelle utgangspunkter for tilbakedanning. De angitte eksemplene og det faktumet at det er uklart hva som egentlig er utgangspunktet for tilbakedanninger, indikerer at norsk har utviklet en orddanningsprosess som kan karakteriseres som nomeninkorporering.

Bybees leksikalske modell slik den ble presentert i kapittel 2 kan gi oss støtte for å anta at substantiv – verb – sammensetninger faktisk kan dannes uten å gå omveien rundt tilbakedanning. Det er flere forhold i Bybees modell som taler for dette. For det første har vi prinsippet om leksikalsk styrke som fører til at morfologisk komplekse ord får styrket sin posisjon i leksikon hver gang f. eks en nomeninkorporering er prosessert. Det betyr at jo flere ganger en språkbruker danner en substantiv – verb – sammensetning direkte, uten å gå omveien om tilbakedanning, styrkes ikke bare dette ordet, men orddanningsprosessen også. I tillegg har frekvente ord som er morfologisk komplekse former, egne leksikalske representasjoner i leksikon. Derfor oppleves f. eks kartlegge som et begrep og ikke som en sammensetning. La oss nå derfor se på hvordan norsk passer i forhold til karakteristika for nomeninkorporering som orddanningstype.

5.4 Nomeninkorporering i norsk

I kapittel 3 utforsket vi karakteristika ved sammensetning, nomeninkorporering og tilbakedanning. La oss nå se på hvordan norsk passer til de typiske egenskapene for språk som anvender nomeninkorporering. Vi skal først se på de sju egenskapene Gerdts (1998: 93), for deretter forsøke å sette norsk inn i Mithuns typologi. Først kan det være greit å trekke ut det den egenskapen som norsk ikke innehar, nemlig klassifiserende nomeninkorporering. Gerdts følger Rosen (1989: 295) i sin typologi og angir to typer nomeninkorporering, sammensetningsinkorporering og klassifiserende inkorporering. Vi husker fra kapittel 3 at hovedforskjellen på de typene er at sammensetninger senker valensen til verbet med 1, mens klassifiserende nomeninkorporering ikke endrer valensen til verbet. Vi husker at klassifiserende nomeninkorporering kjennetegnes ved at det eksisterer et ledd utenfor det komplekse

verbet som har en semantisk relasjon til det inkorporerte substantivet. Eksemplet vi ga fra norsk **Jeg dyrekjøpte denne hunden* viser at slike konstruksjoner er ugrammatiske på norsk. Ut fra dette kan vi konkludere at om norsk har nomeninkorporering, så tilhører ikke norsk gruppen med språk som har klassifiserende nomeninkorporering.

Nomeninkorporeringer i norsk må derfor være sammensetningsinkorporering hvis vi følger Rosens dikotomi.

Det første kriteriet Gerdts setter opp er:

Et morfologisk element som ellers eksisterer som en substantivstamme og et element som ellers eksisterer som en verbstamme kombineres til et enkelt ord.

Med utgangspunkt i datamaterialet for denne oppgaven og diskusjonen ovenfor og i kapittel 4, ser vi at norsk fyller dette kriteriet for å være et nomeninkorporerende språk. Norsk danner nye konstruksjoner ved å sette sammen et substantiv som forledd og et verb som etterledd. Denne konstruksjonen er et ord. Og begge leddene i norske inkorporeringer er attestert som separate ord. Datamaterialet viser kun få eksempler på bundne former som forledd i nomeninkorporeringene.

Den neste egenskapen Gerdts setter opp er følgende:

Dette ordet⁹ fungerer som predikatet til setningen, og det inkorporerte substantivet svarer til et av argumentene til verbet.

Vi har sett under gjennomgangen av datamaterialet i kapittel 4 at forleddet representerer argumenter til verbene. I norsk korresponderer det inkorporerte substantivet til en rekke ulike argumenter, hvor måte, instrument, lokativ og patiens er de vanligste inkorporerte argumentene.

Den fjerde egenskapen for nomeninkorporering hos Gerdts er en spesifisering av den tredje egenskapen:

Det typiske eksemplet på et inkorporert substantiv er at det er objektet i en transitiv setning, eller subjektet i en inaktiv transitiv setning. Inkorporerte substantiv som fungerer som oblike nominalfraser som lokativ, instrument og passiv agent er ganske vanlig i nomeninkorporerende språk.

Vi har sett i kapittel fire at det ikke er uvanlig å inkorporere patiens. Mange av tilfellene med et inkorporert patiens utgjør et del – helhet perspektiv, og dette er den

⁹ *Ordet* viser til definisjonen i egenskap 1.

mest vanlige formen ved nomeninkorporering i norsk. Men norsk utviser også eksempler hvor hele patiens er påvirket av en verbalhandling. F. eks er nomeninkorporeringen restespise et godt eksempel på at helheten er påvirket av en verbalhandling. Videre har vi sett at både lokativ og instrument er frekvente argumenter i norske nomeninkorporeringer.

Ut fra de egenskapene som Gerdts har satt opp kan vi konkludere med at norsk faller inn under det Rosen (1989: 295) kaller sammensetningsinkorporering. La oss nå se på hvordan norsk passer inn i Mithuns typologi.

I kapittel 3 ble Mithuns typologi for nomeninkorporering presentert. Som vi husker opererer hun med fire typer, hvorav type fire tilsvarer Rosens klassifiserende nomeninkorporering. Vi har allerede slått fast norsk ikke kan tilskrives denne typen nomeninkorporering. Nomeninkorporeringer i norsk medfører som regel ikke at valensen til et verb reduseres. Typisk for norsk er at det er som regel fakultative argumenter som inkorporerer, som vi har sett gjelder det patiens (del av helhet, aktiv sone), måte, lokativ og instrument. Vi må derfor utforske Mithuns type I til III for å se hvor norsk befinner seg i forhold til Mithuns hierarkiske struktur.

La oss først ta en titt på den typen det er minst sannsynlighet at norsk kan plasseres i forhold til, nemlig type III, manipulasjon av setningsstruktur. Et eksempel, fra Mithun (1984), på en slik nomeninkorporering fra huahtla nahuatl ser slik ut:

- A: *askeman ti'-kwa nakatl*
never you-it-eat meat
"You never eat meat"
- B: *na' ipanima ni-naka-kwa*
I always I-meat-eat
"I eat it (meat) all the time."

Typisk for språk som viser type III nomeninkorporering er at de er polysyntetiske. Norsk kan neppe betegnes som et polysyntetisk språk, da norsk har svært lite bøyning. Ut fra dette kriteriet kan vi si at norsk ikke danner nomeninkorporeringer ut fra Mithuns type III.

Typiske kjennetegn for Mithuns type II er at andre av verbets argumenter enn patiens kan innta posisjonen i en sammensetning sammen med verbet. Her er et eksempel, Mithun (1984) fra nahuatl på en type II nomeninkorporering:

ni-mo-nenepil-k^wa'-ki

I-self-tongue-eat-PAST

I tongue-bit myself = "I bit my tongue"

Vi har i kapittel 4 sett at en rekke forskjellige semantiske roller kan innta denne posisjonen. Og vi kan derfor konkludere at norsk har nomeninkorporering som tilsvarer Mithuns type II. Det interessante med norske eksempler på nomeninkorporering av type II, er at de er transitive konstruksjoner. La oss se på noen eksempler:

- (15) a. *Raner pistoltruet bankansatt.*
- b. *Jeg gateparkerte bil i samme område i to år uten at det ble en skramme på den.*
- c. *Roberts saksesparker ballen i mål.*
- d. *Norske flyselskaper promilletester ikke de ansatte før de skal fly.*
- e. *Mafiaen hjernevasket løpegutten.*

Setningene i (15 a – e) viser slående eksempler på nomeninkorporering etter Mithuns type II. Alle verbene i (15 a – e) er transitive og krever et direkte argument realisert i setningen. Det ser vi at de er. Både true, parkere, sparke, teste og vaske er transitive. Samtidig ser vi at i (13 a) har et substantiv som fungerer som verbets instrument inntatt posisjonen som det inkorporerte substantivet. I (15 b, c og d) ser vi at det inkorporerte substantivet har respektivt tiltatt seg rollene som lokativ, måte og hensikt. I (15 e) ser vi eksempel på del – helhet konstruksjon. Datamaterialet kan vise til mange flere eksempler på Mithuns type II nomeninkorporering.

Mithuns typologi bygger at de ulike typene nomeninkorporering befinner seg i et hierarkisk system hvor f. eks språk som viser type III nomeninkorporering også har type II og type I. Vi har gjort rede for at norsk har nomeninkorporering etter type II i Mithuns typologi, og hvis vi følger hennes hierarkisk impliserende modell skal norsk også ha

eksempler på type I nomeninkorporeringer. Typisk for type I nomeninkorporering er at det er verbets objekt, altså patiensrollen som blir inkorporert. Går vi til datamaterialet finner vi faktisk ganske få eksempler på type I nomeninkorporering. Og det er egentlig litt underlig i forhold til at med så mange eksempler på type II nomeninkorporering skulle forvente at type I skulle være bedre representert. I (16) har jeg listet opp de få eksemplene som er dokumentert:

- (16) a. *Vi restespiste i går og vi restespiste i dag.*
- b. *Vålerenga serieåpnet mot Tromsø.*
- c. *Rosenborg sesongåpnet mot Brann.*

Datamaterialet viser altså få eksempler på type I nomeninkorporeringer i norsk, men de finnes om enn i lite omfang. Det kan være at det ligger en restriksjon i forhold til å inkorporere det direkte argumentet til et verb i norsk, noe vi kan se av ugrammatiske eksempler i (17):

- (17) a. **Jeg kaffekoker.*
- b. **Mannen vandrikker.*
- c. **Hvorfor fruktspiser du nå?*

Dijk (1997: 169) peker på at det samme forholdet er til stede i svensk, nemlig at svenske nomeninkorporeringer ligner på Mithuns type II, og at det er merkelig at type I mangler i svensk. Han forsøker seg også med en forklaring på at type I mangler: *"A reason could be, I would suggest, the construction's somewhat artificial origin in newspaper headlines."*

For øvrig er dette samme forklaring NRG (1997: 128) forfekter, men som datamaterialet (se spesielt tillegg 2) viser, har norske nomeninkorporeringer en mer mangfoldig opprinnelse enn avisoverskrifter, og kan blant annet dokumenteres brukt i muntlig språk.

Et annet viktig argument for å betrakte substantiv – verb – sammensetninger som nomeninkorporeringer er at de inkorporerte substantivene oppfører seg i forhold til

Mithuns observasjoner. For det første inneholder ingen av forleddene i datamaterialet informasjon som tilsier at de har beholdt sin grammatiske merking i forhold til numerus, bestemthet eller kasus. Alle forleddene opptrer i sine umerkede former. For det andre er kravet om referanse oppfylt. Forleddene har ingen refererende funksjon i nomeninkorporeringen; deres referanse er av generisk art. Disse egenskapene er for øvrig gjeldende for sammensetninger generelt også. La oss kort bare se på noen eksempler for å få et klart bilde av dette:

- (18) a. *loggføre* c. *håndvisitere* e. *pistoltrue*
b. *datostemple* d. *hælsparke* f. *kredittsjekke*

Vi ser av (18) at alle forekomstene av forledd opptrer i umerket form, og deres referanse er av generisk art, de refererer ikke til en spesiell logg, dato, hånd osv.

Gjennomgangen av Gerdts egenskaper for nomeninkorporering samt vurderingen av posisjonen til norsk i forhold til Mithuns typologi, leder oss til å konkludere med at nomeninkorporering er en orddanningstype i norsk. Norske nomeninkorporeringer viser slående karakteristika i og med at de fleste tilfellene faller inn under Mithuns type II. Eksempler på type I finnes også, men dokumentasjon av få tilfeller er uventet på bakgrunn av Mithuns hierarki som sier at eksistensen av type II impliserer type I. Om vi godtar at norsk har nomeninkorporering utgjør mangelen av type I nomeninkorporeringer et argument for at hierarkiet til Mithun ikke holder. En slik analyse som Rosen (1989) setter opp i sammensetningsinkorporering og klassifiserende nomeninkorporering virker derfor som en mer fornuftig modell.

Ikke desto mindre, om de fleste tilfellene kan tilskrives type II, så viser omfanget i datamaterialet at nomeninkorporering er en produktiv orddanningsprosess i norsk. Et spørsmål som da står ubesvart, er om nomeninkorporering kan dannes fritt, eller om det er noen restriksjoner for orddanningstypen.

5.5 Restriksjoner for nomeninkorporering i norsk

Det er en tendens til at inkorporering av patiens er begrenset til der hvor en relasjon mellom del – helhet er involvert. Slik at setninger som (19) ikke kan aksepteres som grammatiske:

(19) **Jeg skal hjem å koneslå*

Denne problemstillingen skal jeg la ligge, og heller se på om det er andre semantiske restriksjoner som hindrer inkorporering fra å bli generert.

5.5.1 Verbets eksterne argument

Det eksterne argument skal forstås som argumentet som fyller subjektplassen. Vi har sett i kapittel 4 at argumentet agens ikke lar seg inkorporere, og de tilfellene hvor forleddet i substantiv – verb – sammensetninger kan karakteriseres som agens, er det tilfeller av syntetiske verbalsammensetninger, eller kan forklares på annen måte. Dijk (1997) viser til at alle tilfeller av nomeninkorporeringer i frisisk har krav om en spesiell semantisk egenskap hos verbets eksterne argument. Kravet til agens er at det må være [+ animat] for å tillate et argument å bli inkorporert med verbet. For å se om dette er tilfelle i norsk kan vi se på noen eksempler på norsk i (20) som viser [+ animat] agens, og i (21) som viser agens med trekket [- animat]:

- (20) a. Bøddelen halshugget den skyldige.
b. Gutten smugleste boka.
c. Mann knivranet pizzarestaurant.
d. Jeg gateparkerte bil i samme område i to år.

- (21) a. **Øksen halshugget den skyldige.*
b. **Radioen smugleste boka.*
c. **Bil knivranet pizzarestaurant.*
d. **Verksted gateparkerte bil i samme område i to år.*

Det interessante med eksemplene i (21) er at setningene ville bli betegnet som ugrammatisk selv uten inkorporerte substantiv. Kravet om at agens skal være [+ animat] ser derfor ikke ut til å gjelde i norsk.

5.5.2 Intensjonalitet

Dijk (1997: 98) argumenterer for at substantiv skal kunne bli inkorporert i frisisk, så må verbene være subkategorisert som [+ intensjonell] for agensrollen. Mange verb kan tilskrives slike semantiske trekk, f. eks kjøpe, mens andre [- intensjonell] som f. eks verbet å dø. Andre verb kan være tvetydige i forhold til om det ligger en intensjon i verbalhandlingen. F. eks verbet å knuse kan uttrykke både intensjon og mangel på intensjon. Om verb som har inkorporert et substantiv uttrykker en handling som er utført med intensjon, kan vi utføre en test med å legge til preposisjonsfrasen *med vilje*. La oss nå se på datamaterialet for å få et inntrykk av om norsk må ha en agens som er merket [+ intensjonell]:

- (22) a. *Forbryteren knivranet sikkerhetsvakten (med vilje).*
b. *Mannen påskepyntet hytta (med vilje).*
c. *Kokken håndskrellet potetene (med vilje).*
d. *Jenta skamrødmet (med vilje).*
e. *?Det duskregnet (med vilje).*
f. *Han frontkolliderte (med vilje).*

Som vi ser av de tre første eksemplene i (24) ligger en [+ intensjonell] subkategorisering til grunn. Mens de tre siste eksemplene i (24) virker som motargumenter for at det skal ligge en intensjon til grunn for at et verb skal kunne nomeninkorporere. *Rødme* og *kollidere* er i og for seg verb som er tvetydige i forhold til intensjonalitet, mens *regne* i alle fall ikke kan kategoriseres slik. Eksempler som verbene i (22 d – f) er få i datamaterialet, men en mulig forklaring på at norsk og frisisk skiller seg fra hverandre på dette området, er at frisisk i hovedsak har inkorporering etter Mithuns type 1. Ser vi på eksemplene med type I i norsk som i (16) ser vi at de er markert med [+ intensjonell].

Det er vanskelig å komme med en entydig konklusjon for hva slags semantiske restriksjoner som eksisterer på hva slags substantiver som kan kombineres med verb til en nomeninkorporering.

5.6 Inkorporering av flere argumenter

Enkelte nomeninkorporerende språk tillater inkorporeringer av flere av verbets argumenter samtidig. Finnes det eksempler på det i norsk? I datamaterialet finner vi f. eks *kjønnslemleste*, men her kan vi ikke tolke kjønn og lem som to ulike argumenter til verbet. I en nyhetssak her forleden sto det en overskrift "*Mann knivstukket i halsen.*" Man kunne tenke seg at av dette kunne det dannes et partisipp *halsknivstukket*, men partisippet ville i alle fall sli ordet oppfattes i dag, hatt liten mulighet til å utvikle et helt paradigme. Betydningen blir for spesifikk.

5.7 Oppsummering tilbakedanning og nomeninkorporering

I dette kapitlet har vi sett at å forklare substantiv – verb – sammensetninger som tilbakedanning kan være problematisk. Det skyldes i første rekke at tilbakedanning kan skje fra mange utgangspunkter. Vi har også sett at en av orddanningsprosessene ikke er tilbakedanning, men en avledningsprosess. Vi sa i kapittel 2 at tilbakedanning er en orddanningsprosess som genererer nye ord ved å trekke fra et affiks, og at det skjer ved orddanning i den minst produktive retningen. Antallet av sammensetninger i datamaterialet tyder på at vi har med en produktiv prosess å gjøre. Og antallet av substantiv – verb- sammensetninger gir grunnlag for å hevde at norske språkbrukere har formulert en generalisering, nemlig at substantiv – verb – sammensetninger kan dannes direkte, og ikke bare via omveien om tilbakedanning. Dette kan illustreres med følgende ordskjemaer:

$$\left[\begin{array}{c} /X/ \\ \text{SBST} \end{array} \right] \quad \& \quad \left[\begin{array}{c} /Y/ \\ \text{finitt verb} \end{array} \right] \quad \longleftrightarrow \quad \left[\begin{array}{c} /XY/ \\ \text{v} \end{array} \right]$$

Derfor utforsket vi nomen-inkorporering som en bedre måte å forklare fenomenet med disse sammensetningene i norsk, og vi fant ut at norsk fyller kriteriene for sammensetningsinkorporering som Gerdts presenterer det, og vi fant ut at norsk kan karakteriseres som et type II nomen-inkorporerende språk i henhold til Mithuns typologi. Til slutt så vi på noen forhold på det leksikalske planet som begrenser mulighetene for å danne nomeninkorporerte verb. Gjennomgangen av datamaterialet og en vurdering av datamaterialet opp mot kriteriene for nomeninkorporering leder oss til en konklusjon om at norsk kan danne substantiv – verb – sammensetninger som kan tolkes som tilfeller av nomeninkorporering.

Kapittel 6 Konklusjon

Denne oppgaven handlet om nomeninkorporering i norsk. Nomeninkorporering har vært ansett som en morfologisk prosess som ikke eksisterer eller har hatt liten utbredelse i norsk. Gjennom analyse av datamaterialets 367 substantiv – verb – sammensetninger har vi stadfestet at norsk danner nomeninkorporeringer gjennom å kombinere et substantiv med et verb. Antall sammensetninger i datamaterialet indikerer at nomeninkorporering er produktivt.

Tidligere har denne orddanningstypen vært ansett som tilfeller av tilbakedanning, men i denne oppgaven har vi sett at tilbakedanning best kan ses på som en historisk forklaring på hvordan nomeninkorporering i norsk har oppstått. Spesielt gjelder dette tilbakedanning fra partisipper som er brukt adjektivisk. Ettersom de deler form med en av verbets former har språkbrukere reanalysert den adjektiviske partisippen som en verbform og et verbparadigme utvikles på bakgrunn av partisippen. Utviklingen av verbparadigmet følger et spesiell utviklingsløp gjennom at de infinitte formene dannes først og så dannes de finitte. Av de finitte formene dannes preteritum først og den siste formen som tar plass i paradigmet er presensformen.

Videre har vi sett at utgangspunktet for tilbakedanning har vært flere enn man tidligere har trodd. Et av utgangspunktene har vi i stedet identifisert som en avledningsprosess hvor to substantiver kombineres til en nominalsammensetning som igjen avledes til et verb.

Vi finner støtte i antagelsen om at sammensetningene i datamaterialet er nomeninkorporeringer, og ikke tilbakedanninger, i en rekke eksempler som neppe kan forklares som tilbakedanninger. Norske språkbrukere har generalisert en regel som gjør det mulig å kombinere et substantiv med et finitt verb.

Et interessant trekk ved inkorporering av argumentet *patiens* er at det skapes et del – helhet perspektiv som har som funksjon å spesifisere hva en verbalhandling påvirker.

Analysen av sammensetningene i datamaterialet viser at egenskapene for et nomeninkorporerende språk er til stede for norsk. Bl. a er verken *agens* eller *benefaktiv* registrert som inkorporerte argumenter, noe som er typisk for nomeninkorporerende

språk. Videre er instrument og lokativ roller som ofte lar seg kombinere i en substantiv – verb sammensetning, noe som også er tilfelle i nomeninkorporerende språk.

Nomeninkorporeringer i norsk er som i andre språk med nomeninkorporering underlagt restriksjoner i forhold til hvor mange argumenter som kan inkorporere med verbet.

Typologisk befinner norske nomeninkorporeringer seg i klassen sammensetningsinkorporering, nærmere bestemt tilhørende type II i Mithuns typologi. Norsk kan vise til noen eksempler med type I nomeninkorporering, slik at Mithuns impliserende hierarki fortsatt holder med et skrik. Imidlertid er eksemplene på type I nomeninkorporeringer så få at det taler til fordel for Rosens (1989) kategorisering som kun skiller mellom sammensetningsinkorporering og klassifiserende inkorporering.

Referanser

- Anderson, S. R.: *A-Morphous Morphology*, Cambridge university press, Cambridge 1992
- Baker, Mark C. : *Incorporation: a theory of grammatical function change*, Chicago University Press 1989
- Bokmålsordboka, Kunnskapsforlaget Oslo 1993
- Borer, H.: *Morphology and syntax* i Spencer and Zwicky *The Handbook of Morphology*, Blackwell, Oxford 1998
- Bybee, Joan L.: *Morphology* J. Benjamins Publ. Amsterdam 1985
- Chomsky, N.: *Lectures on Government and binding*, Foris, Dordrecht 1981
- Dijk, Siebren van: *Noun Incorporation in Frisian*, Leeuwarden/Ljouwert 1997
- Fabb, N.: *Compounding* i Spencer and Zwicky *The Handbook of Morphology*, Blackwell, Oxford 1998
- Frawley, W.: *Linguistic Semantics*, Lawrence Erlbaum Associates 1992
- Faarlund, J. T., Lie, S. og Vannebo, K. I.: Norsk Referansegrammatikk, Universitetsforlaget 1997
- Gerdts, D. B.: *Incorporation*, i Spencer and Zwicky: *The handbook of morphology*, Blackwell, Oxford 1998
- Goldberg, A. E.: *A Construction Grammar Approach to Argument Structure*, The University of Chicago press, 1995
- Haspelmath, M.: *Understanding Morphology*, Arnold, 2002
- Johannessen, Janne B.: Sammensatte ord, Norsk Lingvistisk Tidsskrift 2001
- Kroeber, A. L.: Noun *Incorporation in American Languages*, Verhandlungen der XVI. Internationaler Amerikanisten Kongress 1909
- Langacker, R.: *Grammar and Conceptualization*, Mouton de Gruyter 2000
- Mithun, M.: *The Evolution of Noun Incorporation*, Language 60 1984
- Mithun, M.: *On the Nature of Noun Incorporation*, Language 62 1986
- Rosen, S. T.: *Two types of noun incorporation: a lexical analysis*, Language 65 1989
- Sadler, L. og Spencer, A.: *A Morphology and Argument Structure* i Spencer and Zwicky: *The Handbook of Morphology*, Blackwell, Oxford 1998
- Sadock, J. M.: *Noun incorporation in Greenlandic*, Language 56 1980
- Sadock, J. M.: *Some notes on noun incorporation*, Language 62 1986

Sadock, J. M.: *Autolexical syntax: a theory of parallel grammatical representations*, Chicago University Press 1991

Sapir, E.: *The problem of noun incorporation in American languages*, *American Anthropologist* 13, 1911

Spencer, A.: *Morphological theory*, Blackwell, Oxford 1991

Talmy, L.: *Toward a cognitive semantics*, MIT Press, Cambridge 2000

Tillegg 1

Oversikt over datamaterialet

Distribusjon av semantiske roller

agens	4
autor	0
instrument	53

patiens	43
erfarer	1
benefaktiv	0

tema	24
kilde	2
mål	16

lokativ	33
årsak	5
hensikt	33

tid	6
måte	144
spor	3

Norske nomeninkorporeringer sortert etter verbet

	Infinitiv	forledd	fuge	etterledd	tematisk rolle 1.leddet
1	knivangripe	kniv		angripe	instrument
2	politianmelde	politi		anmelde	mål
3	telefonavhøre	telefon		avhøre	instrument
4	telefonavlytte	telefon		avlytte	instrument
5	høstbade	høst		bade	tid
6	nattbade	natt		bade	tid
7	solbade	sol		bade	lokativ
8	grisebanke	gris	e	banke	måte
9	skambanke	skam		banke	måte
10	naudbe	naud		be	måte
11	feilbedømme	feil		bedømme	måte

12	kvotebegrense	kvote		begrense	patiens
13	databehandle	data		behandle	patiens
14	detaljbehandle	detalj		behandle	måte
15	forskjellsbehandle	forskjell	s	behandle	måte
16	komitebehandle	komite		behandle	lokativ
17	realitetsbehandle	realitet	s	behandle	tema
18	rustbehandle	rust		behandle	hensikt
19	sjokkbehandle	sjokk		behandle	hensikt
20	strålebehandle	stråle		behandle	instrument
21	tollbehandle	toll		behandle	hensikt
22	understellsbehandle	understell	s	behandle	patiens
23	varmebehandle	varme		behandle	måte
24	rentebelaste	rente		belaste	hensikt
25	tvangsbeordre	tvang	s	beordre	måte
26	avgiftsberegne	avgift	s	beregne	tema
27	kostnadsberegne	kostnad	s	beregne	tema
28	spurtbeseire	spurt		beseire	måte
29	politibeskytte	politi		beskytte	måte
30	klavebinde	klave		binde	patiens
31	mulebinde	mule		binde	patiens
32	lenkebinde	lenke		binde	måte
33	målbinde	mål		binde	patiens
34	slavebinde	slave		binde	måte
35	trellbinde	trell		binde	måte
36	trollbinde	troll		binde	måte
37	skambite	skam		bite	måte
38	tvangsblinke	tvang	s	blinke	måte
39	sandblåse	sand		blåse	instrument
40	skyggebokse	skygge		bokse	måte
41	atombombe	atom		bombe	instrument
42	mailbombe	mail		bombe	instrument
43	teppebombe	teppe		bombe	måte
44	tjærebre	tjære		bre	instrument
45	radbrekke	rad		brekke	patiens
46	solbrenne	sol		brenne	instrument
47	sumo-bryte	sumo		bryte	måte
48	parkeringsplassbulke	parkeringsplass		bulke	lokativ
49	skamby	skam		by	måte
50	målbære	mål		bære	tema
51	gradbøye	grad		bøye	patiens

52	platedebutere	plate		debutere	måte
53	forfatterdebutere	forfatter		debutere	måte
54	trenerdebutere	trener		debutere	måte
55	svinedeclarere	svin	e	deklarere	måte
56	stagedive	stage		dive	kilde
57	bloddope	blod		dope	instrument
58	knivdrepe	kniv		drepe	instrument
59	kappdrikke	kapp		drikke	måte
60	smugdrikke	smug		drikke	måte
61	tvangsdytte	tvang	s	dytte	måte
62	dødsdømme	død	s	dømme	mål
63	nederlagsdømme	nederlag	s	dømme	mål
64	straffedømme	straff	e	dømme	mål
65	krysseksaminere	kryss		eksaminere	måte
66	genierklære	geni		erklære	måte
67	kappete	kapp		ete	måte
68	masseevakuere	masse		evakuere	måte
69	bønnefalle	bønn		falle	måte
70	endefare	ende		fare	måte
71	handfare	hand		fare	måte
72	hundfare	hund		fare	måte
73	skamfare	skam		fare	måte
74	synfare	syn		fare	måte
75	sømfare	søm		fare	bane
76	valfarte	val		farte	lokativ
77	bunnfelle	bunn		felle	patiens
78	domfelle	dom		felle	mål
79	sakfelle	sak		felle	mål
80	avtalefeste	avtale		feste	mål
81	gravfeste	grav		feste	mål
82	grunnfeste	grunn		feste	lokativ
83	jordfeste	jord		feste	lokativ
84	korsfeste	kors		feste	lokativ
85	lovfeste	lov		feste	lokativ
86	programfeste	program		feste	lokativ
87	regelfeste	regel		feste	lokativ
88	rotfeste	rot		feste	lokativ
89	skriffeste	skrift		feste	lokativ
90	stadfeste	stad		feste	lokativ
91	stedfeste	sted		feste	lokativ

92	tallfeste	tall		feste	hensikt
93	tariffeste	tariff		feste	lokativ
94	terminfeste	termin		feste	mål
95	tidfeste	tid		feste	mål
96	mobilmilme	mobil		filme	instrument
97	fluefiske	flue		fiske	instrument
98	tjuvfiske	tjuv		fiske	måte
99	hudflette	hud		flette	patiens
100	sulteføre	sult	e	føre	måte
101	tvangsføre	tvang	s	føre	måte
102	sideforflytte	side		forflytte	bane
103	beinflly	bein		fly	instrument
104	beinflørte	bein		flørte	instrument
105	fotflørte	fot		flørte	instrument
106	straffeforfølge	straff	e	forfølge	hensikt
107	matforgifte	mat		forgifte	instrument
108	lønnsforhandle	lønn	s	forhandle	patiens
109	sluttforhandle	slutt		forhandle	tid
110	kryssforhøre	kryss		forhøre	måte
111	gudforklare	gud	e	forklare	måte
112	levetidsforlenge	levetid	s	forlenge	patiens
113	strømlinjeforme	strømlinje		forme	måte
114	spissformulere	spiss		formulere	måte
115	varmeforsyne	varme		forsyne	måte
116	landsforvise	land	s	forvise	kilde
117	skamfryse	skam		fryse	måte
118	rotfyller	rot		fyller	patiens
119	brødfø	brød		fø	instrument
120	vinterfø	vinter		fø	måte
121	fotfølge	fot		følge	bane
122	loggføre	logg		føre	lokativ
123	markedsføre	marked	s	føre	mål
124	slutføre	slutt		føre	hensikt
125	formgi	form		gi	patiens
126	grunngi	grunn		gi	hensikt
127	navngi	navn		gi	tema
128	rådggi	råd		gi	tema
129	tvangsgifte	tvang	s	gifte	måte
130	sexgranske	sex		granske	hensikt
131	knegå	kne		gå	måte

132	kjølhale	kjøl		hale	måte
133	menneskehandle	menneske		handle	patiens
134	viljehandse	vilje		handse	måte
135	stupheade	stup		heade	måte
136	rasehetse	rase		hetse	årsak
137	håndheve	hånd		heve	måte
138	kompetanseheve	kompetanse		heve	patiens
139	håndhilse	hånd		hilse	måte
140	skamhogge	skam		hogge	måte
141	halshugge	hals		hugge	patiens
142	headhunte	head		hunte	hensikt
143	bønnhøre	bønn		høre	instrument
144	nomeninkorporere	nomen		inkorporere	tema
145	tvangsinnlegge	tvang	s	innlegge	måte
146	seiersintervjue	seier	s	intervjue	måte
147	kjeppjage	kjepp		jage	måte
148	musikkartlegge	musikk		kartlegge	tema
149	julekjøpe	jul	e	kjøpe	tid
150	fyllekjøre	fyll	e	kjøre	måte
151	grisekjøre	gris	e	kjøre	måte
152	kappkjøre	kapp		kjøre	måte
153	prøvekjøre	prøve		kjøre	hensikt
154	rævkjøre	ræv		kjøre	måte
155	sjåførkjøre	sjåfør		kjøre	agens
156	skamkjøre	skam		kjøre	måte
157	skumkjøre	skum		kjøre	måte
158	snørekjøre	snøre		kjøre	måte
159	sprengkjøre	spreng		kjøre	måte
160	testkjøre	test		kjøre	måte
161	taumkjøre	taum		kjøre	måte
162	øvelseskjøre	øvelse	s	kjøre	hensikt
163	sikkerhetsklarere	sikkerhet	s	klarere	hensikt
164	kryssklippe	kryss		klippe	måte
165	maskinklippe	maskin		klippe	instrument
166	skamklippe	skam		klippe	måte
167	tvangsklippe	tvang	s	klippe	måte
168	vingeklippe	vinge		klippe	patiens
169	tjuvkoble	tjuv		koble	måte
170	dampkoke	damp		koke	instrument
171	fosskoke	foss		koke	måte

172	frontkollidere	front		kollidere	lokativ
173	massekopiere	masse		kopiere	måte
174	ærekrenke	ære		krenke	patiens
175	håndlage	hånd		lage	instrument
176	handlingslamme	handling	s	lamme	patiens
177	buklande	buk		lande	måte
178	krasjlande	krasj		lande	måte
179	nødlande	nød		lande	måte
180	årelate	åre		late	patiens
181	skoggerle	skogger		le	måte
182	veilede	vei		lede	måte
183	beslaglegge	beslag		legge	patiens
184	brulegge	bru		legge	måte
185	bøtelegge	bøte		legge	tema
186	båndlegge	bånd		legge	tema
187	flislegge	flis		legge	tema
188	gravlegge	grav		legge	lokativ
189	grunnlegge	grunn		legge	lokativ
190	kartlegge	kart		legge	hensikt
191	ordlegge	ord		legge	tema
192	planlegge	plan		legge	tema
193	skattlegge	skatt		legge	hensikt
194	skrinlegge	skrin		legge	lokativ
195	skyggelegge	skygge		legge	måte
196	teppelegge	teppe		legge	måte
197	tåkelegge	tåke		legge	måte
198	vektlegge	vekt		legge	tema
199	korrekturlese	korrektur		lese	tema
200	skumlese	skum		lese	måte
201	smuglese	smug		lese	måte
202	kjønnslemleste	kjønn	s	lemleste	patiens
203	lemleste	lem		leste	patiens
204	bannlyse	bann		lyse	hensikt
205	tjuvlytte	tjuv		lytte	måte
206	ansiktsløfte	ansikt	s	løfte	patiens
207	tjuvlåne	tjuv		låne	måte
208	operatørlåse	operatør		låse	agens
209	krisemaksimere	krise		maksimere	patiens
210	rullemale	rull	e	male	instrument
211	spraymale	spray		male	instrument

212	blodmanipulere		blod		manipulere	patiens
213	genmanipulere		geni		manipulere	patiens
214	øremerke		øre		merke	lokativ
215	sexmishandle		sex		mishandle	instrument
216	mobilmobbe		mobil		mobbe	instrument
217	sexmobbe		sex		mobbe	instrument
218	kidnappe		kid		nappe	patiens
219	livnære		liv		nære	hensikt
220	hasteoperere		hast	e	operere	måte
221	satelittoverføre		satellitt		overføre	instrument
222	gateparkere		gate		parkere	lokativ
223	lissepasse		lisse		passe	mål
224	telefonplage		telefon		plage	instrument
225	kontorplassere		kontor		plassere	lokativ
226	håndplukke		hånd		plukke	instrument
227	lovprise		lov		prise	måte
228	masseprodusere		masse		produsere	måte
229	stokkepryle		stokk	e	pryle	instrument
230	behovsprøve		behov	s	prøve	tema
231	krysspublisere		kryss		publisere	måte
232	fingerpule		finger		pule	instrument
233	rævpule		ræv		pule	lokativ
234	påskeypynte		påske		pynte	tid
235	knivrane		kniv		rane	instrument
236	sexrase		sex		rase	årsak
237	duskregne		dusk		regne	måte
238	fossregne		foss		regne	måte
239	sprutregne		sprut		regne	måte
240	øsregne		øs		regne	måte
241	lysregulere		lys		regulere	instrument
242	markedsrette		marked	s	rette	mål
243	målrette		mål		rette	mål
244	bomringe		bom		ringe	instrument
245	fossro		foss		ro	måte
246	skamrose		skam		rose	måte
247	skamrødme		skam		rødme	måte
248	kjederøyke		kjede		røyke	måte
249	smugrøyke		smug		røyke	måte
250	ransake		ran		sake	lokativ
251	straffesanksjonere		straff	e	sanksjonere	instrument

252	uglese	ugle		se	måte
253	kappseile	kapp		seile	måte
254	tvangsselge	tvang	s	selge	måte
255	budsende	bud		sende	tema
256	båssette	bås		sette	lokativ
257	dokksette	dokk		sette	lokativ
258	knesette	kne		sette	måte
259	kverrsette	kverr		sette	måte
260	landsette	land		sette	mål
261	pantsette	pant		sette	hensikt
262	sidesette	side		sette	måte
263	sjøsette	sjø		sette	lokativ
264	stålsette	stål		sette	måte
265	verdsette	verd		sette	hensikt
266	prissikre	pris		sikre	hensikt
267	rassikre	ras		sikre	hensikt
268	drapssikte	drap	s	sikte	årsak
269	helsesjekke	helse		sjekke	patiens
270	håndsjekke	hånd		sjekke	instrument
271	kreditsjekke	kreditt		sjekke	hensikt
272	sexsjikanere	sex		sjikanere	instrument
273	kneskade	kne		skade	lokativ
274	æreskjelle	ære		skjelle	patiens
275	kneskjelve	kne		skjelve	lokativ
276	håndskjære	hånd		skjære	instrument
277	gapskratte	gap		skratte	måte
278	håndskrelle	hånd		skrelle	instrument
279	vettskremme	vet		skremme	måte
280	håndskrive	hånd		skrive	instrument
281	maskinskrive	maskin		skrive	instrument
282	skadeskyte	skade		skyte	måte
283	nødslakte	nød		slakte	måte
284	tjuvslakte	tjuv		slakte	måte
285	rævsleike	ræv		sleike	lokativ
286	vannslipe	vann		slipe	måte
287	helseslå	helse		slå	patiens
288	rådslå	råd		slå	tema
289	skamslå	skam		slå	måte
290	spurtslå	spurt		slå	måte
291	svimeslå	svime		slå	måte

292	prøvesmake (verb-verb?)		prøve		smake		hensikt
293	mitraljøsamatre		mitraljøse		smatre		måte
294	kildesortere		kilde		sortere		hensikt
295	snorksove		snork		sove		måte
296	hælsparke		hæl		sparke		instrument
297	saksesarke		saks	e	sparke		måte
298	flisespikke		flis	e	spikke		patiens
299	prøvespille		prøve		spille		hensikt
300	tidsspille		tid	s	spille		patiens
301	restespise		reste		spise		patiens
302	veggspille		vegg		spille		instrument
303	kappspringe		kapp		springe		måte
304	rådspørre		råd		spørre		tema
305	kickstarte		kick		starte		måte
306	tjuvstarte		tjuv		starte		måte
307	trollstemme		troll		stemme		måte
308	datostemple		dato		stemple		måte
309	postsstemple		post		stemple		måte
310	knivstikke		kniv		stikke		instrument
311	krysstille		kryss		stille		måte
312	pantstille		pant		stille		hensikt
313	sidestille		side		stille		måte
314	trollstille		troll		stille		måte
315	sultestreike		sult	e	streike		måte
316	nettstrippe		nett		strippe		lokativ
317	hudstryke		hud		stryke		patiens
318	kakstryke		kak		stryke		måte
319	detaljstyre		detalj		styre		måte
320	grunnstøte		grunn		støte		lokativ
321	hodestøte		hode		støte		instrument
322	støvsuge		støv		suge		patiens
323	massesuggerere		masse		suggerere		patiens
324	pølsesvett		pølse		svette		årsak
325	kappsvømme		kapp		svømme		måte
326	skreddersy		skredder		sy		agens
327	lovsynge		lov		synge		måte
328	feilsøke		feil		søke		hensikt
329	hjemmsøke		hjem		søke		patiens
330	patentsøke		patent		søke		hensikt

331	saksøke	sak		søke	hensikt
332	bergta	berg		ta	måte
333	hærta	hær		ta	instrument
334	terrora	terror		ta	årsak
335	voldta	vold		ta	måte
336	metadatatagge	metadata		tagge	instrument
337	arkitekttegne	arkitekt		tegne	agens
338	folketelle	folk	e	telle	tema
339	allergiteste	allergi		teste	hensikt
340	brukerteste	bruker		teste	erfarer
341	dopingteste	doping		teste	hensikt
342	hørselsteste	hørsel	s	teste	instrument
343	kondisteste	kondis		teste	tema
344	promilleteste	promille		teste	tema
345	smugtitte	smug		titte	måte
346	kamptrene	kamp		trene	hensikt
347	tjuvtrene	tjuv		trene	måte
348	drapstrue	drap	s	true	måte
349	knivtrue	kniv		true	instrument
350	pistoltrue	pistol		true	instrument
351	veterinærundersøke	veterinær		undersøke	instrument
352	konkurransetsette	konkurranse		utsette	hensikt
353	nabovarsle	nabo		varsle	mål
354	hjernevaske	hjerne		vaske	patiens
355	kontrollveie	kontroll		veie	tema
356	endevende	ende		vende	tema
357	speilvende	speil		vende	måte
358	spurtvinne	spurt		vinne	måte
359	kroppsvitere	kropp	s	vitere	måte
360	håndvitere	hånd		vitere	instrument
361	feilvurdere	feil		vurdere	måte
362	realkompetansevurdere	realkompetanse		vurdere	patiens
363	lykkeønske	lykke		ønske	måte
364	nattåpne	natt		åpne	tid
365	serieåpne	serie		åpne	patiens
366	sesongåpne	sesong		åpne	patiens
367	sjokkåpne	sjokk		åpne	måte

Tillegg II

Dokumenterte eksempler på nomeninkorporeringer i norsk

vg.no

08.03.06

Skambitt av fire hunder.

Grisebanket Oslo bør

09.03.06

Sætre ble matforgiftet

10.03.06

Sikkerhetsklarert statsansatt tatt for barneporno

15.03.06

Som å få fem marsipankaker tvangsdyttet ned i magesekken

19.03.06

Det viktigste i dette gamet er å vinne enkeltrenn, fastslo Ole Einar etter å ha spurtslått erkerivalen Raphaël Poirée med 4,8 sekunder i gårsdagens jaktstart,

Familie halshugd for svart magi

22.03.06

Dopingtestet i natt

Bøtelagt for mobilsnakk

23.03.06

Bankene tåkelegger med kundeprogrammer

25.03.06

Mann knivstukket i brystet - operert i natt

29.03.06

Da det ble åpnet for spørsmål ble Solheim krysseksaminert både av Torgersens advokater og av de andre rettsodontologene.

30.03.06

Mailbombes etter bibelbål

31.03.06

Trussel-frikjent fordi

han snakket hockeyspråk

02.04.06

Lyn serieåpner borte mot Start, mens Lillestrøm møter Rosenborg om en uke.

04.04.06

Politiet bekrefter at Andersen har **navngitt** drapsmannen.
Sex-mobber lærerne på internett (papirutgaven)

13.04.06

Tvangsbehandles for å henrettes

14.04.06

Vil **sex-granske** arbeidslivet

16.04.06

Elever **mobilfilmet** lærerangrep

25.04.06

Flere norske kjendiser krever at Bondevik blir **pengegransket**

29.04.06

Pakistan **prøveskjøt** langdistanserakett

21.05.06

Nå venter Vålerenga i Oslo for Molde, mens Start må ha seier mot Stabæk hjemme for å **kickstarte** sesongen sin. Hvis ikke kan de gå ut i ferie med nedrykksspøkelset hengende over seg

23.05.06

Hauglid jobber som frilanser i Dagens Næringsliv. Han **forfatterdebuterte** for seks år siden med romanen «Ikke nå».

31.05.06

Politibil **frontkolliderte**

30.06.06

Tvang småjenter til å **nettstrippe**

03.08.06

Bislett-utøvere **doputestenges**

22.08.06

Start-spillere **rasehetset** i LSK-forum

01.11.06

- Ikke grunnlag for å **domfelle** Kodzadziku

04.11.06

KrF **sexraser** mot Dagbladet

07.11.06

Trippeldrapssiktet **hjerneundersøkes**.

At bilen er designet for å bli **sjåføkjørt** innebærer at chassiset er mykere og fjæringen mindre sportslig satt opp enn i 57 S, som er konstruert med tanke på at eieren skal kjøre selv.

22.11.06

Den ukjente kortsriveren velger ofte motiver av nakne skulpturer når han **sexsjikanerer**.

27.11.06

Mor **politianmelder** skrekk-SMS

07.12.06

Håndplukker ny stabssjef

17.12.06

Skal **sex-mishandle** hunden din

03.01.07

Fem **terror-tatt** i Madrid

05.01.07

Lindsay Lohan **hasteoperert**

14.01.07

Bilen tas i bruk for første gang mandag, når Felipe Massa **testkjører** på Fiorano-banen ved hovedkvarteret i Maranello.

20.01.07

Liverpool **pangstartet** mot Chelsea

22.01.07

Gjermund Hagesæter fra Fremskrittspartiet har for andre gang på ett år spurt om ikke staten burde **prissikre** noe av oljeproduksjonen. For andre gang på ett år svarer Kristin Halvorsen nei.

04.03.07

Det er mye humor, skjemt og tull blant oss gutta, men det her var litt upassende. Hvis Berger driver og **sex-sjikanerer** en reporter, er det ikke noe særlig, sier Tore Ruud Hofstad - som på grunn av sykdom har måttet følge VM i Sapporo fra TV-skjermen.

28.03.07

Et innlegg fra høyre spretter til Gökdeniz. Han har tid og rom, men velger å **hælsparke** ballen videre mot Tuncay Sanli i stedet for å skyte selv.

03.04.07

Mann **knivranet** pizzarestaurant

Liverpool skapte klart mest, og Riise var nær sin andre scoring da han **hælsparket** et innlegg fra Kuyt mot mål, men keeper reddet.

23.04.07

Han viser oss to skyer, som kan hindre oss i å **solbade** i egen pengebinge:

Aftenposten.no

11.03.06

Spurtvant jaktstarter

15.03.06

Islamkritiker drapstrues

Fotballfans knivstukket

16.03.06

Rådet omfatter kjøttdeig, karbonadedeig, familiedeig og frosne ustekte karbonader, altså produkter som kjøperen selv må varmebehandle.

18.03.06

Vi vil politianmelde hendelsen og beordre stans av all slakt ved Fatland Oslo A/S fra mandag av, sier Karina Kaupang.

Ole Einar Bjørndalen spurtslo Raphael Poiree i jaktstarten i Kontiolahti i dag.

20.03.06

Jeg vil ikke tallfeste den, men jeg kan si såpass at det ville vært nok å spille for det russiske laget i én sesong, så ville jeg nesten hatt nok penger til å klare meg resten av livet, sier Doffen. Mann kjeppjaget barn

22.03.06

Nordmann vil endevende medieigant

25.03.06

Crespo til Drogba. James redder på en uredd måte. Drogba spiller tilbake til Crespo, som stupheader på åpent mål. Men utenfor. Stor mulighet.

29.03.06

Kredittilsynet har politianmeldt meglerne på Notar Bryggen i Bergen.

Mannen skyldte penger, og ekteparets hytte skulle tvangsselges.

Vålerenga sesongåpner mot Odd på Ullevaal søndag 9. april.

Sangeren Lizz Wright (26) er spirituell, jordnær og lavmælt og helt uten stjernenykker. Hun trollbandt publikum i helgen.

01.04.06

Nadeem Dar ble tvangsutsendt etter avslag på asylsøknaden. Nå har Utlendingsnemnda slått full retrett.

02.04.06

Huset ditt blir pantsatt.

- Travelsafe Holdiays har blant annet truet dem med at spanske domstoler kan pantsette huset deres i Norge.

05.04.06

Lærere sex-mobbes på nettet.

Hudflettes etter tilståelse

09.04.06

Politiet beslagla søndag såkalte skimmere fra tre minibanker i Oslo sentrum. Utstyret brukes til å kopiere minibankkort.

10.04.06

Eto'o **rasismehetset**

13.04.06

Steven Kenneth Staley er for psykotisk til å kunne henrettes. Nå skal han **tvangsmedisineres**.

18.04.06

Frykter han kan **knivstikke** igjen

I morgen offentliggjør Oslo-politiet foto av mannen som **knivstakk** en 36-åring ved Nationaltheatret - hvis han ikke melder seg.

19.04.06

- Jeg må **saksøke**

Bokhandleren i Kabul er på vei til Norge for å **saksøke** både Cappelen og Åsne Seierstad. Bilder av en lettkledd Angela Merkel **tyvstarter** krigen mellom tyske og engelske tabloider.

29.04.06

Denne sesongen har Norges største særiddrett fått mer eksponering i tittsekassa enn noen gang tidligere. TV 2 kjøpte eneretten til fotballen for én milliard kroner, og **teppelegger** sendeflaten rundt hver eneste serierunde med fotball fra A til Å.

03.06.06

Han hakker grønnsaker, kniven **mitraljøsamatrer** i fjelen, faretruende nær fingertuppene.

05.06.06

LSK-treneren ønsket ikke **krisemaksimere** situasjonen. Men ber spillerne ta enda mer ansvar i spillets gang.

18.06.06

Vi hadde ingen alkohol, men svogeren min sa at vi skulle **tollbehandle** båt og motor, forteller Enger. For ham er det et poeng at det ikke er mulig å forsikre båten dersom den ikke er **tollbehandlet**.

19.06.06

Ved å **æreskjelle** enker etter terrorangrepet mot New York, sikrer Ann Coulter seg oppmerksomhet rundt sin nye bok.

26.06.06

På overtid i første omgang presterte han å **viljehandse**....

04.07.06

Ledende republikanere i USA vil **straffeforfølge** en storavis som avslørte at amerikanske myndigheter overvåker pengeoverføringer verden over.

31.07.06

Fem barn og fire voksne krabbet i land på et lite skjær etter at de **grunnstøtte** utenfor Arendal i ettermiddag.

01.08.06

Kiel, 8. desember 1938: Graf Zeppelin, Hitlers stolte hangarskip, **sjøsettes**.

08.08.06

Rullemalte stjålet bil

Da politiet kom til stedet i Krokstrand, holdt paret på å **rullemale** bilen fra hvit til gul.

Telefonavlyttet prins Charles

Britisk politi arresterte har arrestert menn mistenkt for å ha **telefonavlyttet** prins Charles. Minst en av de tre skal være en journalist.

21.09.06

Bandidos-leder **bombetatt**

15.10.06

Mjelde oppfordret bergenserne til å **valfarte** til Oslo. Nesten 5000 kom,

27.10.06

Så lite av Sør Arena ble gresslagt i går på grunn av regnet – og allerede nå kan sørlendingene glemme å se Start **serieåpne** på den nye hjemmebanen neste vår.

03.11.06

Målet var å **landsette** et menneske på Månen før tiåret var omme.

07.11.06

Teppebomber velgere med telefonsamtaler

01.12.06

Norske flyselskaper har ikke rutiner for å **promilleteste** de ansatte før de skal fly.

02.12.06

Tre måneder etter at hun **kræslandet** i Sveits, trener Karina Hollekim på å kunne gå igjen.

05.12.06

Fire gutter på 10, 12, 13 og 14 år **tyvkoplet** en bil og brøt seg inn på en ungdomsskole.

15.12.06

Expressens sjefredaktør Otto Sjöberg er dømt for å ha **ærekrenket** skuespilleren.

10.01.07

Den utrolige historien om den tidligere skapsprengeren som først ble **spionrekruttert** av tyskerne, og deretter meldte seg i britisk tjeneste som dobbeltagent, viser seg også å ha en norsk side.

18.01.07

Bærum blir **bomringet**

Kortsvindlet for 30.000

31.01.07

Vi **loggfører** ulykkene nå.

I går sa statsministeren til Dagsavisen at han ikke vil **tallfeste** noe CO2-mål ennå. Men Bjørnøy gir seg ikke.

22.02.07

Ungjenta Astrid Jacobsen **pangåpnet** i kvinnenes sprintkvalifisering.

27.02.07

En av de aerodynamiske løsningene som er testet ut, viste seg å være så effektive at Mercedes nå har **patentsøkt** den, ifølge svenske Auto, Motor & Sport.

23.03.07

Tvangsklipte mannen hun mener er barnefar

26.03.07

Hun reagerte også sterkt på å få **håndvisitert** puppene sine, sier småbarnsmoren.

-Det er uheldig om en mannlig sikkerhetsvakt **håndvisiterer** kvinner.

Brystene **håndsjekket** av mannlige vakter

30.03.07

Én av fem **mobilmobber**.

02.04.07

Sammen med to andre reisende **kontrollveide** Tormod Semb kofferten ved ankomst Torp tirsdag kveld.

23.04.07

Russ «**nabovarsler**» 150.000 personer

Russ «**nabovarsler**» alle i Asker og Bærum

Dagsavisen

02.03.06

brannskadde

nakkeslengskadde

gapskratte

no.teknologi.bil

20.03.06

Grei bil, og ikke urovekkende km HVIS den er tatt godt vare på. Samme bilen kan godt være **rævkjørt** etter halvparten av den kjørelengden.

06.12.06

Hmm, jeg **gateparkerte** bil i samme område i to år uten at det ble en skramme på den.

09.01.07

Det finnes ingen regel som sier at man skal **tvangsblinke** ved feltskifte

Dagbladet

25.03.06

Skamrødmet

01.04.06

Thomas Dybdahl er også vokalist i popgruppa The NationalBank, som **album- og konsertdebuterte** sommeren 2004, og mottok Spellemannsprisen for årets popalbum.

NRK1 Kveldsnytt

15.11.06

Grindheim **lissepasser** til Carew.

NRK2

05.04.07

FK Fotball

Sønnen til Garrincha i FK Fotball på NRK, norsk oversettelse:

Da sto jeg der og **pølsesvettet**

TV2 film

10.01.2007

Mission Impossible (Film USA 1996) norsk undertekst:

I dag **fluefisker** han.

TV2 Rikets røst

16.11.06

Det gikk bra helt til jeg **stagedivet**.

TV2 Holmgang

11.04.07

Mange av de nigerianske kvinnene har opphold i Italia. De er **menneskehandla** fra Nigeria av den italienske mafiaen.

Tabloid tv2

Vi kan **levetidsforlenge** de flyene vi har.

Donald Duck nr 12 2006

Han er blitt **allergitestet** i seks dager.

f-b.no (Fredrikstad Blad)

Ramberg **seiersintervjuet** "Super-Ray"

www.vpn.no

29.03.06

Da Stian ble **headhuntet** av Fotball 247 hadde jeg vært en slags viseredaktør en stund allerede.

30.03.06

Når dere ikke **kvalitetssikrer** dere selv, så bør dere ikke akkurat klage på andres innsats for å prøve å hjelpe til.. (Klanens hovedforum)

12.04.06

Media skriver alltid at folk **villmannskjører** eller råkjører når noen blir tatt. (Forum for fåreskaller)

16.04.06

Er lei av at norske trenere (og media) nesten stiller seg i kø for å rævsleike/skryte av Rosenborg. Jobben deres er jo å SLÅ RBK. Nordlie er en av dem som i alle fall har skjønt DET.

18.04.06

Rekdal trenger vel egentlig ikke å ståsette seg mot det krisesnakket som naturlig nok kommer, selv om det bare er spilt to kamper,

09.05.06

Syns det er rart at noen skal bli forskjellsbehandla, særlig når den gjengen som stod i midten der og sang ikke klarer å følge med på andre sanger som er allerede påbegynt.

23.05.06

Det var Muri som serverte ballen til Rune Buer Johansen på den enorme sjansen Kamma hadde, og han så ut som en spurv da Abiodun rundet han mot slutten av kampen. I tillegg lagde han et hav av frispark som han absolutt ikke var enig i. Blir irritert av mindre når jeg ser han rive i skjorta til motspillerne og grisetakler i et forsøk på å ta igjen de 2-3 meterne han taper i starten av hver eneste spurtduell.

Få hjem Førsund, og send Muri i retur.

05.08.06

Først skulle Levan være superspissen vår. "Alle" var enig i det. Han gjorde en ok innsats i én treningskamp og det var nok til å bli utpekt som frelseren sjøl. Gjennom hele vårsesongen maste folk om at han måtte få sjansen. Etter hvert som folk så han, jo færre og færre var det som mente at han var den stjernespiileren vi trodde da han ble panikkjøpt.

21.08.06

Vi kan heller bruke sesongen til å kamptrene unggutta, få flere i form (spesielt Lange).

01.11.06

Det er ikke lurt å båssette andre med grunnlag i ortografi, når du selv ikke vet at ordet "visst" ikke staves "hvist". Begrepet stammer fra "visshet". Bruk av "nu" har selv Aftenposten gått fra, forresten.

12.04.07

Blant annet hadde de greid å nå fram til en pub i Bergen på tross av å ha blitt fotfulgt fra de kom til byen. En imponerende avristningsmanøver av disse guttene slik jeg forstod endte i et nytt oppgjør i Bergen.

Mål til Vålerenga 2 1 - 0 Glenn RobertsFellah slår corneren fra høyre helt over på motsatt side. Roberts saksesparker ballen i mål klint opp i krysset nesten fra hjørnet av sekstenmeteren. En utrolig scoring! Publikum reiser seg og klapper.

www.mercefreaken.com

Jeg håndvasker om sommeren og bruker såpe og høytrykk om vinteren. I løpet av vinteren sørger jeg får å ta den et par ganger i en moderne maskin med børster og det hele. Blir vel så mye riper ved svampvask som en moderne maskinvask om ikke mer.

Vinforum.no

23.12.06

I tillegg til Vinmonopolets vanlige prisliste (den som i dag er rød) ble det opprettet en egen bestillingsliste (den som er blå) hvor importørene på egen regning og risiko kunne **listeføre** sine produkter.

www.fxt.no

11.04.06

LSK skal **kondistestes**

<http://www.mylder.no/idl/views/322>

Presentasjon av IDL

Sint når: Folk **parkeringsplassbulker** bilen min og stikker av.

Fxt.no

02.07.

Krasjlandet på Hamar

Sideways (Film USA 2005, replikk, norsk oversettelse)

Promilleringte du?

Uviss kilde

Heretter vil antakelig alle som blir tatt i å **nattbade** på Marienlyst bli anmeldt.

De er på stien som fører ned til stranda hvor de **nattbadet** for noen dager siden.